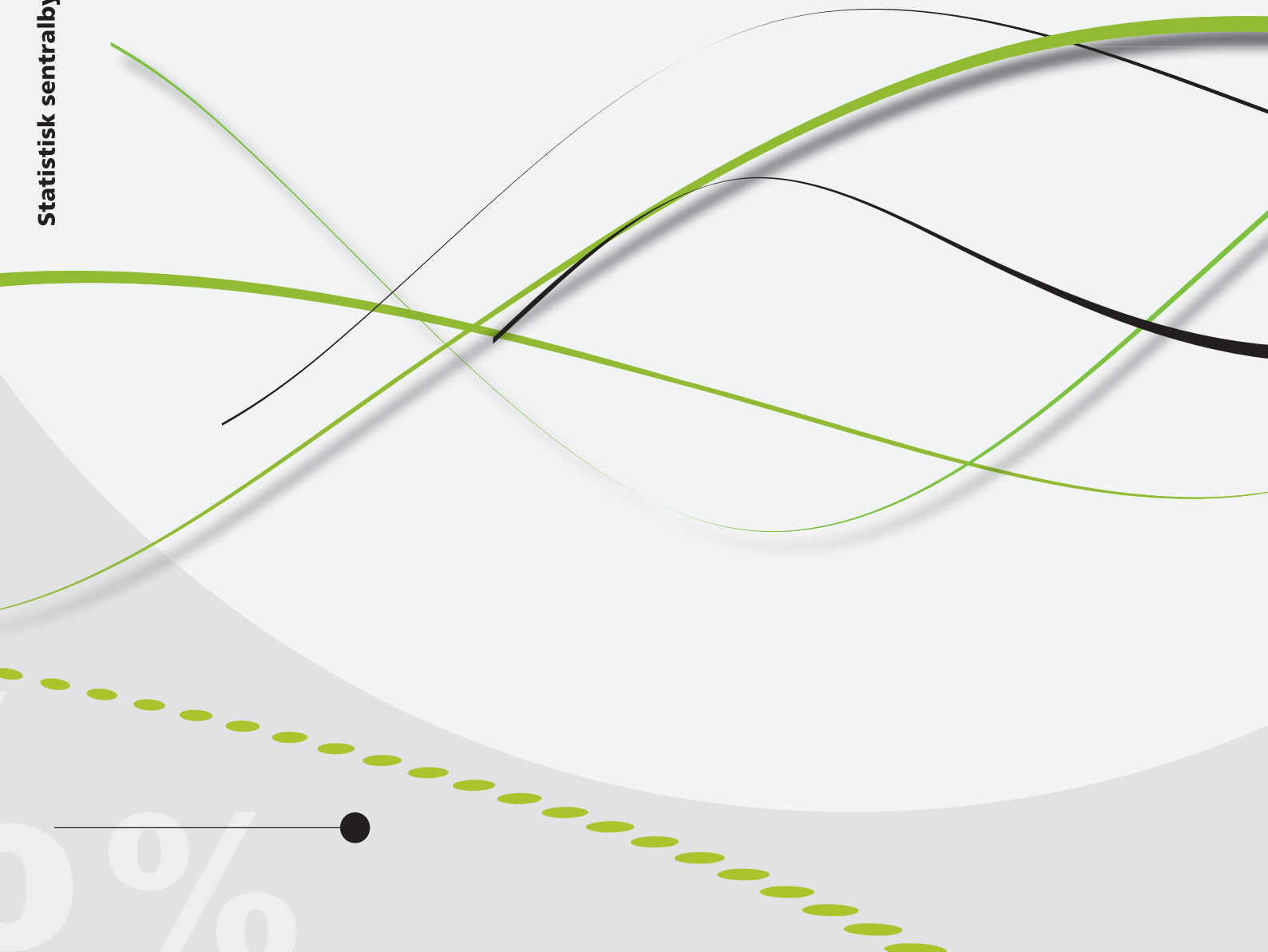

Mari Lande With og Lotte Rustad Thorsen

Materielle og sosiale mangler i den norske befolkningen

Resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC

Mari Lande With og Lotte Rustad Thorsen

**Materielle og sosiale mangler i den norske
befolkningen**

Resultater fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC

I serien Rapporter publiseres analyser og kommenterte statistiske resultater fra ulike undersøkelser. Undersøkelser inkluderer både utvalgsundersøkelser, tellinger og registerbaserte undersøkelser.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 26. februar 2018

ISBN 978-82-537- 9688-8 (trykt)
ISBN 978-82-537- 9689-5 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Denne rapporten er en kartlegging av fattigdomsproblemer i befolkningen som er utført på oppdrag for Arbeids- og sosialdepartementet. Fattigdom er et komplekst fenomen og det rettes i økende grad oppmerksomhet mot behovet for å supplere lavinntektsmål med kartlegging av befolkningens opplevelse av sin økonomiske og materielle situasjon. Analysene i denne rapporten tar utgangspunkt i spørsmål om materielle og sosiale mangler samt økonomiske vansker samlet inn i Levekårsundersøkelsen EU-SILC.

Denne rapporten kan ses som en oppfølging av rapporten «Materielle og sosiale mangler. Utslag av fattigdom» som var basert på Levekårsundersøkelsen 2009 (Normann 2011). I tillegg til å presentere nyere tall, har vi i denne rapporten hatt tilgang på delvis andre og noen flere indikatorer på materielle mangler og økonomiske vansker enn dem som er inkludert i Normann (2011). For noen indikatorer på fattigdomsproblemer foreligger det også data fra flere år, noe som gjør det mulig å se på utvikling over tid.

Lotte Rustad Thorsen har skrevet kapittel 7 om barns materielle og sosiale mangler og Mari Lande With har skrevet resten av rapporten.

Statistisk sentralbyrå, 25. januar 2018

Torstein A. Bye

Sammendrag

Formålet med rapporten er å belyse fattigdomsproblemer i befolkningen med utgangspunkt i hvordan folk selv opplever sin økonomiske og materielle situasjon. Hoveddelen av analysene er basert på data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015. Rapporten kartlegger omfanget av materielle og sosiale mangler og økonomiske vansker i befolkningen som helhet, samt viser hvilke befolkningsgrupper som i størst grad rapporterer om slike problemer.

I kapittel 2 presenteres datagrunnlag og definisjoner. I samme kapittel drøfter vi hvorvidt grupper med særlig risiko for fattigdom er underrepresentert i utvalget i Levekårsundersøkelsen. Andelen som tilhører en lavinntektshusholdning i levekårsutvalget er noe mindre enn i inntektsregisteret som er en fulltelling for populasjonen. Også innvandrere er underrepresentert i levekårsdataene, og dette gjelder trolig særlig innvandrere med kort botid og begrensede norskkunnskaper. Dette gir grunn til å anse omfanget av selvrapporterte fattigdomsproblemer i denne rapporten som et *nedre anslag* på omfanget i befolkningen.

I kapittel 3 ser vi nærmere på omfanget av ulike mangler, mens kapittel 4 omhandler økonomiske vansker. Gruppene som i størst grad rapporterer om fattigdomsproblemer, er sosialhjelpsmottakere, enslige forsørgere, personer i husholdninger med årlig og vedvarende lavinntekt, samt innvandrere fra Afrika, Asia etc. Av de godene som er kartlagt, er det størst andel i befolkningen som ikke har råd til nye møbler (6 prosent), bil (5 prosent), en ukes ferie utenfor hjemmet (5 prosent), og tannlegebehandling (4 prosent). Dette er også godene som flest mangler i de mest vanskeligstilte gruppene, samtidig som en større andel av disse også mangler goder som nye klær, ukentlige kjøtt- eller fiskemåltider, og sosiale goder som fritidsaktiviteter og mulighet til å gå ut og spise.

Kapittel 5 viser endringer i fattigdomsproblemer i perioden 2009-2017. Hovedbildet er at andelen av befolkningen som mangler goder er stabil. Lite tyder altså på at fattigdomsproblemer har blitt mer utbredt i perioden. Samtidig er det viktig å ta forbehold, fordi andelen med lavinntekt blant de som deltar i Levekårsundersøkelsen har gått noe ned i samme periode, mens den motsatte utviklingen observeres i det heldekkende inntektsregisteret. Hvis de mest vanskeligstilte i økende grad er underrepresentert i levekårsdataene, vil vi kunne undervurdere en eventuell økning i fattigdomsproblematikk i befolkningen med utgangspunkt i disse dataene.

Lavinntekt er et utbredt mål på risiko for fattigdom. Mange som tilhører en lavinntektshusholdning rapporterer likevel ikke om fattigdomsproblemer. I kapittel 6 ser vi også at rundt halvparten av dem som mangler goder ikke tilhører en lavinntektshusholdning. Dette reflekterer kompleksiteten i fattigdom som fenomen og viser viktigheten av å supplere inntektsmål med kartlegging av selvrapporterte fattigdomsproblemer. Analysene viser at personer i lavinntektsgruppa, som også mangler goder, skiller seg fra andre i lavinntektsgruppa ved at de er yngre, bosatt i sentrale strøk, at de oftere er innvandrere og oftere tilhører grupper som står utenfor arbeidslivet.

Omfanget av materielle og sosiale mangler blant *barn* er kartlagt i kapittel 7, og viser at det ikke er veldig utbredt med mangler blant barn i Norge. Det er likevel slik at barnefamilier med lavinntekt, lav utdanning, lav arbeidsintensitet, mottakere av sosialhjelp og innvandrere i langt større grad rapporterer om at barna mangler goder og at de mangler flere goder samtidig. Analysen viser at barn som vokser opp i økonomisk utsatte familier i fremste grad opplever at de ikke har råd til de samme sosiale godene som andre barn, men at det også er slik at disse gruppene i større grad rapporterer om mangel på både grunnleggende goder og forbrukssteder.

Abstract

The purpose of the report is to examine poverty and deprivation in the population based on how people themselves perceive their financial and material situation. The main part of the analyses is based on data from the Survey on Living Conditions EU-SILC 2015. The report looks at the extent of material and social deprivation and financial difficulties among the population, and shows which population groups are most exposed to such problems.

Chapter 2 presents the data and definitions. In the same chapter, we discuss whether groups at risk of poverty are underrepresented in the sample in the Living Conditions Survey. The proportion of low-income households in the Living Conditions Survey is somewhat smaller than in the income register, which covers the entire population. Immigrants are also underrepresented in the survey data, particularly those with a short period of residence and limited Norwegian language skills. Thus, the extent of self-reported poverty and deprivation in this report should be regarded as a minimum estimate.

Chapter 3 looks at the extent of different forms of deprivation, while Chapter 4 deals with financial difficulties. The groups that report most poverty-related problems are social assistance recipients, single parents, low-income households and immigrants from Africa, Asia etc. Of the goods surveyed, those that the largest proportion of the population cannot afford are new furniture (6 per cent), a car (5 per cent), a one-week holiday away from home (5 per cent) and dental treatment (4 per cent). These are also the goods that most people lack in the most disadvantaged groups, while a greater proportion of them also lack new clothes, eating meat or fish on a weekly basis and social activities such as leisure pursuits and eating out.

Chapter 5 shows changes in poverty-related problems in the period 2009-2017. Generally, the proportion of people facing deprivation is stable, with little indication that deprivation levels have increased during the period studied. However, it is important to note that the percentage of respondents in the Living Conditions Survey with a low-income has decreased somewhat over the same period, while the opposite trend is observed in the income register, which is a full census. If the most disadvantaged are increasingly underrepresented in the living conditions data, we are at risk of underestimating a potential increase in poverty in the population based on this data.

Low income is a widespread measure of risk of poverty. However, many who belong to a low-income household do not report poverty-related problems. In Chapter 6, we also see that about half of those who lack certain goods do not belong to a low-income household. This reflects the complexity of the poverty phenomenon and shows the importance of supplementing measurements of income with examinations of self-reported poverty-related problems. The analyses show that people in low-income groups who lack certain goods differ from others in the low-income group in that they are younger, living in central areas, and are more often immigrants and outside the labour market.

The extent of material and social deprivation among children is mapped in Chapter 7, where it is shown that deprivation among children in Norway is not very common. Nevertheless, families that have low incomes, only basic education, a weak attachment to the labour market, receive social assistance and are immigrants more often report that the children lack certain goods and that they do so simultaneously. The analysis shows that children who grow up in economically disadvantaged families are most likely to find that they cannot afford the same social benefits as other children. These groups are also more likely to report a lack of basic goods and consumer goods

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Abstract	5
1. Innledning	7
1.1. Hvordan måle fattigdomsproblemer?	7
1.2. Rapportens oppbygning.....	8
2. Datagrunnlag og definisjoner	10
2.1. Datamaterialet	10
2.2. Definisjoner.....	13
3. Materielle og sosiale mangler blant voksne	20
3.1. Hvem mangler grunnleggende goder?.....	20
3.2. Hvem mangler forbrugsgoder?	24
3.3. Hvem mangler sosiale goder?	28
3.4. Oppsummering materielle og sosiale mangler	31
4. Økonomiske vansker	33
4.1. Økonomiske vansker i ulike demografiske grupper.....	33
4.2. Økonomiske vansker i utsatte grupper.....	35
4.3. Økonomiske vansker i lavinntektshusholdninger	36
4.4. Oppsummering økonomiske vansker.....	37
5. Endring over tid	38
5.1. Endring i materielle og sosiale mangler	38
5.2. Endringer i økonomiske vansker.....	39
5.3. Opphopning av materielle og sosiale mangler	40
5.4. Endringer i ulike demografiske grupper	41
5.5. Endringer blant personer i utsatte grupper.....	43
5.6. Oppsummering	45
6. Forholdet mellom inntektsfattigdom og opplevde mangler	46
6.1. Hvor mange av dem med materielle mangler tilhører en lavinntektshusholdning?	46
6.2. Hva kjennetegner personer i lavinntektshusholdninger som ikke mangler goder?	47
6.3. Oppsummering	48
7. Materielle og sosiale mangler blant barn	50
7.1. Kjennetegn ved barnefamiliene	50
7.2. Mangel av grunnleggende goder blant barn	53
7.3. Mangel av forbrugsgoder blant barn	55
7.4. Mangel av sosiale goder blant barn	57
7.5. Skoleaktiviteter	61
7.6. Flere mangler samtidig?	63
7.7. Oppsummering av barns materielle og sosiale mangler	67
Referanser	68
Vedlegg A: Utvalgsskjevhet og usikkerhet	71
Vedlegg B: Overlapp mellom ulike grupper	77
Vedlegg C: Materielle og sosiale mangler	83
Vedlegg D: Økonomiske vansker	84
Vedlegg E: Mangler og økonomiske vansker i utvalgte grupper	85
Figurregister	88
Tabellregister	89

1. Innledning

Hvem opplever å mangle materielle og sosiale goder i Norge? Hvordan henger dette sammen med lav inntekt? Hvor utsatt er barn for materielle mangler? Dette er spørsmål som denne rapporten søker å besvare. Formålet med rapporten er å belyse fattigdomsproblemer i Norge med utgangspunkt i hvordan befolkningen opplever sin økonomiske og materielle situasjon.

Denne rapporten er en oppfølging av rapporten «Materielle og sosiale mangler. Utslag av fattigdom» som baserte seg på Levekårsundersøkelsen 2009 (Normann 2011). Normann (2011) viste at personer i lavinntektshusholdninger langt oftere enn befolkningen ellers opplever materielle og sosiale mangler¹. Analysene i den foreliggende rapporten er i hovedsak basert på data fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 (se kapittel 2). For flere av indikatorene finnes det tall fra flere år, noe som gjør det mulig å se på utvikling over tid. I tillegg til å presentere nyere tall, har vi i denne rapporten hatt tilgang på delvis andre og noe flere indikatorer på materielle mangler og økonomiske vansker.

1.1. Hvordan måle fattigdomsproblemer?

Fattigdom kan defineres på ulike måter. *Absolutt* fattigdom er begrepet som brukes om fattigdomsmål som fokuserer på det pengebeløpet som er nødvendig for å møte grunnleggende behov som mat, klær og tak over hodet.² FN definerer ekstrem fattigdom som det å leve for under 1,9 dollar dagen (UNDP 2016). Fattigdom kan også defineres som et *relativt* fenomen. Ifølge en slik forståelse kan en person anses som fattig dersom hun mangler midler til å delta i samfunnet på lik linje med andre (se f.eks. Sen 1983, Townsend 1979). Et relativt fattigdomsbegrep innebærer dermed at det som oppleves som nødvendige goder i en kontekst kan anses som mindre viktige i en annen sammenheng.

Det er ingen offisiell fattigdomsgrense i Norge. Statistisk sentralbyrå kartlegger personer som tilhører lavinntektshusholdninger, et mål som er ment å fange opp mennesker som er i risiko for fattigdom. Både EU og OECD opererer med slike inntektsmål, der man tar utgangspunkt i husholdningens disponible inntekt justert for antall husholdningsmedlemmer (ekvivalentinntekt). Deretter settes en lavinntektsgrense lik en gitt andel av befolkningens medianinntekt, for eksempel 50 eller 60 prosent av medianinntekten. Dette er altså et relativt fattigdomsmål, der lavinntektsgrensen settes relativt til inntektsnivået i befolkningen som helhet. Man skiller også mellom årlig og vedvarende lavinntekt, som viser til personer som har en inntekt under lavinntektsgrensen over flere år. I inntektsstatistikken kartlegges lavinntekt ut fra ulike definisjoner og lavinntektsgrenser.³

En fordel med inntektsmål er at man kan sammenlikne inntektene til forskjellige typer husholdninger. Statistisk sentralbyrå har siden 2004 hatt et inntektsregister som omfatter hele befolkningen, som gjør at man unngår problemer med underrepresentasjon av spesielt utsatte grupper i inntektsstatistikken. Inntektsmål er dessuten objektive i den forstand at man ikke må gjøre normative vurderinger av hvilke goder som er nødvendige for husholdningene slik man må for å lage såkalte forbruksmål, der inntekter sammenliknes med de kostnadene som er nødvendige for å dekke et forbruk på et minimums- eller referansebudsjett (Borgeraas 2016, 2017).

¹ En feil på 2009-filen i opptellingen av husholdningsmedlemmer som senere er rettet opp, gjør at det kan være enkelte avvik fra tallene publisert i denne rapporten.

² Se <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>

³ Se Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger <https://www.ssb.no/ifhus>. I kapittel 2 presenterer vi nærmere hvilke lavinnteksdefinisjoner som er benyttet i denne rapporten.

Samtidig er det begrensninger ved inntektsmål, som gjør at de bør suppleres med andre typer mål (Whelan, Nolan og Maitre 2014). Inntektsmål er følsomme for hva vi velger som terskelverdi, altså hvilken andel av medianinntekten vi definerer som lavinntektsgrensen, og for hvordan man justerer inntekten for husholdningsstørrelse (Normann 2011). At man ikke tar utgangspunkt i empiriske undersøkelser av hvilken inntekt som er tilstrekkelig for å ha råd til nødvendig forbruk, gjør også at lavinntektsgrensene kritiseres for å være vilkårlige (Borgeraas 2017). Siden lavinntekt defineres relativt til inntektsnivået ellers i befolkningen, er målet også følsomt for inntektsøkning i befolkningen som helhet. Det betyr at når inntektsnivået i befolkningen øker vil andelen med relativ lav inntekt kunne øke, samtidig som kjøpekraften også i lavinntektshusholdningene øker (Epland 2016).

Hvor stor inntekt man trenger for å dekke nødvendige behov vil også variere med livsfase, familiesituasjon, bosted og i hvilken grad man har oppsparte midler eller gjeld. Det kan dessuten være av betydning om inntekten er lav i en kortere periode, eller om husholdningen har lav inntekt over lengre tid. En annen innvending mot lavinntekt som fattigdomsmål er at målet ikke tar hensyn til verdien av offentlige tjenester, som gratis skole, subsidiert barnehage og andre velferdstjenester (Aaberge m.fl. 2010). Sammenliknet med forbruksbaserte fattigdomsmål, har det også blitt hevdet at justeringen for husholdningsstørrelse som benyttes i EUs og OECDs lavinnteksdefinisjoner ikke i tilstrekkelig grad tar høyde for stordriftsfordelene i barnerike familier (Borgeraas 2017). Det er dessuten bare de registrerte kontante inntektene som inngår i inntektsbegrepet. Inntekter som unndras beskatning eller inntekter opptjent ved ulovlig virksomhet vil derfor ikke være med. Inntektsbegrepet omfatter heller ikke avkastning av egen bolig eller private overføringer.⁴

I denne rapporten undersøkes omfanget av fattigdomsproblemer ved å ta utgangspunkt i befolkningens opplevelse av sin situasjon. Levekårsundersøkelsene kartlegger dette ved hjelp av spørsmål om i hvilken grad man opplever å ikke ha råd til bestemte materielle goder, til å delta på sosiale arenaer og om man opplever å ha økonomiske vansker. En fordel med slike mål er at man knytter fattigdom til faktiske behov, og dermed kan fange opp forskjeller mellom folk i ulike livsfaser og boområder. Man unngår også utfordringer med å beregne stordriftsfordeler i store husholdninger, fordi man lar det være opp til personene selv å rapportere om hvorvidt inntektene de har er tilstrekkelige til å dekke utgifter.

Samtidig er det også utfordringer med å bruke opplevde mangler som mål på fattigdom. Husholdningene kan tilpasse forbruket til den inntekten de har, og hvordan man tilpasser seg med hensyn til bolig og bosted, har betydning for i hvilken grad inntekten strekker til for å dekke andre behov. Det er heller ikke gitt hvilke, eller hvor mange, goder man må mangle for å kunne anses som fattig. Å kartlegge opplevde materielle og sosiale mangler er likevel et viktig supplement til andre tilnærminger til å måle fattigdomsproblemer, og kan belyse hvordan forholdet mellom inntekt og levekårsutfordringer varierer mellom ulike grupper i befolkningen.

1.2. Rapportens oppbygning

I kapittel 2 presenteres datagrunnlaget og definisjoner av viktige begreper som brukes i rapporten. I kapittel 3 presenteres analyser av omfanget av materielle og sosiale mangler i den voksne befolkningen. Kapittelet går også nærmere inn på forskjeller i opplevde mangler mellom ulike demografiske og sosiale grupper i befolkningen. Kapittel 4 omhandler økonomiske vansker i befolkningen som helhet og i ulike grupper.

⁴ For mer om hva som inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet og betydningen av dette i Omholt (2016, avsnitt 2.2).

Samtidig som de fleste innbyggerne i Norge har opplevd en god inntektsutvikling i mesteparten av perioden som dekkes i denne rapporten, er det en økende andel av befolkningen som tilhører husholdninger med relativ lavinntekt (Omholt 2016). Betyr dette at flere opplever å mangle materielle goder, eller har den generelle inntekstveksten gjort at de som befinner seg i lavinntektsgrupper også opplever at pengene i større grad strekker til? Dette spørsmålet ser vi nærmere på i kapittel 5 der vi ser på utvikling i materielle mangler og økonomiske vansker over tid. Kapittelet undersøker også opphopning av mangler, der vil si i hvilken grad – og hvem – som opplever å mangle flere materielle og sosiale goder.

Selv om det er en tydelig sammenheng mellom inntektsfattigdom, eller lavinntekt, og levekårsutfordringer på en rekke områder, er det ikke perfekt overlapp mellom disse fattigdomsindikatorene (Normann 2009, 2011, Omholt 2016). Ikke alle som har en inntekt under lavinntekstgrensen opplever at pengene ikke strekker til. Andre opplever å ikke ha råd til materielle og sosiale goder, men er ikke fattige i henhold til en innteksdefinisjon. I kapittel 6 ser vi nærmere på forholdet mellom lavinntekt og materielle mangler.

Husholdninger med barn kartlegges som en av flere grupper gjennom hele rapporten, men i hoveddelen av rapporten er fokuset rettet mot voksnes mangler. Det har imidlertid vært en økning i andelen barn som lever i lavinntekts-husholdninger siden starten av 2000-tallet (Epland og Kirkeberg 2017). I kapittel 7 presenteres omfanget av materielle og sosiale mangler blant barn i alderen 1 til 16 år. Vi ser her på utbredelsen av mangler for barn i ulike grupper husholdninger med barn i denne alderen.

2. Datagrunnlag og definisjoner

I dette kapitlet presenterer vi datagrunnlaget og definisjoner som er benyttet i rapporten. Vi ser også nærmere på i hvilken grad personer som tilhører lavinntektsusholdninger er underrepresentert i levekårsundersøkelsene. Mange personer i befolkningen tilhører flere utsatte grupper på samme tid. Personer som står utenfor arbeidslivet, mottakere av ulike stønader osv. befinner seg også oftere i lavinntektsgruppen. Vi ser derfor også nærmere på overlapp mellom lavinntektsgruppene og de andre gruppene som kartlegges i rapporten.

2.1. Datamaterialet

Datagrunnlaget er hentet fra Levekårsundersøkelsen EU-SILC. Dette er en årlig undersøkelse som hvert år dekker en rekke faste temaer. Undersøkelsen gir opplysninger om husholdningers økonomi, både kostnader knyttet til bolig, lån ol. og subjektive oppfatninger om økonomien. Undersøkelsen gir også data om bolig, boforhold, barnetilsyn og helse samt opplysninger om arbeid og arbeidssituasjon siste kalenderår. For alle voksne i husholdningen samles det inn opplysninger om arbeid og arbeidssituasjon. Til intervjuundersøkelsen knyttes det dessuten en rekke opplysninger fra register om husholdningens inntekter, som mottak av trygder, stønader ol., samt opplysninger om høyeste fullførte utdanning og bosted.

I tillegg til de spørsmålene som stilles årlig, har Levekårsundersøkelsen EU-SILC moduler som dekker forskjellige temaer. Noen av disse temamodulene er nasjonale, og gjentas med faste intervaller. Andre temamoduler utarbeides av Eurostat i samarbeid med medlemslandene, og gir sammenliknbare data for landene. Siden 2014 har spørsmål om materielle mangler inngått i den faste årlige delen av undersøkelsen. I 2009 og 2014 var det i tillegg en modul om materielle mangler blant barna i husholdningen.

At spørsmålene om materielle mangler er utviklet for å belyse fattigdom i en europeisk kontekst gjør at de i varierende grad er egnet til å fange opp forskjeller i levekår i Norge (Normann 2011). For eksempel er det et fåtall av bosatte i Norge som mangler goder som TV og vaskemaskin eller nye klær og sko. Samtidig kan det å mangle denne typen goder oppleves som særlig vanskelig i land der et fåtall mangler godene. Forskning tyder på at mangel på grunnleggende materielle goder i større grad er assosiert med opplevelsen av økonomiske vansker i land med liten økonomisk ulikhet enn i land med større inntektsforskjeller (Whelan og Maitre 2013).

I hoveddelen av analysene i denne rapporten har vi benyttet Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 som datagrunnlag.⁵ I kapittel 7 som omhandler materielle og sosiale mangler blant barn er tallene hentet fra modulen om mangler i denne gruppen i Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. I kapittel 5 som ser på utvikling over tid benytter vi også data fra undersøkelsene fra 2009, 2014, 2016 og 2017.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres i første halvår og kobles med inntektsopplysninger fra register for året før. Inntektsopplysninger kobles på for alle husholdningsmedlemmer, og summeres deretter opp til husholdningsinntekt. Husholdningene som kartlegges i undersøkelsen stemmer ikke alltid overens med husholdningssammensetningen i register. Det er altså de kartlagte husholdningene fra intervjuet som danner utgangspunktet for husholdningsinntekten slik den er beregnet i denne rapporten.

---

⁵ Dette er de nyeste dataene som inneholder hele modulen om materielle mangler blant voksne og i tillegg har inntektsopplysninger for husholdningene. I 2016 ble det stilt færre spørsmål om materielle mangler enn andre år, og for 2017 (inntektsåret 2016) forelå ikke inntektsdata fra register på tidspunktet analysene i denne rapporten er gjennomført.

Levekårsundersøkelsen gjennomføres som telefonintervju. Til undersøkelsen trekkes et utvalg av personer i alderen 16 år og over, bosatt i Norge, og som ikke bor i institusjon. Se faktaboks for informasjon om utvalg og svarprosent i de årgangene av Levekårsundersøkelsen som er analysert i denne rapporten.

Utvalg og svarprosent i Levekårsundersøkelsen EU-SILC

I Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009 var det trukket et landsrepresentativt utvalg på 8857 personer, og vi oppnådde svar fra 5445 personer. Dette tilsvarer en svarprosent på 60,6 prosent når avganger (døde, bosatt i utlandet eller på institusjon) er trukket fra utvalget.

I 2014 ble det trukket et utvalg på 13763 personer. Vi oppnådde svar fra 7 373 personer noe som utgjorde en svarprosent på 54,6 prosent.

I 2015 var utvalget på 11761 og vi oppnådde svar fra 6394 personer, noe som ga en svarprosent på 55,5.

I 2016 ble det trukket et utvalg på 11 765 og man fikk svar fra 6 859 personer, med en svarprosent på 59,7.

I 2017 trakk man et utvalg på 11 721 personer og fikk svar fra 6 179 personer, noe som utgjorde en svarprosent på 53,6 etter at avganger var trukket fra.

Hver årgang av levekårsundersøkelsen EU-SILC utgjør en representativ tverrsnittsundersøkelse. Alle personer trukket til utvalget deltar dessuten flere ganger, slik at årgangene også kan settes sammen til et panel. Se dokumentasjonsrapportene for hver av undersøkelsene for en nærmere beskrivelse av datainnsamling og innhold de ulike årene (Wiggen 2012, Sandvik og Revold 2015, Revold og Holmøy 2016, With, Revold og Isungset 2017).

Utvalgsskjevhet

En utfordring med surveydata, er faren for at de som deltar i undersøkelsen ikke fullt ut representerer befolkningen. Noen grupper i befolkningen kan være vanskeligere å nå enn andre. Analyser av hvem som svarer og hvilke grupper som i mindre grad deltar i levekårsundersøkelsene viser at unge mellom 25 og 44 år og eldre over 80 år er underrepresentert i nettoutvalget (blant dem som deltar i undersøkelsen) sammenlignet med bruttoutvalget (de som blir invitert til å delta). Det samme gjelder for personer med grunnskoleutdanning som høyeste utdanningsnivå. Når man gjør analyser på levekårsdataene kan man ta hensyn til dette ved å bruke frafallsvekter, der man gir større vekt til svar fra underrepresenterte grupper i de endelige resultatene (se vedlegg A for mer om utvalgsskjevhet og usikkerhet).

Samtidig er det grupper det kan være vanskelig å få med i undersøkelsen, og som det ikke korrigeres for med frafallsvekter. For eksempel vil de aller eldste og personer med svært dårlig helse kunne være underrepresentert i Levekårsundersøkelsen. Når man kartlegger fattigdomsproblemer i befolkningen er det særlig relevant å undersøke i hvilken grad personer med lav inntekt er underrepresentert i utvalget. Tidligere undersøkelser tyder på at det er spesielt utfordrende å nå de mest vanskeligstilte i samfunnet, for eksempel personer som ikke har fast bosted, med rusproblemer eller dårlige norskkunnskaper (Nordvik 2010).⁶ At frafallsvekten tar hensyn til at personer med lav utdanning er underrepresentert, kan rette opp noe av denne skjevheten, men det kan fortsatt være at økonomisk utsatte grupper er underrepresentert i resultatene fra levekårsundersøkelsene.

⁶ Noen utsatte grupper er heller ikke med i populasjonen, verken i inntektsregisteret eller i levekårsundersøkelsen. Dette gjelder personer som er bosatt på institusjon og personer på korttidsopphold i Norge.

Utvalgsskjevhet, usikkerhet og frafallsvekting

Levekårsundersøkelsen EU-SILC er en utvalgsundersøkelse, og det vil alltid være en viss usikkerhet knyttet til resultatene. Utvalget er trukket etter reglene for tilfeldig utvalg og er representativt for den populasjonen undersøkelsen dekker.

I overgangen fra det trukne utvalget (bruttoutvalget) til dem som faktisk blir intervjuet (nettoutvalget) kan det imidlertid oppstå skjevheter i fordelingen etter enkelte kjennemerker. Ved å sammenlikne bruttoutvalget med nettoutvalget etter ulike kjennemerker der vi kjenner fordelingen både i bruttoutvalget og nettoutvalget, kan man si noe om hvor representative dataene er. Når vi kjenner fordelingen av ulike kjennemerker i brutto- og nettoutvalget har vi også mulighet for å rette opp eventuelle skjevheter som har oppstått. Dette kalles frafallsvekting, og i denne rapporten er frafallsvekter benyttet i alle tabeller og analyser. I Levekårsundersøkelsen EU-SILC beregnes det frafallsvekter som korrigerer for skjevheter etter kjønn, alder, utdanning og familiestørrelse. En sammenligning av vektet og uvektet fordeling opp mot bruttoutvalget etter disse kjennemerkene er gjengitt i dokumentasjonsrapportene for hver av undersøkelsene (Se Wiggen 2012, Sandvik og Revold 2015, Revold og Holmøy 2016, With, Revold og Isungset 2017).

Fordi resultatene i rapporten bygger på opplysninger om et utvalg av befolkningen, er det også usikkerhet som følge av utvalgsvarians. I vedlegg A beskriver vi nærmere hvordan usikkerheten øker når antall observasjoner minker. I denne rapporten er dette spesielt relevant siden flere av gruppene som er mest utsatt for fattigdomsproblemer er små.

Underrepresentasjon av personer med lav inntekt

For å undersøke i hvilken grad personer med særlig risiko for fattigdomsproblemer er underrepresentert i dataene har vi sammenliknet andelen personer som tilhører en lavinntektshusholdning i levekårsdataene⁷ med andelen som tilhører en lavinntektshusholdning ifølge inntektsregisteret (se vedlegg A). Sammenlikningen viser at andelen med lavinntekt gjennomgående er noe lavere i Levekårsundersøkelsen enn i registerstatistikken.

Sammenlikner man totalandelene med årlig lavinntekt for inntektsåret 2014, ligger andelen i Levekårsundersøkelsen ett prosentpoeng under registerandelen, henholdsvis 11,7 og 12,7 prosent av personer 18 år og eldre (se tabell A3). Ser man på ulike aldersgrupper ser man imidlertid større avvik. I aldersgruppen 18-24 år er andelen med lavinntekt i levekårsdataene langt høyere enn i register (38 vs. 31 prosent), mens andelen med lavinntekt i de eldre aldersgruppene er rundt 2 prosentpoeng høyere i register enn i levekårsdataene. Grunnen til at avviket går i motsatt retning blant unge er trolig at husholdningsdefinisjonen i levekårsundersøkelsene skiller seg fra den som benyttes i den registerbaserte inntektsstatistikken. Levekårsundersøkelsene kartlegger kosthusholdninger, dvs. personer i samme bolig som deler matbudsjett. I inntektsregisteret defineres husholdning som bohusholdning, dvs. personer som er fast bosatt i boligen regnes som medlemmer av husholdningen. Selv om man bruker opplysninger fra blant annet selvangivelsen og Lånekassen for utdanning til å identifisere borteboende studenter som egne husholdninger, og om de bor alene eller om de har samboere, er det grunn til å tro at aleneboende studenter i mindre grad fanges opp som egne husholdninger i inntektsstatistikken.

⁷ Her sammenlikner vi tall fra inntektsregisteret med vektete tall fra Levekårsundersøkelsen, det vil si at avviket er det som gjenstår når det er tatt hensyn til underrepresentasjon etter utdanningsnivå, alder, familiestørrelse og kjønn.

Forskjellen i andel med lavinntekt i de to datakildene er størst når man holder studenter utenfor beregningen. Siden studenter er en gruppe som ofte har lav inntekt og som oftere identifiseres som egne husholdninger i Levekårsundersøkelsen, vil det å inkludere studenter i beregningen særlig øke lavinntektsandelen i levekårsdataene. Holder man studenter utenfor beregningen, er avviket mellom lavinntektsandelen i registerstatistikken og levekårsdataene på rundt to prosentpoeng, og økte noe i 2015 sammenliknet med tidligere år (se tabell A4). Sammenlikner man andelen personer med vedvarende lavinntekt i de to datakildene er avviket omtrent like stort (se tabell A5).

Alt i alt tyder sammenlikningen av lavinntektsgruppen i registerstatistikken og Levekårsundersøkelsen på at de som har lavest inntekt er noe underrepresentert i levekårsdataene og at dette ikke fullt utjevnes med dagens frafallsvekter.

Underrepresentasjon av innvandrere

Innvandrere fra EU, EØS etc. og fra Afrika, Asia etc. er blant gruppene det presenteres resultater for i denne rapporten. Det kan derfor være verdt å merke seg at dette både er en gruppe som er underrepresentert i levekårsdataene, og som trolig også er skjævt sammensatt. I 2015 utgjorde hver av disse to innvandrerkategoriene drøyt syv prosent av befolkningen over 16 år, mens hver av gruppene utgjør rundt 3 prosent av nettoutvalget i Levekårsundersøkelsen. Inntektsstatistikken fra 2014 viser at andelen personer med årlig lavinntekt (EU60 ekskl. studenter) blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. er 36,4 prosent, og 15,6 blant innvandrere fra EU/EØS etc.⁸ Andelen i disse gruppene som tilhører en lavinntektshusholdning i våre data er henholdsvis 22,7 og 13,8 prosent (se vedleggstabell B1).

Innvandrere med kort botid og begrensede norskerferdigheter er trolig særlig underrepresentert i levekårsundersøkelsene. Dette er grupper som også har lav yrkesdeltakelse og derfor er spesielt utsatt for fattigdomsproblemer. Dette gir grunn til å vente at analysene i denne rapporten vil underestimere omfanget av materielle og sosiale mangler blant innvandrerne.

I 2016 ble det gjennomført en egen levekårsundersøkelse blant innvandrere, der man blant annet tilbød å gjennomføre intervjuene på flere ulike språk (Vrålstad og Wiggen 2017, Holmøy og Wiggen 2017). I denne rapporten vil vi vise til resultater fra undersøkelsen blant innvandrere når vi omtaler innvandrergruppene der det foreligger sammenliknbare mål. Samtidig er det verdt å merke seg at populasjonen i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere var et utvalg av de 12 største innvandrergruppene i Norge og dermed ikke er representativ for hele innvandrerbefolkningen.⁹

2.2. Definisjoner

Materielle og sosiale mangler

Mangel på materielle og sosiale goder kartlegges i denne rapporten ved hjelp av en rekke spørsmål. Vi har delt disse spørsmålene inn i tre kategorier: grunnleggende goder, forbrugsgoder og sosiale goder. I analysene av mangler blant personer over 16 år ser vi på andelen som mangler disse godene av økonomiske årsaker. Dette er enten kartlagt ved å spørre om personen har råd til godet eller om det er økonomiske årsaker til at man mangler et gode. Personer som mangler godene av andre grunner enn økonomi regnes ikke med i gruppen med mangler.

⁸ Tall hentet fra Statistikkbanktabell 09679: Personer med lavinntekt. Hele befolkningen, innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter alder. Personer i studenthusholdninger er utelatt. Tallene inkluderer også barn under 16 år, og er derfor ikke direkte sammenliknbare med tallene i tabell B1.

⁹ Utvalget i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2016 omfattet også norskfødte barn av innvandrere, men de resultatene vi refererer til i denne rapporten er kun basert på den delen av utvalget som selv har innvandret til Norge.

Fem goder er her definert som grunnleggende:

- Eier minst to par sko som passer (inkludert et par vintersko)
- Kan erstatte utslitte klær med nye (klær fra bruktbutikk, loppemarked eller liknende skal ikke medregnes)
- Har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag (eventuelt vegetarisk alternativ i samme prisklasse)
- Har råd til å holde boligen passe varm
- Kan gå til tannlegen ved behov

Seks goder er klassifisert som forbruksgoder:

- Husholdningen disponerer TV
- Husholdningen disponerer PC
- Har tilgang til internett (gjelder også tilgang via mobiltelefon)
- Husholdningen disponerer vaskemaskin
- Har råd til å bytte ut møbler dersom de er utslitte
- Husholdningen disponerer privatbil

Fire goder er definert som sosiale goder:

- Råd til å betale for en ukes ferie utenfor hjemmet i året. Dette omfatter også opphold på hytte eller hus som brukes som feriebolig eller opphold hos venner og familie.
- Mulighet til å gå ut med familie og/eller venner for å spise eller drikke noe minst en gang i måneden. Kan være bare en kopp kaffe eller liknende.
- Har regelmessige fritidsaktiviteter (som for eksempel å gå på kino, konsert eller lignende, trene eller delta i organisasjoner eller foreninger)
- Har mulighet til å bruke litt penger på seg selv minst en gang i uka uten å måtte snakke med andre i husholdningen om det først. Det kan være penger til å kjøpe et blad, en liten gave, noe godt å spise eller liknende.

Innenfor hver av kategoriene har vi også telt opp andelen som mangler minst ett av godene og andelen som mangler minst to av godene.

I tillegg har vi laget samlemål på opphopning av mangler. Disse viser andelen som mangler minst ett, to, tre eller fem av ni goder som er kartlagt i Levekårsundersøkelsen alle årgangene (2009, 2014, 2015, 2016 og 2017), og benyttes i analysene av utvikling over tid. Disse godene er: TV, PC, vaskemaskin, bytte utslitte møbler, tannlege, kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, holde boligen passe varm, en ukes ferie og privatbil.

I kapittel 5 ser vi også på omfanget av det som kan kalles «betydelig materiell deprivasjon»¹⁰. Dette er en indikator som skal fange opp personer som ikke har råd til goder som kan anses som ønskelige eller til og med nødvendige for å ha en tilfredsstillende levestandard. Målet er utviklet av EUs sosialkomite, og er dermed ikke spesielt tilpasset norske forhold. For å bli kategorisert som deprivert etter dette målet må man mangle minst fire av følgende goder: TV, vaskemaskin, telefon¹¹, kan bytte ut slitte møbler, tannlege, kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, en ukes ferie, privatbil, holde boligen passe varm, eller ha betalingsproblemer eller ikke

---

¹⁰ «Severe material deprivation». For mer om indikatoren, se: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation

¹¹ Fra og med 2017 stilles det ikke lenger spørsmål om man disponerer telefon i Levekårsundersøkelsen EU-SILC, da undersøkelsen utelukkende gjennomføres som telefonintervju. Når indikatoren fortsatt er med i samlemålet er dette gjort ved å si at ingen mangler telefon av økonomiske årsaker. Spørsmålet ble heller ikke blitt stilt ved telefonintervju tidligere år. Siden andelen besøksintervju har vært liten de årene vi ser på i denne rapporten, og svært få personer (<0,2 prosent) oppga å mangle telefon av økonomiske årsaker, har dette ingen betydning for sammenlikninger av materiell deprivasjon over tid.

klare en uforutsett utgift. I tillegg til mangel på goder, omfatter dette målet altså også økonomiske vansker.

Materielle mangler blant barn

Mangel på materielle og sosiale goder blant barn er ikke kartlagt ved å spørre barna direkte. Personen som er trukket for å delta i undersøkelsen har svart på spørsmål om barn i husholdningen i alderen 1 til 15 år. For at man skal svare at barna har et gode må det gjelde alle barna, det vil si at hvis minst et barn mangler et gode vil det gjelde alle barna i husholdningen. På samme måte som for den voksne befolkningen er også barns goder delt inn i tre kategorier: grunnleggende goder, forbrugsgoder og sosiale goder. Vi ser dermed på andelen husholdninger med barn mellom 1 og 15 år hvor barnet/barna mangler disse godene og om det er økonomiske årsaker til at de mangler godene.

Fire goder er her definert som grunnleggende for barn:

- Har klær som er kjøpt nye
- Eier minst to par sko, inkludert vintersko
- Kan spise grønnsaker minst en gang om dagen
- Kan spise ett måltid med kjøtt, fisk eller vegetarkost i samme prisklasse minst en gang om dagen

Fire goder er klassifisert som forbrugsgoder:

- Har bøker hjemme som er tilpasset barnets alder
- Har utstyr til å drive utendørsaktiviteter, som for eksempel sykkel, rulleskøyter, huske, hoppetau, ball eller lignende
- Har innendørsleker som passer til barnets alder og ferdighetsnivå.
- Barnet har trygge områder for lek utendørs.

Fire goder er definert som sosiale goder:

- Deltar på regelmessige fritidsaktiviteter
- Har egne markeringer ved spesielle anledninger som fødselsdag, navnedag eller lignende
- Kan invitere venner hjem for å leke eller spise
- Kan dra ferie og være borte hjemmefra i minst en uke i løpet av året

I tillegg har vi laget samlemål på opphopning av mangler, hvor vi ser på andelen som mangler minst tre av godene¹². Vi har også kartlagt hvor stor andel som mangler minst ett materielt, forbruks gode eller sosialt gode.

Økonomiske vansker

I tillegg til materielle og sosiale mangler kartlegger vi også omfanget av økonomiske vansker. Dette undersøkes ved hjelp av følgende indikatorer:

- Andelen som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes: Personer som svarer at det er svært vanskelig eller vanskelig å få endene til å møtes.
- Andelen som ikke har mulighet til å klare en uforutsett utgift: Personer som oppgir at de eller husholdningen ikke har mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp fra andre.
- Andelen som opplever boutgifter som tyngende: Personer som svarer at boutgiftene er svært tyngende.
- Andelen som har problemer med boutgifter: Personer som svarer at de har vært ute av stand til å betale husleie, fellesutgifter, utgifter til boliglån og/eller regninger for elektrisitet eller kommunale avgifter ved forfall i løpet av de siste 12 månedene.

¹² For Europeisk sammenligning se <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8031566/KS-05-14-075-EN-N.pdf/c3a33007-6cf2-4d86-9b9e-d39fd3e5420c>

- Problemer med å betjene boliglån: Personer som svarer at de har vært ute av stand til å betale utgifter til boliglån til forfall i løpet av de siste 12 månedene.
- Andelen som har andre lån enn boliglån og som opplever slike låneutgifter som tyngende: Personer som svarer at slike låneutgifter er svært tyngende.
- Andelen som har andre lån enn boliglån som de har hatt problemer med å betjene: Personer som svarer at de har vært ute av stand til å betale utgifter til slike lån til forfall i løpet av de siste 12 månedene.

Lavinntekt

I denne rapporten bruker vi EUs lavinntektsgrense, det vil si at grensen for lavinntekt settes lik 60 prosent av medianinntekten¹³ for alle personer, etter å ha justert inntektene for husholdningsstørrelse. I henhold til EU-skalaen gis første voksne person i husholdning en vekt lik 1, andre voksne vekten 0,5 og barn vekten 0,3. Det vil si at et par uten barn må ha en inntekt som er 1,5 ganger så høy som inntekten til en enslig for å regnes som samme inntektsnivå. For mer om lavinnteksdefinisjonen og slike forbruksvekter, se Omholt (2016). Ifølge denne definisjonen vil det å ha en inntekt under lavinntektsgrensen innebære *risiko for fattigdom* (Eurostat 2017a). I 2016 var det 11 prosent av befolkningen som tilhørte en lavinntektshusholdning etter denne definisjonen¹⁴.

For å fange opp variasjoner i inntekt over tid kan man måle inntektene over en lengre periode, og skille mellom personer med *årlig lavinntekt* og *vedvarende lavinntekt*. Vedvarende lavinntekt er i denne rapporten definert som det å ha en inntekt etter skatt per forbruksenhet som i gjennomsnitt over en periode på tre år, er lavere enn den gjennomsnittlige lavinntektsgrensen for de samme årene. Mens årlig lavinntekt er beregnet ved å summere inntektene til personene i husholdningen, slik denne er kartlagt i Levekårsundersøkelsen, er informasjon om vedvarende lavinntekt koblet på personene i levekårsutvalget basert på husholdningene slik de er definert i inntektsregisteret.

Tabell 2.1 viser lavinntektsgrensen i løpende kroner for ulike husholdningstyper for årene 2008, 2013, 2014 og 2015. I analysene av levekårsdataene kobles det på inntekt fra året før datainnsamlingen gjennomføres. Dette er altså inntektsårene som korresponderer med de levekårsdataene som er analysert i denne rapporten (2009-2016). Lavinntektsgrensene vi benytter er basert på medianinntekten hentet fra inntektsregisteret.

Tabell 2.1 Forbruksvekt og lavinntektsgrense EU60 (årsinntekt) etter husholdningstype. 2008-2015. EU-skala. Inntekt etter skatt i løpende kroner

Husholdningstype	Forbruks-vekt	Lavinntektsgrense			
		2008	2013	2014	2015
Enslig	1	169 800	200 800	207 400	212 000
Enslig forsørger med ett barn	1,3	220 700	261 000	269 600	275 700
Enslig forsørger med to barn	1,6	271 700	321 300	331 900	339 300
Enslig forsørger med tre barn	1,9	322 600	381 500	394 100	402 900
Par uten barn	1,5	254 700	301 200	311 100	318 100
Par med ett barn	1,8	305 600	361 400	373 300	381 700
Par med to barn	2,1	356 600	421 600	435 600	445 300
Par med tre barn	2,4	407 500	481 900	497 800	508 900
Par med fire barn	2,7	458 500	542 100	560 000	572 500

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

¹³ Medianinntekten er det beløpet som deler inntektsfordelingen i to like store deler, det vil si at det er like mange personer med inntekt over som under medianinntekten.

¹⁴ Se Statistikkbanken, tabell 06947: Personer i privathusholdninger med årlig inntekt etter skatt per forbruksenhet, under ulike avstander til medianinntekten. EU- og OECD-skala.

Inntektsbegrepet som benyttes i rapporten er inntekt etter skatt. Dette omfatter summen av alle yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekter), kapitalinntekter (renteinntekter av bankinnskudd og avkastning på diverse verdipapirer) samt ulike overføringer (for eksempel pensjoner, barnetrygd, bostøtte og sosialhjelp). Til fratrukk kommer utlignet skatt og negative overføringer (det vil si pensjonspremier i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). Inntektsbegrepet omfatter ikke studielåns-utbetalinger, noe som gjør at studenters inntekt blir lavere enn det beløpet de faktisk disponerer. Dette er den samme måten inntektsbegrepet defineres i beregningen av lavinntekt i den registerbaserte inntektsstatistikken (Omholt 2016).

Hvor stor inntekt man trenger for å dekke nødvendige behov vil avhenge av om man har oppsparte midler eller gjeld. Formue kan bidra til å spe på forbruket i perioder med lav inntekt og til å håndtere uforutsette utgifter (Normann 2011). Det kan også være av betydning om inntekten er lav i en kortere periode, eller om husholdningen har lav inntekt over lengre tid. At formue har betydning for den økonomiske situasjonen til folk kan man ta hensyn til ved å holde personer med en viss formue utenfor lavinnteksgruppen. Man kan også ta hensyn til at studenters disponible midler ikke fullt opp fanges opp av dette inntektsmålet, ved å holde studenter utenfor lavinnteksgruppen. Et annet argument for å gjøre dette er at studenter gjerne er i situasjon med midlertidig lav inntekt, og at gruppen både har andre botilbud og forventninger til forbruk som skiller seg fra befolkningen ellers.

Lavinnteksgrupper

I rapporten ser vi på fem ulike lavinnteksgrupper:

- Årlig lavinntekt (EU60): Personer med årlig disponibel inntekt under 60 prosent av medianinntekten, justert for husholdningsstørrelse etter EU-skalaen
- Årlig lavinntekt (EU60) ekskl. personer i studenthusholdninger: Personer med årlig disponibel inntekt under 60 prosent av medianinntekten, justert for husholdningsstørrelse etter EU-skalaen, der studenter ikke telles med, verken i lavinnteksgruppen eller blant dem uten lavinntekt. Studenter er her definert som personer som tilhører en husholdning som mottar studielån og der hovedinntektstaker har en yrkesinntekt under to ganger grunnbeløpet i folketrygden (85245 kroner i 2014) og ikke er trygdemottaker.
- Årlig lavinntekt (EU60) ekskl. personer i studenthusholdninger og formuende: Tilsvarende definisjonen over, men personer med formue over lavinnteksgrensen regnes med i gruppen uten lavinntekt uavhengig av disponibel inntekt.
- Vedvarende lavinntekt ekskl. aleneboende studenter: Personer med inntekt etter skatt per forbruksenhet som i gjennomsnitt over en periode på tre år, er lavere enn den gjennomsnittlige lavinnteksgrensen for de samme årene. Aleneboende studenter holdt utenfor.
- Vedvarende lavinntekt ekskl. aleneboende studenter og formuende: Tilsvarende definisjon som over, men personer med formue over lavinnteksgrensen i det siste året regnes med i gruppen uten lavinntekt uavhengig av disponibel inntekt.

Studenter er holdt utenfor på ulike måter når vi ser på vedvarende og årlig lavinntekt for å få mest mulig sammenlignbare tall med den heldekkende inntektsstatistikken fra register. Grunnen til at man utelater aleneboende studenter (og ikke personer i studenthusholdninger som ved årlig lavinntekt) når man gjør analyser av vedvarende lavinntekt, er at husholdningssituasjonen ofte endrer seg over tid. Dermed er det også vanskelig å definere hva som er «personer i student-

husholdninger» ved bruk av paneldata. Av den grunn ser man på situasjonen kun det siste året i perioden og kun for den enkelte student (dvs. mottaker av studielån).

Demografiske grupper

I tillegg til lavinntektsgruppene undersøker vi utbredelsen av materielle og sosiale mangler i ulike befolkningsgrupper. Vi har valgt ut følgende demografiske grupper:

Kjønn

Aldersgruppe. Alder ved inngangen av året, siden undersøkelsen er gjennomført i første halvår.

Barnefamilier: Husholdninger med barn under 18 år. Inkluderer både par og enslige forsørgere. I kapittelet om materielle og sosiale mangler blant barn er barnefamilier definert som husholdninger som har barn i alderen 1-15 år.

Antall barn: Barn under 18 år i husholdningen. I kapittelet om barns mangler antall barn under 16 år.

Enslig forsørger. Voksen uten partner som bor med barn under 18 år. I kapittelet om barns mangler; voksen uten partner og som bor med barn under 16 år.

Bosted: Basert på bosted kartlagt i intervjuet og informasjon hentet fra register. Personer er gruppert etter om de bor i spredtbygd strøk eller i tettbygd strøk i bestemte størrelsesgrupper. Som spredtbygd strøk regnes foruten all spredt bosetting, også husklynger med færre enn 200 bosatte. Tettbygd strøk er område med minst 200 bosatte der avstanden mellom husene som hovedregel ikke overstiger 50 meter. I tillegg til dette er personer bosatt i Oslo og personer bosatt i Akershus, Bergen, Trondheim eller Stavanger skilt ut som egne kategorier.

Landbakgrunn: Vi skiller mellom befolkningen uten innvandrere og innvandrere definert som personer født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre. Befolkningen uten innvandrere omtales i rapporten også som «den øvrige befolkningen». Innvandrere er inndelt etter landbakgrunn i to kategorier:

- Innvandrere fra EU, EØS etc. Inkluderer nordiske og EU/EØS land, Sveits, USA, Canada, Australia og New Zealand.
- Innvandrere fra Afrika, Asia etc. Inkluderer innvandrere fra Asia med Tyrkia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og europeiske land utenfor EU/EØS.

Norskfødte barn av innvandrere inngår i befolkningen uten innvandrere. De utgjør en for liten gruppe til å skilles ut som egen kategori.

I kapittelet om materielle og sosiale mangler blant barn er det husholdningen som er enheten. I dette kapittelet har vi definert landbakgrunn på grunnlag av intervjupersonens opprinnelsesland. Det betyr at alle personene i husholdningen ikke nødvendigvis har samme bakgrunn.

Utsatte grupper

Rapporten undersøker også omfanget av materielle mangler i et utvalg utsatte grupper. Flere av disse gruppene er identifisert ved hjelp av opplysninger om mottak av trygder eller stønader i inntektsregisteret. Til levekårsundersøkelsene er det, som nevnt over, koblet inntektsopplysninger fra register for året før undersøkelsen er gjennomført.

Sosialhjelpsmottaker: Person tilhørende husholdning som har mottatt sosialhjelp i form av bidrag eller lån i løpet av inntektsåret (koblet på fra Inntektsregisteret).

Minstepensjonist: Alders- eller uførepensjonist med særtillegg, pensjonstillegg eller minstenivåtillegg.

Uførepensjonist: Person som har mottatt uførepensjon fra folketrygden i løpet av inntektsåret.

Langtidssyk: Person som har mottatt arbeidsavklaringspenger i løpet av inntektsåret. For 2009-årgangen inkluderer gruppen også personer som mottok rehabiliterings- eller attføringspenger.¹⁵

Student: Når vi skiller ut studenter som en egen gruppe er dette personer som definerer seg som heltidsstudent i minst 5 måneder av det foregående året, og som ikke bor sammen med sine foreldre. Merk at denne definisjonen skiller ut en delvis annen gruppe enn definisjonene vi bruker for å holde studenter utenfor lavinntektsgruppene, der vi følger inntektsstatistikkens definisjoner.

Arbeidsledig: Person som definerer sin hovedaktivitet på intervju tidspunktet som arbeidsledig.

Lav arbeidsintensitet: Personen tilhører en husholdning med lav arbeidsintensitet, definert som husholdninger der de voksne (16-59 år) arbeider mindre enn 20 prosent av deres totale arbeidspotensial i løpet av siste året. Studenter i alderen 16-25 er ikke med i beregningen. Med arbeidspotensial menes hvor mange måneder personer i alderen 18-59 år potensielt kan være yrkesaktive i løpet av året.

Husholdningens høyeste utdanning: Viser til utdanningsnivået til den personen i husholdningen som har høyest utdanning. Informasjon om utdanning for hvert husholdningsmedlem er hentet fra registeret Befolkningens utdanning. Vi skiller mellom grunnskole (nivå 1,2) videregående (3,4,5) og høyskole/universitet (6,7,8).

Overlapp mellom grupper

I analysene i denne rapporten ser vi på omfanget av fattigdomsproblemer i gruppene som er beskrevet tidligere i kapittelet. Samtidig er det slik at en og samme person kan tilhøre flere av grupper. Særlig for enkelte av de utsatte gruppene er det relativt stort overlapp. For eksempel tilhører 44 prosent av personer i husholdninger som har mottatt sosialhjelp også en lavinntektshusholdning. Det samme gjelder for 15 prosent av uføre, og 33 prosent av arbeidsledige. Andre grupper med en høy andel som tilhører en lavinntektshusholdning er enslige forsørgere (27 prosent) og innvandrere fra Afrika, Asia etc. (25 prosent). Vedlegg B gir en oversikt over overlapp mellom gruppene. Der det er relevant vil overlapp mellom grupper også trekkes inn når vi omtaler resultater i resten av rapporten.

¹⁵ Arbeidsavklaringspenger ble innført som en ny ytelse til langtidssyke i mars 2010, til erstatning for de gamle ytelsene rehabiliterings- og attføringsstønad, samt tidsbegrenset uførestønad.

3. Materielle og sosiale mangler blant voksne

Det er en økende interesse for å måle flerdimensjonal fattigdom, det vil si graden av deprivasjon langs ulike dimensjoner og ikke kun i form av monetære mål (se f.eks. Nolan og Whelan 2010, Atkinson m.fl. 2002). Formålet med denne rapporten er å si noe om utbredelsen av fattigdomsproblemer i Norge – forstått som det å mangle ulike materielle og sosiale goder av økonomiske årsaker. Som vi har sett i kapittel 2, er personer med lav inntekt noe underrepresentert i dataene, noe som betyr at omfanget som rapporteres her må kunne anses som et minimumsanslag på utbredelsen av fattigdomsproblemer i befolkningen. Kapittelet ser også nærmere på omfanget av materielle og sosiale mangler i ulike befolkningsgrupper, og viser hvilke grupper som i størst grad rapporterer om slike mangler.

Dette kapittelet undersøker materielle mangler blant personer som er 16 år eller eldre. Levekårsundersøkelsene kartlegger hvorvidt befolkningen mangler en rekke ulike goder. Noen av godene er avgjørende for helse og livskvalitet, andre goder er av betydning for å kunne delta i samfunnet på lik linje med andre. Vi har delt godene inn i tre kategorier: Grunnleggende goder, forbruksgoder og sosiale goder.

3.1. Hvem mangler grunnleggende goder?

Fem goder er definert som grunnleggende goder i denne rapporten:

- Har minst to par sko
- Kan erstatte utslitte klær med nye
- Minst et kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag
- Kan holde boligen passe varm
- Kan gå til tannlegen ved behov

Å kunne spise proteinrike måltider, kle seg i hele klær og sko som er tilpasset årstider og vær, samt det å holde boligen varm kan anses som grunnleggende forutsetninger for god helse og velferd.

Grunnleggende mangler i ulike demografiske grupper

I befolkningen som helhet er det en liten andel som mangler grunnleggende goder fordi de ikke har råd til dem. Under 1 prosent oppgir at det er økonomiske årsaker til at de ikke har minst to par sko, 3 prosent oppgir at de ikke kan kjøpe nye klær, 2 prosent har ikke råd til kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, og mindre enn 1 prosent har ikke råd til å holde boligen passe varm. Andelen som ikke har råd til å gå til tannlegen ved behov er noe større, dette gjelder 4 prosent i befolkningen som helhet. Tannlegebesøk er den indikatoren på grunnleggende mangler som varierer mest mellom ulike grupper i befolkningen.

Tabell 3.1 viser utbredelsen av grunnleggende mangler i ulike demografiske grupper. Det er en tendens til at unge i noe større grad mangler disse godene enn eldre, særlig gjelder dette tannlege, men også nye klær og kjøtt- eller fiskemåltid. Til tross for at en større andel av personer over 80 år tilhører lavinntekts-husholdninger (se vedlegg B), er det tilnærmet ingen i denne gruppen som oppgir å mangle de ulike godene av økonomiske grunner. Kun 1 prosent av dem over 80 år oppgir å mangle minst ett av disse godene, mot 9 prosent blant personer i alderen 16 til 44 år.

Omfanget av grunnleggende mangler er noe større i Oslo enn i andre tettsteder og spredtbygde strøk, og kvinner rapporterer oftere om slike mangler enn menn.

Barnefamilier mangler grunnleggende materielle goder i litt større grad enn dem uten barn. Skiller man ut enslige forsørgere er forskjellen imidlertid større: Over 20

prosent av personer i husholdninger med enslig forsørger mangler minst ett av de grunnleggende godene, mens 11 prosent mangler minst to. De tilsvarende andelene i befolkningen som helhet er henholdsvis 7 og 2 prosent. Ser man på barnefamilier av ulik størrelse, ser det ut til at familier med tre eller flere barn i noe større grad enn andre opplever slike mangler.

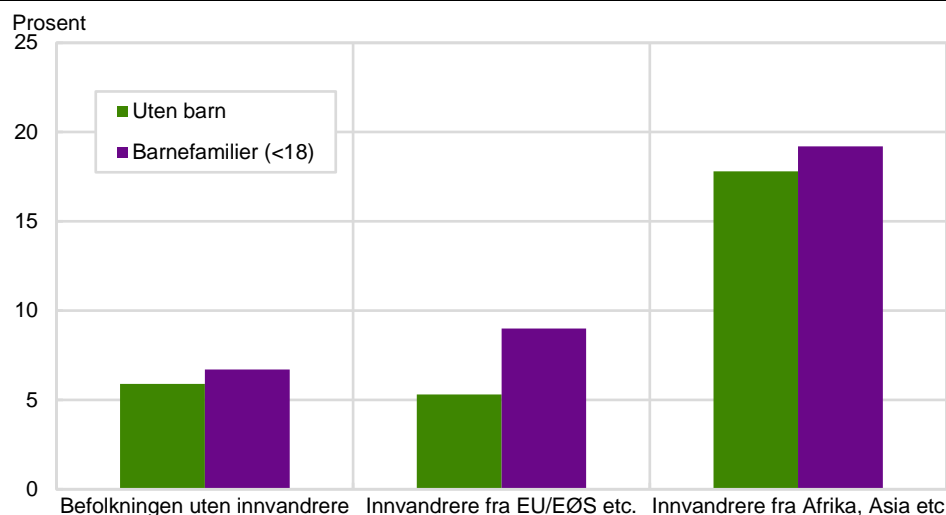
Innvandrere fra Afrika, Asia etc. skiller seg ut med relativt store andeler som mangler grunnleggende goder: 18 prosent av disse innvandrerne oppgir å mangle minst ett av godene. 9 prosent i denne gruppen oppgir at de ikke har råd til et kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, og like mange oppgir å ikke ha råd til tannlege.

Tabell 3.1 Andel som mangler ulike grunnleggende goder, etter demografiske kjennetegn. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	To par sko	Nye klær	Kjøtt eller fisk	Bolig varm	Tannlege	Minst ett gr.leggende gode	Minst to gr.leggende goder	Antall personer
Hele befolkningen	0,6	2,7	2,1	0,4	4,0	6,6	2,3	6 322
Kjønn								
Menn	0,7	2,0	1,6	0,2	3,3	5,5	1,6	3 252
Kvinner	0,5	3,4	2,5	0,6	4,6	7,6	3,0	3 070
Alder								
16-24 år	0,8	4,1	3,5	0,4	4,8	9,3	3,3	806
25-44 år	0,9	3,4	2,6	0,6	6,3	9,4	3,3	1 862
45-66 år	0,4	2,4	1,7	0,3	3,1	5,1	1,9	2 446
67-79 år	0,0	1,1	1,0	0,3	1,2	2,6	0,6	972
80 år og over	0,0	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	0,5	236
Bosted								
Oslo	0,3	4,5	4,1	0,8	5,8	8,9	3,8	805
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	0,8	2,9	1,9	0,3	3,6	6,3	2,3	1 483
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	0,7	3,5	2,6	0,9	4,3	7,3	3,4	1 212
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	0,2	1,7	1,3	0,3	3,0	4,9	1,3	1 117
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	0,6	1,7	1,5	0,1	3,9	6,1	1,5	1 699
Barnefamilie <18	0,6	2,6	2,0	0,5	4,7	7,2	2,4	1 993
Antall barn<18								
0	0,5	2,7	2,1	0,4	3,7	6,2	2,2	4 329
1	0,5	2,1	1,9	0,6	4,8	7,1	2,2	813
2	0,6	3,2	1,2	0,0	4,7	6,7	2,3	831
3 eller fler	0,8	2,4	4,1	1,3	4,6	8,9	3,2	349
Enslig forsørger	3,2	10,4	7,6	2,2	15,2	22,3	11,4	262
Landbakgrunn								
Befolkningen uten innvandrere	0,5	2,7	1,8	0,4	3,8	6,2	2,2	5 965
Innvandrere fra EU etc	1,0	2,4	1,4	0,6	3,0	6,4	1,9	183
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	2,5	2,6	9,3	1,4	9,2	18,3	6,1	174

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Skiller man mellom innvandrere med og uten barn, er andelen som mangler godene noe større i barnefamiliene, men forskjellen mellom personer med og uten barn innad i hver av innvandrerkategoriene er ikke statistisk signifikant (se vedleggstabell C1 for feilmarginer og informasjon om størrelsen på gruppene). Det er først og fremst innvandrere med bakgrunn fra Afrika, Asia etc. som skiller seg fra innvandrere fra EU/EØS etc. og den øvrige befolkningen med en større andel som mangler minst ett grunnleggende gode.

Figur 3.1 Andel som mangler minst ett grunnleggende gode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Grunnleggende mangler i utsatte grupper

Tabell 3.2 viser omfanget av grunnleggende mangler i utvalgte utsatte grupper. Andelen som mangler grunnleggende goder er langt større i flere av disse gruppene enn i befolkningen som helhet. Sosialhjelpsmottakere, arbeidsledige og personer som tilhører husholdninger med lav arbeidsintensitet er gruppene som i størst grad rapporterer om slike mangler. Blant sosialhjelpsmottakerne er det 44 prosent som mangler minst ett grunnleggende gode, og 24 prosent mangler minst to. Mer enn hver tredje arbeidsledige mangler ett eller flere grunnleggende goder, og det samme gjelder for hver fjerde langtidssyke.

Selv om studenter er blant gruppene med høyest lavinntektsandel (se vedlegg B), er det relativt få av studentene som mangler grunnleggende materielle goder sammenlignet med personer i de andre utsatte gruppene vi ser på her.

Også blant minstepensjonister og uføre er andelen som mangler slike goder langt mindre utbredt enn i en del av de andre utsatte gruppene, selv om større andelen er klart større enn i befolkningen som helhet. Rundt én av åtte uføre og minstepensjonister mangler minst ett grunnleggende gode.

I de fleste gruppene er tannlegebehandling det godet flest ikke har råd til, etterfulgt av nye klær og kjøtt- og fiskemiddager. Det er noe færre som rapporterer at de ikke har råd til to par sko eller å holde boligen passe varm.

Tabell 3.2 Andel som mangler grunnleggende goder i ulike utsatte grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	To par sko	Nye klær	Kjøtt eller fisk	Bolig varm	Tann-lege	Minst ett gr.leggende gode	Minst to gr.leggende goder	Antall personer
Hele befolkningen	0,6	2,7	2,1	0,4	4,0	6,6	2,3	6 322
Sosialhjelpsmottaker	8,6	20,9	15,3	6,9	26,3	44,0	23,8	133
Minstepensjonist	0,7	6,3	6,2	1,1	7,0	12,7	6,0	233
Ufør	1,3	7,8	4,3	0,9	6,1	12,3	5,7	414
Langtidssyk	2,1	9,4	7,1	2,2	16,7	25,0	8,6	296
Borteboende student	1,2	5,7	6,2	1,5	10,9	18,5	5,9	294
Arbeidsledig	3,0	17,7	15,0	5,0	17,9	35,0	15,7	134
Lav arbeidsintensitet	5,0	15,5	9,9	2,9	15,8	30,8	13,2	285
Husholdningens høyeste utdanning								
Grunnskole	2,2	9,0	7,6	1,1	10,6	17,7	9,0	575
Videregående	0,4	2,2	1,7	0,5	4,1	6,4	1,9	2 415
Høgskole/univ.	0,2	1,3	0,8	0,2	2,0	3,5	0,7	3 291

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Grunnleggende mangler i lavinntektshusholdninger

Tabell 3.3 viser andelen som rapporterer om grunnleggende materielle mangler i de ulike lavinnteksgruppene. Generelt øker andelen som mangler slike goder dersom man holder studenter og formuende utenfor lavinnteksgruppa. Litt over halvparten av dem som har årlig lavinntekt mangler minst ett grunnleggende gode dersom studenter og formuende holdes utenfor. Andelen som mangler slike goder øker ytterligere når vi ser på personer som tilhører husholdninger med vedvarende lavinntekt.

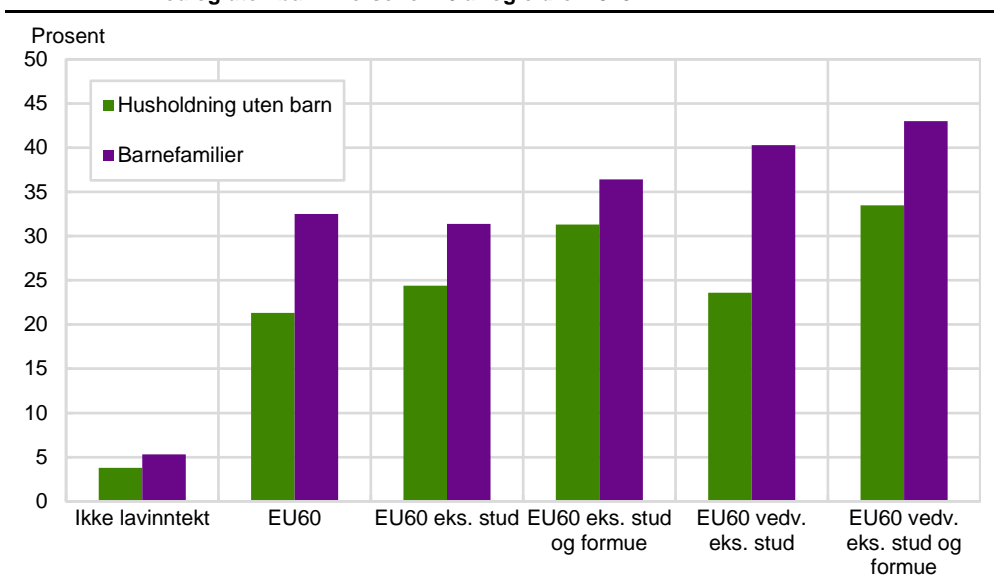
Tabell 3.3 Grunnleggende mangler i lavinnteksgruppene. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	To par sko	Nye klær	Kjøtt eller fisk	Bolig varm	Tannlege	Minst ett gr.leggende gode	Minst to gr.leggende gode personer	Antall
Hele befolkningen	0,6	2,7	2,1	0,4	4,0	6,6	2,3	6 322
Ikke lavinntekt	0,3	1,7	1,2	0,2	2,8	4,3	1,3	5 680
Lavinntekt EU60	2,6	9,9	8,8	1,8	13,0	23,4	9,6	642
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter	3,0	11,3	10,4	2,0	14,3	26,2	10,9	428
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	3,8	14,9	13,3	2,8	18,1	32,7	14,6	302
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter	4,1	11,9	9,4	1,8	18,2	28,1	13,6	310
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	5,1	16,0	12,6	2,7	24,7	36,7	19,0	193

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Barnefamilier med lavinntekt rapporterer om grunnleggende materielle mangler i større grad enn andre lavinntektshusholdninger (se Figur 3.2). Lavinnteksgruppene er relativt små, særlig når man deler opp etter familiestatus, noe som innebærer at det er større usikkerhet knyttet til disse tallene (se vedleggstabell C1 for detaljer). Forskjellen mellom personer med og uten barn i andel som mangler minst ett grunnleggende gode er bare signifikant når man ser på husholdninger med årlig lavinntekt (EU60) inklusive studenter, og for vedvarende lavinntekt når personer med formue ikke er ekskludert. Flere av personene i lavinntektshusholdninger uten barn har formue, noe som bidrar til at forskjellen reduseres når formuende holdes utenfor lavinnteksgruppen.

Figur 3.2 Andel som mangler minst ett grunnleggende gode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

3.2. Hvem mangler forbruksgoder?

Seks ulike indikatorer er her definert som forbruksgoder. Dette er goder som det er vanlig å disponere, men som ikke kan regnes som grunnleggende for helse og velferd. Disse godene er:

- TV
- PC
- Internett
- Vaskemaskin
- Kan bytte utslitte møbler
- Bil

Også her ser vi på andelen i ulike grupper som oppgir at det er økonomiske årsaker til at de ikke disponerer godene.

Mangel på forbruksgoder i ulike demografiske grupper

I befolkningen som helhet er det rundt 10 prosent som mangler minst ett av forbruksgodene. En svært lav andel – under 1 prosent – av befolkningen som helhet oppgir å mangle forbruksgoder som TV, PC, internett og vaskemaskin (se Tabell 3.4). Det er noe vanligere å ikke ha råd til privatbil (i underkant av 5 prosent) eller å bytte utslitte møbler (6 prosent). At det er flere som mangler disse godene henger naturligvis sammen med at dette er dyrere forbruksgoder enn f.eks. TV og PC. Det kan også handle om at møbler og bil er goder som husholdninger med trang økonomi oftere må prioriteres bort, mens de andre forbruksgodene i større grad anses som nødvendige.

Tabell 3.4 Andel som mangler forbruksgoder i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	TV	PC	Internett	Vaske- maskin	Bytte møbler	Bil	Minst ett forbr. gode	Minst to forbr.goder	Antall personer
Hele befolkningen	0,7	0,3	0,4	0,1	5,9	4,7	9,5	2,0	6 322
Kjønn									
Menn	0,8	0,3	0,4	0,1	4,6	4,1	7,9	1,6	3 252
Kvinner	0,7	0,4	0,4	0,1	7,3	5,3	11,1	2,4	3 070
Alder									
16-24 år	1,9	0,5	0,2	0,0	9,5	11,0	19,3	3,4	806
25-44 år	0,9	0,1	0,4	0,2	7,8	7,0	12,6	2,9	1 862
45-66 år	0,5	0,6	0,5	0,1	5,0	2,2	6,5	1,5	2 446
67-79 år	0,0	0,2	0,5	0,1	2,0	1,2	2,7	0,7	972
80 år og over	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	0,4	2,0	0,0	236
Bosted									
Oslo	1,7	0,5	0,8	0,5	8,0	10,3	16,3	3,6	805
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	0,9	0,3	0,2	0,2	5,3	6,5	10,3	2,5	1 483
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	0,6	0,5	0,4	0,0	7,6	4,5	10,3	2,6	1 212
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	0,3	0,2	0,3	0,0	5,7	3,6	8,2	1,5	1 117
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	0,5	0,3	0,5	0,0	4,5	1,5	6,0	0,8	1 699
Barnefamilie <18									
Antall barn<18	0,2	0,1	0,3	0,0	5,5	1,8	7,1	0,6	1 993
0	0,9	0,4	0,5	0,2	6,1	6,0	10,6	2,6	4 329
1	0,1	0,3	0,4	0,0	5,2	2,4	6,9	1,1	813
2	0,2	0,0	0,0	0,0	4,5	1,6	6,2	0,1	831
3 eller fler	0,5	0,0	0,6	0,0	8,7	1,0	9,7	0,5	349
Enslig forsørger	0,6	0,9	1,0	0,0	19,4	7,2	24,0	4,1	262
Landbakgrunn									
Befolkningen uten innvandrere	0,6	0,3	0,4	0,1	5,5	4,2	8,7	1,7	5 965
Innvandrere fra EU etc	0,9	0,0	0,0	0,0	6,3	4,6	10,5	1,3	183
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	2,8	0,8	0,0	0,7	19,6	20,7	32,9	10,1	174

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Unge voksne i alderen 16-24 mangler forbrugsgoder i større grad enn eldre: 19 prosent av de yngste mangler minst ett forbrugsgode. Mangel på forbrugsgoder er også noe vanligere i Oslo, og blir mindre vanlig jo mindre stedet man er bosatt er. Både blant unge og personer bosatt i Oslo er det særlig privatbil folk ikke har råd til. Dette mønsteret reflekterer trolig at privatbil i mindre grad er et nødvendig gode i Oslo og større tettsteder, og at derfor oftere er mulig å nedprioritere, enn det som er tilfellet andre steder.

Kvinner oppgir noe oftere enn menn å mangle minst ett av de kartlagte forbrugsgodene. Kvinner har noe sjeldnere råd til bil og til å skifte ut møbler, mens det ikke er noen kjønnsforskjell med hensyn til de andre forbrugsgodene.

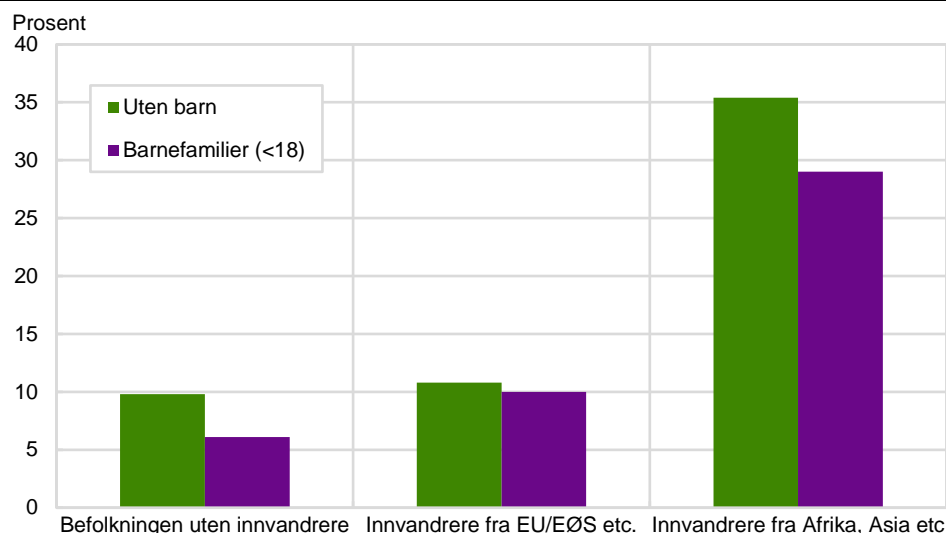
Mens vi så at barnefamilier mangler grunnleggende goder noe oftere enn personer uten barn, er det flere blant husholdninger uten barn som mangler forbrugsgodene. Svært få familier med barn mangler TV, PC, internett eller vaskemaskin, og det er også en mindre andel som mangler privatbil. Det er samtidig en tendens til at de barnerike familiene oftere mangler forbrugsgodene enn de med færre barn: 10 prosent av personer med 3 eller flere barn i husholdningen mangler minst ett forbrugsgode, mot 7 prosent av dem som har ett, og 6 prosent av dem som har to barn. Bare forskjellen mellom tobarnsfamiliene og de med tre eller flere barn er statistisk signifikant. Forskjellen skyldes først og fremst at de barnerike husholdningene i mindre grad har råd til å bytte ut utslitte møbler. Samtidig oppgir de med tre eller flere barn sjeldnere at de ikke har råd til bil.

At de som har barn sjeldnere mangler forbrugsgoder enn personer uten barn, samtidig som de noe oftere mangler grunnleggende goder, viser hvordan godene man prioriterer varierer mellom personer i ulike livssituasjoner.

Også i barnefamilier med enslig forsørger er det svært få som mangler goder som TV, PC og vaskemaskin. Enslige mangler likevel oftere enn andre barnefamilier minst ett forbrugsgode. Det er særlig mange som ikke har råd til å bytte ut møbler: 19 prosent av enslige forsørgere, mot 6 prosent av barnefamiliene totalt. Det er også 7 prosent av de enslige som ikke har råd til bil, mot 2 prosent av alle med barn.

Innvandrere fra Afrika, Asia etc. rapporterer langt oftere enn befolkningen ellers å mangle forbrugsgoder. Én av tre i denne gruppen mangler minst ett av forbrugsgodene. 21 prosent oppgir at de ikke har råd til bil og nesten like mange har ikke råd til å bytte utslitte møbler. Det er også en noe større andel av innvandrerne i denne gruppen som ikke har råd til TV, men her er forskjellene mellom innvandrerne og den øvrige befolkningen mindre. Innvandrere fra EU, EØS etc. skiller seg mindre fra befolkningen uten innvandrere med hensyn til tilgangen på forbrugsgodene vi ser på her.

Figur 3.3 Andel som mangler minst ett forbruks gode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Figur 3.3 viser at det er relativt små forskjeller i andelen som mangler minst ett forbruks gode mellom innvandrere med og uten barn. Selv om andelen som mangler minst ett gode er større blant dem uten barn i husholdningen, er forskjellene innad i innvandrerguppene ikke stor nok til å være statistisk signifikant (se vedleggstabell C2 for mer informasjon om størrelsen på grupper og feilmarginer).

I de fleste demografiske gruppene vi har undersøkt her er det relativt få som mangler mer enn ett av forbruksgodene. Det innebærer at de aller fleste som ikke har råd til å bytte ut møbler, har råd til bil, eller omvendt. Det kan reflektere at bil er et kostbart gode, som gjør at man må redusere forbruket på andre områder. Et unntak er innvandrere fra Afrika, Asia etc., der en forholdsvis stor andel, 10 prosent, mangler minst to forbruksgoder.

Mangel på forbruksgoder i utsatte grupper

Tabell 3.5 viser andelen som mangler forbruksgoder i utvalgte utsatte grupper. Sosialhjelpsmottakere er den gruppen som i størst grad mangler slike goder, på samme måte som vi så for grunnleggende goder. Litt over halvparten av sosialhjelpsmottakere mangler minst ett av forbruksgodene, mens én av fire mangler minst to slike goder. Også de andre gruppene vi ser på her, og særlig studenter, arbeidsledige og personer i husholdninger med lav arbeidsintensitet, rapporterer langt oftere om mangler på forbruksgoder enn det som er tilfellet i befolkningen som helhet.

Det er nye møbler og privatbil som er forbruksgodene flest i de utsatte gruppene oppgir at de ikke har råd til, slik det også er i befolkningen som helhet. Samtidig er det en noe større andel i flere av de utsatte gruppene som ikke har råd til TV, PC og internett, goder som svært få i befolkningen som helhet mangler. For eksempel oppgir 4 prosent av sosialhjelpsmottakere at de ikke har TV av økonomiske årsaker, og en like stor andel oppgir at de mangler PC og internett av samme grunn. Vaskemaskin er noe de aller færreste mangler, også i disse utsatte gruppene.

Tabell 3.5 Andel som mangler forbruksgoder i ulike utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

	TV	PC	Inter-nett	Vaske-maskin	Bytte møbler	Bil	Minst ett forbr.gode	Minst to forbr.goder	Antall personer
Hele befolkningen	0,7	0,3	0,4	0,1	5,9	4,7	9,5	2,0	6 322
Sosialhjelpsmottaker	4,0	3,9	3,9	1,1	41,4	31,8	52,7	26,8	133
Minstepensjonist	1,1	2,4	2,1	0,3	12,1	7,8	15,2	7,3	233
Ufør	1,0	1,8	1,4	0,0	11,6	7,6	16,8	4,7	414
Langtidssyk	1,8	0,9	1,9	0,9	21,2	12,0	25,6	8,5	296
Borteboende student	4,4	0,8	0,6	0,0	18,5	30,5	43,2	10,1	294
Arbeidsledig	1,6	0,8	0,7	0,0	27,9	15,3	36,6	9,1	134
Lav arbeidsintensitet	3,1	3,2	2,5	0,9	26,9	18,4	34,4	14,9	285
Husholdningens høyeste utdanning									
Grunnskole	1,4	1,3	1,2	0,2	16,5	9,5	22,2	5,9	575
Videregående	0,6	0,2	0,4	0,1	5,8	3,9	8,6	1,7	2 415
Høyskole/univ.	0,5	0,1	0,1	0,0	3,0	3,8	6,4	0,9	3 291

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Mangel på forbruksgoder i lavinntektshusholdninger

Mellom 33 og 43 prosent av dem som tilhører en lavinntektshusholdning mangler minst ett forbruksgode, avhengig av hvilken lavinnteksdefinisjon man bruker (se Tabell 3.6). Andelen som ikke har råd til minst ett slikt gode øker med rundt ti prosentpoeng når man ekskluderer formuende, mens det er liten forskjell mellom personer med årlig og vedvarende lavinntekt. Som i befolkningen ellers er det bil og nye møbler som er godene flest ikke har råd til.

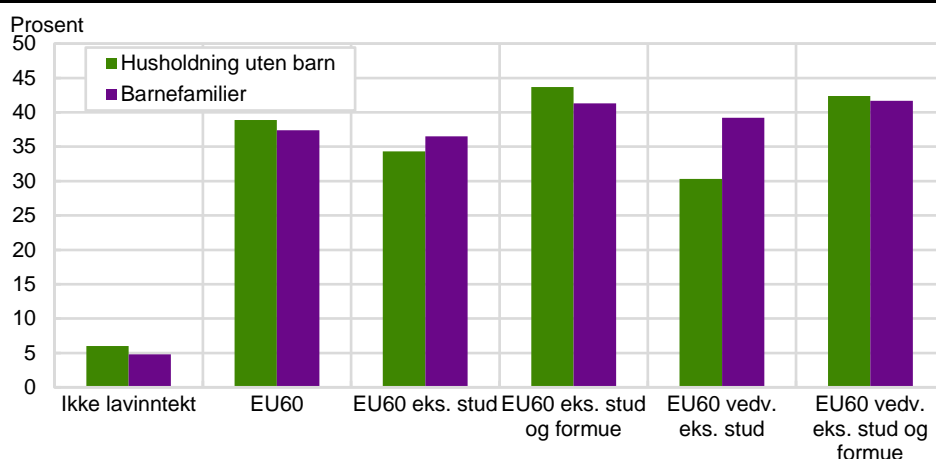
Tabell 3.6 Andel som mangler forbruksgoder i ulike lavinntektsgrupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	TV	PC	Inter-nett	Vaske-maskin	Bytte møbler	Bil	Minst ett forbr.gode	Minst to forbr.goder	Antall personer
Hele befolkningen	0,7	0,3	0,4	0,1	5,9	4,7	9,5	2,0	6 322
Ikke lavinntekt	0,3	0,2	0,3	0,0	3,7	2,3	5,6	0,8	5 680
Lavinntekt EU60	4,0	1,5	1,5	0,8	23,1	22,4	38,7	11,0	642
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter	2,8	1,7	1,9	1,1	24,7	17,6	34,9	10,5	428
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	3,0	2,3	2,6	1,3	31,7	22,0	43,0	14,0	302
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter	3,5	1,9	1,4	1,0	22,6	17,4	32,7	11,6	310
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	4,2	2,5	1,7	1,2	30,9	22,8	42,2	16,2	193

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Det er liten forskjell i andelen som mangler minst ett forbruksgode mellom lavinntektshusholdninger med og uten barn. Forskjellene er heller ikke statistisk signifikante, uansett hvilken lavinnteksdefinisjon vi benytter (se vedleggstabell C2).

Figur 3.4 Andel som mangler minst ett forbruksgode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

3.3. Hvem mangler sosiale goder?

Dårlig økonomi kan også sette begrensninger for sosial deltakelse. I dette avsnittet ser vi nærmere på omfanget av sosiale mangler i ulike grupper av befolkningen.

Godene vi har samlet under sosiale goder er:

- råd til ferie
- råd til å spise eller drikke ute
- kan bruke litt penger på seg selv
- råd til å delta i fritidsaktiviteter

Sosiale mangler i ulike demografiske grupper

I befolkningen som helhet mangler 8 prosent minst ett av de sosiale godene som er kartlagt (se Tabell 3.7). Blant de sosiale godene er det ferie som flest sier de ikke har råd til. 5 prosent har ikke råd til en ukes ferie utenfor hjemmet, mens andelen som ikke har råd til å spise ute, fritidsaktiviteter eller å bruke penger på seg selv ligger på rundt 3 prosent for hver av godene.

Kvinner oppgir oftere enn menn at de ikke har råd til sosiale goder. Slike mangler er også vanligere blant unge enn blant dem som er eldre. Personer bosatt i Oslo og Akershus mangler oftere sosiale goder enn personer bosatt i andre tettsteder og i spredtbygde strøk.

Alt i alt mangler barnefamilier sosiale goder i omtrent samme grad som personer i husholdninger uten barn, men familier med tre eller flere barn mangler godene noe oftere enn dem med to barn. Enslige forsørgere mangler alle de sosiale godene i større grad enn andre barnefamilier, men det er særlig med hensyn til ferie at de skiller seg ut: 18 prosent av enslige forsørgere sier de ikke har råd til én ukes ferie utenfor hjemmet. En av ti enslige forsørgere har ikke råd til fritidsaktiviteter og å bruke penger på seg selv, og nesten like mange har ikke råd til å spise eller drikke noe ute ukentlig. En av fire enslige forsørgere mangler minst ett sosialt gode, og en av åtte mangler minst to.

På samme måte som vi har sett for grunnleggende goder og forbruksgoder, er sosiale mangler mer utbredt blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. enn i den øvrige befolkningen. 30 prosent av innvandlerne fra disse områdene oppgir å mangle minst ett av de sosiale godene, 13 prosent mangler minst to. I befolkningen uten innvandrere er de tilsvarende andelene henholdsvis 8 og 3 prosent. En av fem av innvandlerne fra Afrika, Asia etc. har ikke råd til ferie utenfor hjemmet, og mer enn en av ti mangler hver av de andre sosiale godene. Innvandrere fra EU/EØS etc. skiller seg i mindre grad fra befolkningen ellers når det gjelder mangel på sosiale goder.

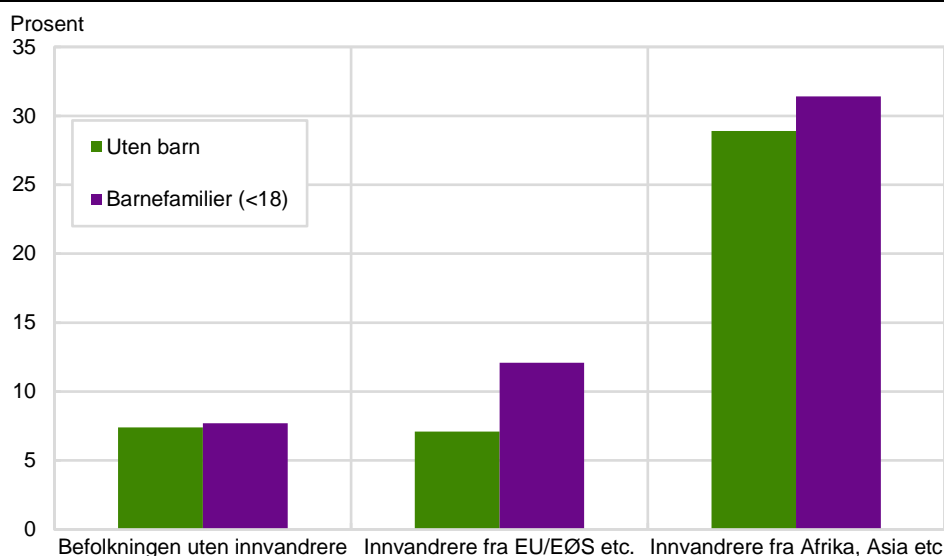
Tabell 3.7 Sosiale mangler i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Ferie	Spise ute	Fritids-aktivitet	Bruke penger på seg selv	Minst ett sosialt gode	Minst to sosiale goder	Antall personer
Hele befolkningen	5,1	2,7	2,7	3,0	8,2	3,3	6 322
Kjønn							
Menn	3,9	2,1	2,0	2,1	6,4	2,3	3 252
Kvinner	6,4	3,2	3,5	3,8	10,1	4,3	3 070
Alder							
16-24 år	8,7	1,4	3,9	3,8	12,6	3,9	806
25-44 år	6,1	2,8	3,3	4,2	9,8	4,1	1 862
45-66 år	4,4	3,4	2,7	2,6	7,3	3,2	2 446
67-79 år	2,2	1,9	0,7	1,2	4	1,6	972
80 år og over	2,0	1,6	2,0	0,0	4	1,6	236
Bosted							
Oslo	8,3	3,6	3,3	4,2	10,7	4,6	805
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	4,5	2,7	3,3	3,2	8,1	3,3	1 483
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	5,1	2,9	3,9	3,7	8,6	4,5	1 212
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	4,7	1,6	1,6	1,4	7,1	1,6	1 117
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	4,6	2,6	1,8	2,6	7,6	2,8	1 699
Barnefamilie <18	4,9	3,0	3,1	3,8	8,8	3,5	1 993
Antall barn<18							
0	5,3	2,5	2,6	2,6	8	3,2	4 329
1	5,2	2,8	3,3	4,1	9	4,1	813
2	3,8	2,4	2,8	3,7	8,1	2,4	831
3 eller fler	6,6	4,5	3,1	3,6	9,9	4,5	349
Enslig forsørger	17,7	8,2	10,4	10,6	25,5	12,7	262
Landbakgrunn							
Befolkningen uten innvandrere	4,6	2,4	2,4	2,6	7,5	2,9	5 965
Innvandrere fra EU etc	5,0	3,3	4,3	3,7	8,6	4,8	183
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	19,6	10,3	12,4	11,8	29,9	13,2	174

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Det er små og statistisk usikre forskjeller i omfanget av sosiale mangler mellom innvandrere med og uten barn (Figur 3.5, se vedleggstabell C3 for feilmarginer). Personer med og uten barn som har innvandret fra land i Afrika, Asia etc. mangler minst ett sosialt gode langt oftere enn innvandrere fra EU/EØS etc. og befolkningen ellers.

Figur 3.5 Andel som mangler minst ett sosialt gode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Sosiale mangler i utsatte grupper

Sosiale mangler er langt mer utbredt i de utsatte gruppene vi ser på i denne rapporten enn i befolkningen som helhet. Tabell 3.8 viser at nær halvparten av sosialhjelpsmottakere mangler minst ett sosialt gode, og hver fjerde mangler minst to. Blant arbeidsledige og personer som tilhører husholdninger med lav arbeidsintensitet mangler også over én av tre minst ett sosialt gode, og mer enn hver sjettede person i disse gruppene mangler minst to slike goder. Ferie er det godet flest i de utsatte gruppene oppgir å mangle, slik det også er i befolkningen som helhet. Det er også en relativt stor andel i disse gruppene som ikke har råd til de andre sosiale godene: spise eller drikke noe ute ukentlig, jevnlig deltakelse i fritidsaktiviteter og å bruke penger på seg selv.

Andre utsatte grupper, som studenter, minstepensjonister, uføre og de med lav utdanning mangler sosiale goder i mindre grad enn sosialhjelpsmottakere og arbeidsledige, men oftere enn befolkningen som helhet. Mellom 17 og 29 prosent i disse gruppene mangler minst ett sosialt gode, mot 8 prosent i befolkningen.

Tabell 3.8 Sosiale mangler i utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

	Ferie	Spise ute	Fritids-aktivitet	Bruke penger på seg selv	Minst ett sosialt gode	Minst to sosiale goder	Antall personer
Hele befolkningen	5,1	2,7	2,7	3,0	8,2	3,3	6 322
Sosialhjelpsmottaker	41,4	16,5	19,8	17,2	48,7	25,2	133
Minstepensjonist	11,4	9,3	5,6	6,0	16,7	7,8	233
Ufør	13,7	9,0	6,2	8,1	20,2	8,9	414
Langtidssyk	19,1	10,0	9,6	11,3	28,5	12,5	296
Borteboende student	15,4	4,6	5,1	7,6	22,3	7	294
Arbeidsledig	27,6	13,0	14,1	14,0	37,5	18	134
Lav arbeidsintensitet	25,9	12,3	14,5	11,4	36	17,4	285
Husholdningens høyeste utdanning							
Grunnskole	15,7	6,4	10,3	8,1	22,7	10,4	575
Videregående	5,3	3,2	2,1	3,1	8,2	3,1	2 415
Høyskole/univ.	1,9	1,0	1,0	1,3	3,4	1,1	3 291

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Sosiale mangler i lavinntektshusholdninger

Uansett hvilken lavinntektsdefinisjon man bruker er det en langt høyere andel blant lavinntektshusholdningene som mangler sosiale goder enn i befolkningen ellers. Andelen som mangler slike goder er noe høyere når man benytter lavinntektsdefinisjoner som ekskluderer formuende fra lavinntektsgruppen, mens det betyr mindre om man holder studenter utenfor. Omtrent 40 prosent av personene som tilhører en lavinntektshusholdning mangler minst ett sosialt gode dersom man holder studenter og formuende utenfor lavinntektsgruppen. Dette gjelder enten man ser på årlig eller vedvarende lavinntekt. Det har altså større betydning for andelen som mangler sosiale goder at man ikke regner formuende inn i lavinntektsgruppen enn å se på inntekten over en treårsperiode.

Tabell 3.9 Sosiale mangler blant personer i lavinntektshusholdninger. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

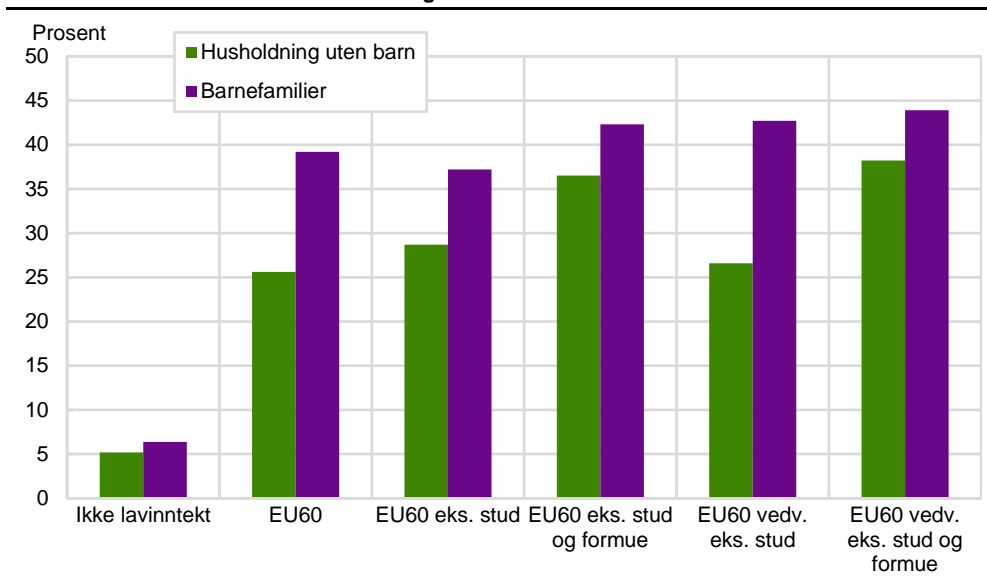
	Ferie	Spise ute	Fritids-aktivitet	Bruke penger på seg selv	Minst ett sosialt gode	Minst to sosiale goder	Antall personer
Hele befolkningen	5,1	2,7	2,7	3,0	8,2	3,3	6 322
Ikke lavinntekt	3,1	2,0	1,8	2,1	5,6	2,2	5 680
Lavinntekt EU60	20,1	7,6	10,0	9,4	28,1	11,8	642
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter	21,8	9,5	12,8	9,1	30,8	13,2	428
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	27,4	11,3	16,0	11,9	38,1	16,9	302
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter	19,9	9,9	12,1	9,5	30,9	12,7	310
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	26,5	11,6	16,7	12,7	40,1	17,3	193

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Sammenlikner man lavinntektshusholdninger med og uten barn, er det husholdningene med barn som i størst grad mangler sosiale goder (Figur 3.6, se vedleggstabell C3 for feilmarginer). Uavhengig av definisjon oppgir mer enn hver tredje person i en lavinntektshusholdning med barn at de mangler minst ett sosialt gode. Holder man formuende utenfor lavinntektsgruppen er forskjellen mellom lavinntektshusholdninger med og uten barn mindre og ikke statistisk signifikant¹⁶.

Figur 3.6 Andel som mangler minst ett sosialt gode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

3.4. Oppsummering materielle og sosiale mangler

I dette kapitlet har vi sett på omfanget av materielle og sosiale mangler i befolkningen. Materielle goder er delt inn i grunnleggende og forbruksgoder. De grunnleggende godene som er kartlagt i kapitlet omfatter fem typer goder: to par sko, nye klær, ukentlige kjøtt- eller fiskemåltider, oppvarmet bolig og tannlege. De seks forbruksgodene vi har kartlagt er TV, PC, internett, vaskemaskin, nye møbler og bil, og de fire sosiale godene er ferie, muligheter for å spise ute, delta i fritidsaktiviteter og å bruke litt penger på seg selv. For å bli regnet med i gruppen med mangler må det være økonomiske årsaker til at man mangler godet.

I befolkningen som helhet er det i 2015 8 prosent som oppgir å mangle minst ett av de sosiale godene, 7 prosent som mangler minst ett grunnleggende gode, mens 10 prosent mangler minst ett forbruksgode. En klart lavere andel – 2 til 3 prosent – mangler minst to goder innenfor hver av disse kategoriene. De enkeltgodene som flest ikke har råd til er ferie, nye møbler, bil og tannlege. I befolkningen som helhet er det 4 til 6 prosent som mangler hver av disse godene i 2015.

Selv om relativt få mangler materielle og sosiale goder i befolkningen som helhet, er det en langt større andel i ulike utsatte grupper. Sosialhjelpsmottakere skiller seg ut med hensyn til alle typer mangler: Mer enn fire av ti i denne gruppen mangler minst ett gode innenfor hver kategori, og over 20 prosent mangler minst to. Sosialhjelpsmottakere er en gruppe med en stor andel som tilhører lavinntektshusholdninger. Som i befolkningen, ser vi også blant mottakere av sosialhjelp at ferie, møbler, bil og tannlege er godene flest ikke har råd til. Gruppen skiller seg imidlertid fra befolkningen som helhet ved at en større andel også mangler goder som nye klær, ukentlige kjøtt- eller fiskemåltider, og sosiale goder som fritids-

¹⁶ Se definisjoner i kapittel 2 for mer om hvordan formuende er definert og holdt utenfor lavinntektsgruppen.

aktiviteter og mulighet til å gå ut og spise. Samtidig er det relativt få også av sosialhjelpsmottakere som mangler forbruksgoder som TV, PC og vaskemaskin (under 5 prosent).

Også blant innvandrere fra Afrika, Asia etc. finner man en større andel som mangler de ulike godene enn i befolkningen ellers. I underkant av hver femte person i denne gruppen manglet i 2015 minst ett grunnleggende gode, hver tredje manglet minst ett forbruksgode, og mer enn hver fjerde manglet minst ett sosialt gode. Godene som flest av innvandrerne fra Afrika, Asia etc. oppgir å mangle er bil (21 prosent), etterfulgt av møbler og ferie (20 prosent), andre sosiale goder som fritidsaktiviteter, spise ut og bruke penger på seg selv (10-12 prosent), tannlege og kjøtt eller fiskemåltider (9 prosent).

Samtidig vet vi at innvandrere er underrepresentert i Levekårsundersøkelsen og at det er grunn til å tro at de mest utsatte i gruppen i mindre grad deltar i undersøkelsen (se avsnitt 2.1). Resultater fra Levekårsundersøkelsen blant innvandrere viser at det er stor variasjon i den økonomiske situasjonen til innvandrere fra ulike land (Enes 2017). Blant annet finner undersøkelsen at langt over halvparten av innvandrere fra Somalia og Eritrea ikke har råd til ferie, mens andelen ligger på rundt 20 prosent for innvandrere fra land som Pakistan, Tyrkia og Vietnam. Vi ser at andelen som mangler dette godet blant innvandrerne fra Afrika, Asia etc. i Levekårsundersøkelsen 2015, ligger nærmest andelen blant disse sistnevnte innvandrerguppene, som også i snitt har lengre botid i Norge.

Personer som tilhører en lavinntektshusholdning mangler materielle og sosiale goder i langt større grad enn personer som ikke tilhører en lavinntektshusholdning. Samtidig er det under halvparten av dem med lavinntekt som mangler goder.

En innvending som rettes mot lavinntektsmålet som et fattigdomsmål er at måten husholdningsmedlemmer vektet gjør at man finner store andeler inntektsfattige i barnerike husholdninger (Borgeraas 2017). Det er ikke tilstrekkelig mange personer med lavinntekt i utvalget fra Levekårsundersøkelsen til at man kan undersøke mangler i lavinntektsfamilier etter antall barn i husholdningen, men sammenlikningene av utbredelsen av materielle mangler i dette kapittelet tyder på at omfanget av mangler er omtrent like stort blant barnefamiliene som i lavinntektshusholdninger uten barn. Barnefamiliene med lavinntekt mangler sosiale goder i noe større grad enn dem uten lavinntekt. Også blant innvandrere er det slik at husholdninger med barn mangler goder i omtrent samme grad som dem uten barn.

Enslige forsørgere rapporterer imidlertid oftere enn andre barnefamilier om ulike materielle og sosiale mangler. 22 prosent av enslige forsørgere mangler minst ett grunnleggende gode, mot 7 prosent av personer i alle husholdninger med barn. Enslige forsørgere mangler også oftere sosiale goder og forbruksgoder: 24 prosent mot 7 prosent av personer i husholdninger med barn totalt, mangler minst ett forbruksgode, og henholdsvis 26 og 9 prosent mangler minst ett sosialt gode.

Selv om det ofte er de samme godene ulike grupper mangler, er det enkelte forskjeller som er verdt å merke seg. Barnefamilier rapporterer omtrent like ofte som dem uten barn at de mangler sosiale eller grunnleggende goder. Samtidig er det færre barnefamilier som mangler forbruksgodene.

4. Økonomiske vansker

I dette kapittelet ser vi nærmere på omfanget av økonomiske vansker i befolkningen som helhet og i utvalgte grupper. Indikatorene vi har kartlagt her omfatter evne til å håndtere uforutsette utgifter, problemer med å betale regninger, samt hvor vanskelig man opplever det er å få endene til å møtes. Slike økonomiske vansker gir en uforutsigbar hverdag og kan påvirke livskvalitet. Undersøkelser tyder på at lykkenivået og tilfredsheten med livet er lavere blant dem med lav inntekt (Hellevik 2008, Vrålstad 2017).

4.1. Økonomiske vansker i ulike demografiske grupper

I befolkningen som helhet er det 5 prosent som oppgir at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes i 2015 (se Tabell 3.6). 16 prosent kan ikke klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. 5 prosent opplever boutgiftene sine som svært tyngende, og 4 prosent rapporterer om problemer med å betjene boutgifter. I underkant av 2 prosent opplever andre låneutgifter enn boliglån som svært tyngende, og like mange har problemer med å betjene slike lån.

Det er flere unge som opplever de ulike typene økonomiske vansker enn det er blant eldre. For eksempel opplever 9 prosent i aldersgruppen 16-24 år boutgiftene som tyngende, mot under 1 prosent av personer over 80 år. Personer under 45 år har også oftere enn eldre problemer med å klare boutgifter og utgifter til andre lån. Unntaket er boliglån, som relativt få under 24 år har.

Det er en større andel som opplever boutgiftene som svært tyngende i Oslo enn i andre deler av landet, og personer bosatt i Oslo skiller seg også i noen grad ut med hensyn til de andre økonomiske vanskene vi kartlegger her.

Mens barnefamilier samlet sett skiller seg lite fra befolkningen som helhet, rapporterer enslige forsørgere oftere enn andre barnefamilier om økonomiske vansker. Mer enn hver tredje enslige forsørger kan ikke klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Andelen som opplever ulike økonomiske vansker er også høyere i de barnerike familiene.

Innvandrere fra Afrika, Asia etc. rapporterer oftere om økonomiske vansker enn det som er tilfellet blant den øvrige befolkningen. 16 prosent sier det er vanskelig å få endene til å møtes, og nesten like mange opplever boutgiftene som svært tyngende. I Levekårsundersøkelsen blant innvandrere (LKI 2016) er andelen av innvandrerne som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes noe større enn det vi finner her. Samtidig er det store variasjoner mellom innvandrere fra ulike land: Blant innvandrere fra Somalia og Irak sier over 40 prosent at det er vanskelig å få endene til å møtes, mot 20-25 prosent blant innvandrere fra Iran, Afghanistan, Pakistan og Tyrkia (Enes 2017).

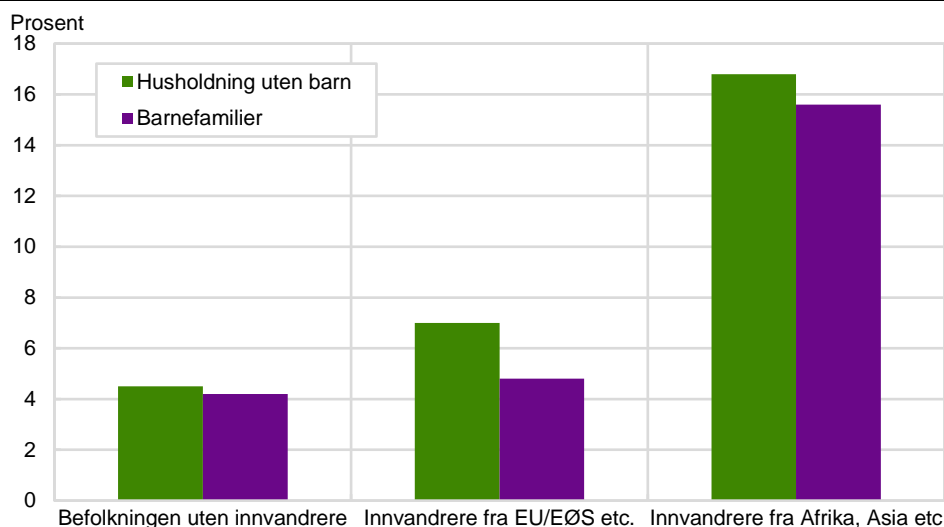
Fire av ti innvandrere fra Afrika, Asia, etc. har problemer med å håndtere en uforutsett utgift. Også her viser Levekårsundersøkelsen blant innvandrere at det er store variasjoner etter landbakgrunn: Innvandrergupper med kort botid og flyktningbakgrunn har oftere økonomiske vansker enn innvandrergupper med lengre gjennomsnittlig botid og større andel yrkestilknyttede. Det er også en tendens at innvandrere fra land med høy andel lavinntektshusholdninger, som Somalia, Eritrea og Irak, oftere enn andre rapporterer om slike problemer (Enes 2017).

Tabell 4.1 Økonomiske vansker i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

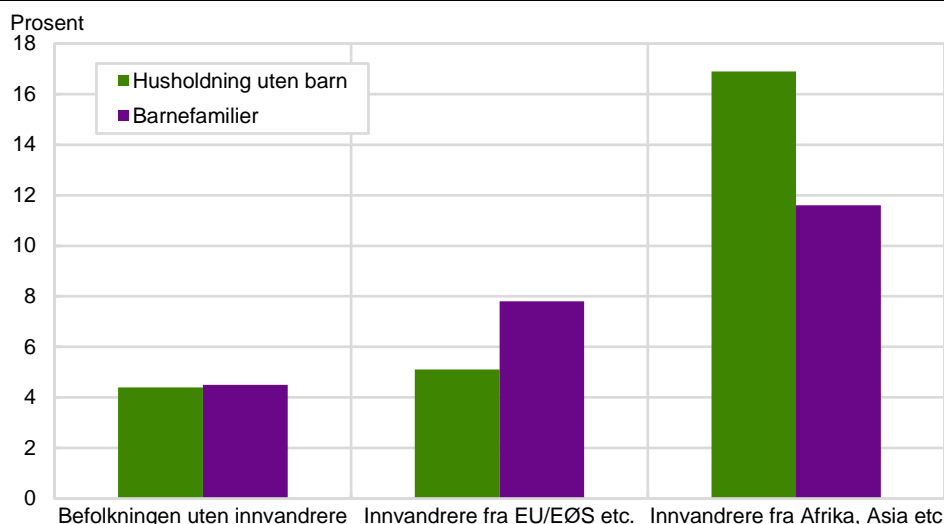
	Vanskelig å få endene til å møtes	Ikke mulighet til å klare uforutsett utgift	Svært tyngende boutgifter	Problemer med boutgifter	Problemer med å betjene boliglån	Andre lån svært tyngende	Problemer med å betjene andre lån	Antall personer
Hele befolkningen	4,9	16,2	4,8	4,4	1,1	1,8	1,8	6 333
Kjønn								
Menn	4,4	13,8	4	4,2	1,1	1,9	2,0	3 258
Kvinner	5,3	18,7	5,6	4,7	1,2	1,8	1,7	3 075
Alder								
16-24 år	7,5	26,3	9	5,0	0,7	2,2	2,4	812
25-44 år	6,4	21,3	6,2	7,3	1,5	2,8	3,1	1 866
45-66 år	4,3	12,2	3,7	3,7	1,4	1,6	1,4	2 446
67-79 år	1,1	7,5	1,7	0,5	0,1	0,3	0,1	973
80 år og over	1,6	8,7	0,8	0,0	0,0	0	0,0	236
Bosted								
Oslo	6,8	20,8	6,5	5,7	1,1	3,3	2,3	806
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	5,2	16,0	4,6	3,7	1,1	1,7	2,2	1 487
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	5,3	16,3	6,1	4,5	1,0	2,3	1,9	1 213
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	2,9	15,5	2,9	4,1	0,7	1,3	1,3	1 119
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	4,7	14,7	4,6	4,7	1,5	1,3	1,7	1 702
Barnefamilie <18	4,7	15,1	4,9	6,0	2,2	1,6	2,0	2 000
Antall barn<18								
0	4,9	16,8	4,8	3,7	0,7	1,9	1,8	4 333
1	4,5	13,9	4,8	5,2	1,6	1,7	1,9	817
2	3,6	14,6	4,6	4,8	1,9	1,7	1,8	833
3 eller fler	7,7	19,2	5,9	10,5	4,2	1,3	2,9	350
Enslig forsørger	15,3	36,1	15,3	16,2	2,9	3,3	3,5	263
Landbakgrunn								
Befolkningen uten innvandrere	4,4	15,3	4,4	4,3	1,0	1,7	1,9	5 975
Innvandrere fra EU etc	6,3	20,8	5,9	3,6	1,1	2,1	1,7	184
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	16,3	40,0	14,8	8,0	3,3	4,9	1,0	174

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Det er små og ikke signifikante forskjeller mellom innvandrere med og uten barn i andelen som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes (se Figur 4.1). Uavhengig av familiesituasjon er det langt flere med bakgrunn i Afrika, Asia etc. som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes, enn blant innvandrere fra EU, EØS etc. og i befolkningen ellers. Det er heller ikke statistisk sikre forskjeller mellom husholdninger med og uten barn i andel som opplever boutgiftene som svært tyngende (Figur 4.2). Samtidig er dette små grupper hvor det er knyttet større usikkerhet til resultatene (se vedleggstabell D1 og D2 for feilmarginer).

Figur 4.1 Andel som opplever vansker med å få endene til å møtes, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Figur 4.2 Andel som opplever boutgifter som svært tyngende, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

4.2. Økonomiske vansker i utsatte grupper

Fire av ti sosialhjelpsmottakere sier at det er vanskelig å få endene til å møtes. Økonomisk sosialhjelp er en midlertidig stønad som skal sikre forsvarlig livsopphold og gis til personer som ikke får andre inntekter til å strekke til. Når ikke flere sosialhjelpsmottakere opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes, kan det ha sammenheng med at gruppen her er definert ut fra mottak av sosialhjelp i det foregående inntektsåret, og dermed ikke alltid reflekterer dagens situasjon. Samtidig er det 7 av 10 sosialhjelpsmottakere som ikke kan klare en uforutsett utgift. 23 prosent i denne gruppen oppgir at boutgiftene er svært tyngende og 30 prosent har hatt problemer med boutgifter. Andelen som har problemer med å betjene boliglån er på kun 1 prosent og knapt større enn i befolkningen som helhet, som følge av at relativt få i denne gruppen eier egen bolig (Omholt 2016). En langt større andel av sosialhjelpsmottakerne, 10 prosent, har hatt problemer med å betjene andre lån.

Tabell 4.2 Økonomiske vansker i utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

	Vanskelig å få endene til å møtes	Ikke mulighet til å klare uforutsett utgift	Svært tyngende boutgifter	Problemer med boutgifter	Problemer med å betjene boliglån	Andre lån svært tyngende	Problemer med å betjene andre lån	Antall personer
Hele befolkningen	4,9	16,2	4,8	4,4	1,1	1,8	1,8	6 333
Sosialhjelpsmottaker	37,3	70,8	22,7	29,6	1,3	11,9	10,2	133
Minstepensjonist	8	19,0	6,9	3,3	0,5	2	0,0	234
Ufør	9,4	26,2	9,4	7,5	1,4	3,6	2,0	414
Langtidssyk	20,4	38,1	16,1	17,0	4,2	6,6	5,0	297
Borteboende student	13,5	39,4	15,7	6,6	0,0	1,8	0,8	294
Arbeidsledig	31,7	50,1	20,4	12,6	0,7	9,7	6,3	134
Lav arbeidsintensitet	21,3	45,5	17,2	15,0	1,6	6,8	5,3	285
Husholdningens høyeste utdanning								
Grunnskole	12,4	35,3	9,3	9,5	0,4	4,6	4,8	576
Videregående	5,1	16,6	5	5,2	1,7	1,5	2,0	2 419
Høyskole/univ.	2,5	10,2	3,1	2,2	0,8	1,3	0,9	3 297

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Arbeidsledige, langtidssyke og personer som tilhører husholdninger med lav arbeidsintensitet opplever også økonomiske vansker langt oftere enn befolkningen som helhet. Nær hver tredje arbeidsledige oppgir dette, og halvparten i denne gruppen ikke har mulighet til å håndtere enn uforutsett utgift, mens 20 prosent opplever boutgiftene som svært tyngende.

Selv om uføre og minstepensjonister oftere opplever økonomiske vansker enn befolkningen som helhet, er dette noe mindre utbredt enn blant arbeidsledige, langtidssyke og dem med lav arbeidsintensitet. Når det gjelder opplevelsen av tyngende boutgifter skiller uføre seg i mindre grad ut, og andelen er mindre blant minstepensjonistene enn i befolkningen som helhet.

Også studentene opplever i større grad økonomiske vansker enn befolkningen som helhet, men svært få i denne gruppen opplever belastninger knyttet til lån eller har problemer med å betjene utgifter til bolig- eller andre lån.

4.3. Økonomiske vansker i lavinntektshusholdninger

Personer i lavinntektshusholdninger opplever langt oftere økonomiske vansker enn dem som ikke tilhører en slik husholdning. Andelen er omtrent like store enten man inkluderer studenter i lavinntektsgruppen eller ikke, og det er relativt liten forskjell mellom personer i husholdninger med årlig og vedvarende lavinntekt. Holder man utenfor husholdninger med formue øker imidlertid andelen med økonomiske vansker. Over halvparten av dem med lavinntekt og uten formue kan ikke klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Mens 15-19 prosent av dem som tilhører disse lavinntektsgruppene opplever boutgifter som svært tyngende og nesten like mange har hatt problemer med å klare slike utgifter, er det svært få som har problemer med å betjene boliglån. Dette henger igjen sammen med relativt lave eierandeler i lavinntektshusholdningene (Revoltd 2017).

Tabell 4.3 Økonomiske vansker i lavinntektshusholdninger. Personer 16 år og over. 2015. Prosent

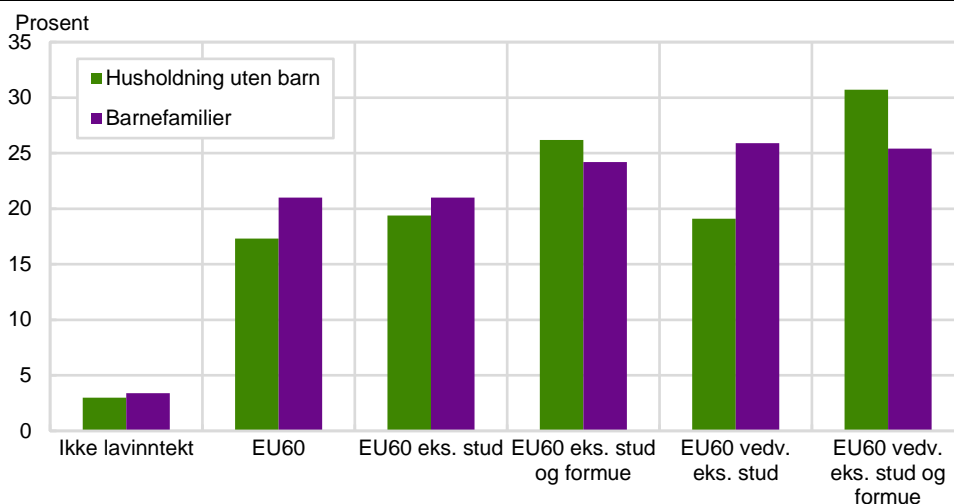
	Vanskelig å få endene til å møtes	Ikke mulighet til å klare uforutsett utgift	Svært tyngende boutgifter	Problemer med boutgifter	Problemer med å betjene boliglån	Andre lån svært tyngende	Problemer med å betjene andre lån	Antall personer
Hele befolkningen	4,9	16,2	4,8	4,4	1,1	1,8	1,8	6 333
Ikke lavinntekt	3,1	12,6	3,3	3,4	1,2	1,6	1,6	5 691
Lavinntekt EU60	18,0	43,3	16,0	12,5	0,6	3,7	3,8	642
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter	19,8	43,7	14,1	14,3	0,9	4,9	4,4	428
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	25,7	56,1	16,8	17,6	0,8	6,4	5,8	302
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter	20,9	41,5	15,1	11,4	0,9	5,5	3,8	310
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	28,9	56,7	18,8	14,0	1,0	6,9	5,3	193

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Det er ingen signifikante forskjeller i andelen som opplever vansker med å få endene til å møtes, når vi sammenlikner personer med og uten barn, verken i lavinntektshusholdningene eller blant dem uten lavinntekt (se Figur 4.3).

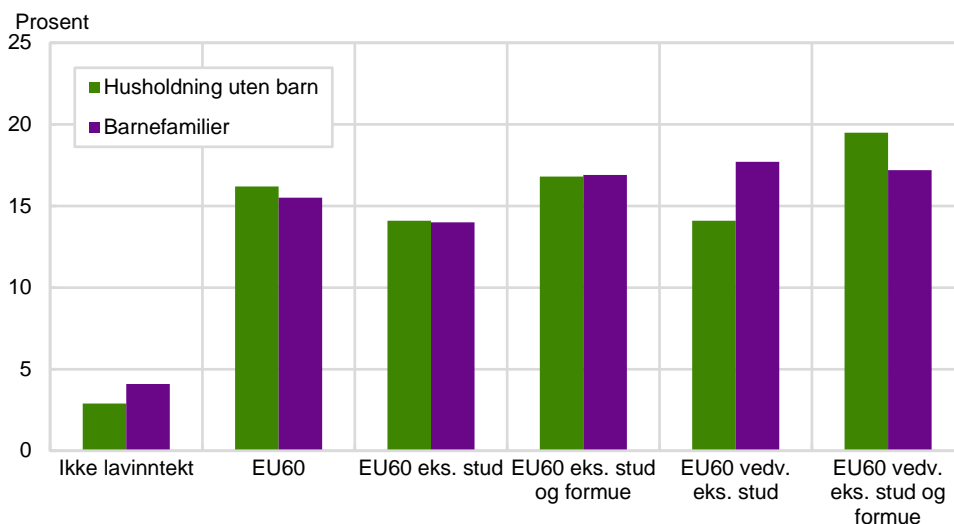
Barnefamilier med lavinntekt opplever boutgiftene som svært tyngende i omtrent samme grad som personer uten barn. Generelt er forskjellene små, og gruppene er så små at det må være relativt store forskjeller for at man skal kunne si sikkert at det ikke skyldes tilfeldigheter (se Figur 4.4 og vedleggstabell D1 og D2 for feilmarginer). Det er ingen statistisk signifikante forskjeller mellom personer i lavinntektshusholdninger med og uten barn, uavhengig av hvilken definisjon vi benytter. Ser vi på dem som ikke tilhører en lavinntektshusholdning, er det en noe større andel av barnefamiliene som har svært tyngende boutgifter enn blant dem uten barn. Denne forskjellen er imidlertid liten (4 vs. 3 prosent), og andelen er langt mindre enn blant personer i lavinntektshusholdninger både med og uten barn.

Figur 4.3 Andel som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes blant ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Figur 4.4 Andel som opplever boutgifter som svært tyngende blant ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

4.4. Oppsummering økonomiske vansker

I dette kapittelet har vi sett nærmere på omfanget av ulike typer økonomiske vansker i ulike grupper av befolkningen. 5 prosent i befolkningen over 16 år oppga i 2015 at det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. Like mange opplever boutgifter som svært tyngende. En noe større andel av befolkningen, 16 prosent, kan ikke klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner. Generelt følger økonomiske vansker samme mønster som materielle og sosiale mangler med hensyn til hvilke grupper som er mest utsatt. Sosialhjelpsmottakere, arbeidsledige og personer i husholdninger med lav arbeidsintensitet, samt enslige forsørgere og innvandrere fra Afrika, Asia etc. rapporter gjennomgående om større økonomiske vansker enn befolkningen ellers. Personer som tilhører lavinntektshusholdninger har også oftere økonomiske vansker, særlig de som ikke har formue.

I befolkningen som helhet har 4 prosent hatt problemer med å klare boutgifter i løpet av de siste 12 månedene, mens bare 1 prosent har hatt problemer med å betjene boliglån. Barnefamilier har noe oftere hatt problemer med å betale utgifter til boliglån enn personer uten barn, mens sosialhjelpsmottakere og personer i lavinntektshusholdninger oftere har problemer med å betjene annen gjeld.

5. Endring over tid

I dette kapittelet ser vi nærmere på utviklingen i opplevd fattigdom mellom 2009 og 2017, både for befolkningen som helhet og for enkeltgrupper. Fra 2008 til 2016 økte andelen av befolkningen som tilhører husholdninger med årlig lavinntekt fra 12,0 til 12,8 prosent.¹⁷ Samtidig har det vært en nedgang i andelen med lavinntekt, dersom man benytter en fast lavinntektsgrense og kun justerer inntektene etter prisutviklingen (Epland 2016). Det vil si at lavinntektsgruppen også har opplevd en inntektsøkning i perioden.

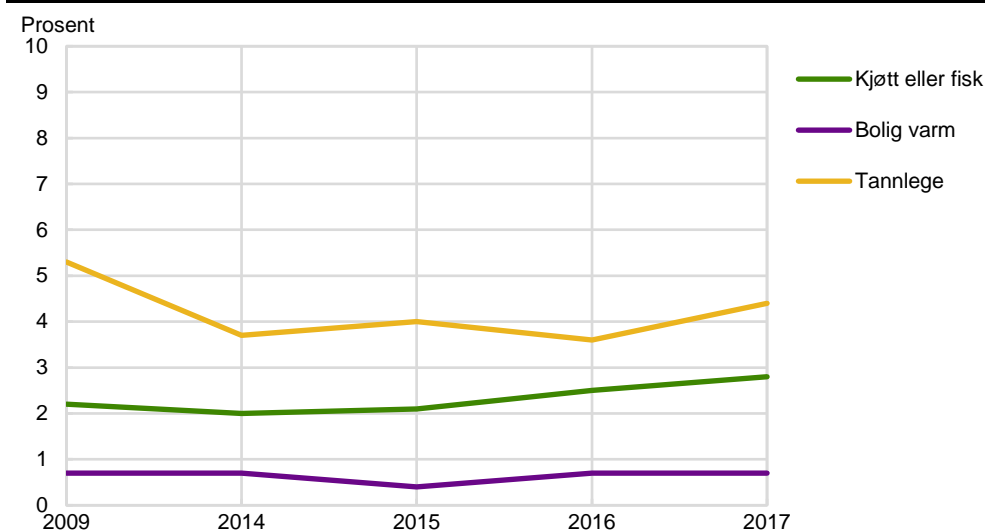
5.1. Endring i materielle og sosiale mangler

Grunnleggende goder

Selv om vi har data om materielle mangler for flere år, er ikke alle godene vi undersøkte i kapittel 3 kartlagt alle årene.¹⁸ I dette kapittelet ser vi derfor nærmere på de godene som det foreligger sammenliknbare tall for i alle årgangene vi undersøker. Av de grunnleggende godene omfatter dette muligheter for kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, å holde boligen passe varm og tannlegebehandling.

Figur 5.1 viser at andelen som mangler grunnleggende goder er stabil i perioden 2009-2017. Andelen som oppgir ikke å ha råd til tannlegebehandling gikk noe ned fra 2009 til 2014, fra drøye 5 til i underkant av 4 prosent. Andelen som ikke har råd til kjøtt- eller fiskemåltider har økt svakt fra 2,2 prosent i 2009 til 2,8 prosent i 2017, men disse endringene over tid er små. I alle årene er tannlegebehandling det grunnleggende godet flest ikke har råd til.

Figur 5.1 Andel som mangler ulike grunnleggende goder. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

Forbruksgoder

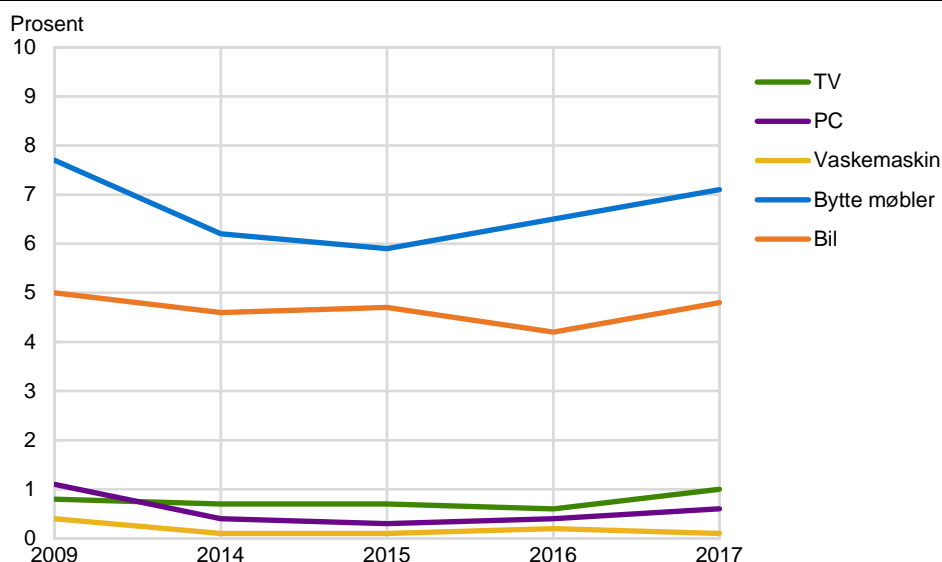
De forbruksgodene som er kartlagt alle årene er TV, PC, vaskemaskin, bil og muligheter til å bytte utslitte møbler. I befolkningen som helhet er det et forholdsvis stabilt omfang av slike materielle mangler i perioden vi ser på. Andelen som ikke har råd til å bytte møbler gikk noe ned fra 2009 til 2015, men har deretter økt igjen. I 2009 gjaldt dette nesten 8 prosent i befolkningen over 16 år, mot 6 prosent i 2015. I 2017 er andelen 7 prosent. Andelen som ikke har råd til bil er på rundt 5 prosent i hele perioden. Alle årene er det svært få – 1 prosent eller færre – som ikke har råd til vaskemaskin, TV og PC.

¹⁷ Årlig lavinntekt EU60 inkl. studenter. Statistikkbanktabell 68014.

¹⁸ Dette er også beskrevet i avsnitt 2.2.

Figur 5.2 Andel som mangler ulike forbruksgoder. 2009-2017. Personer 16 år og over

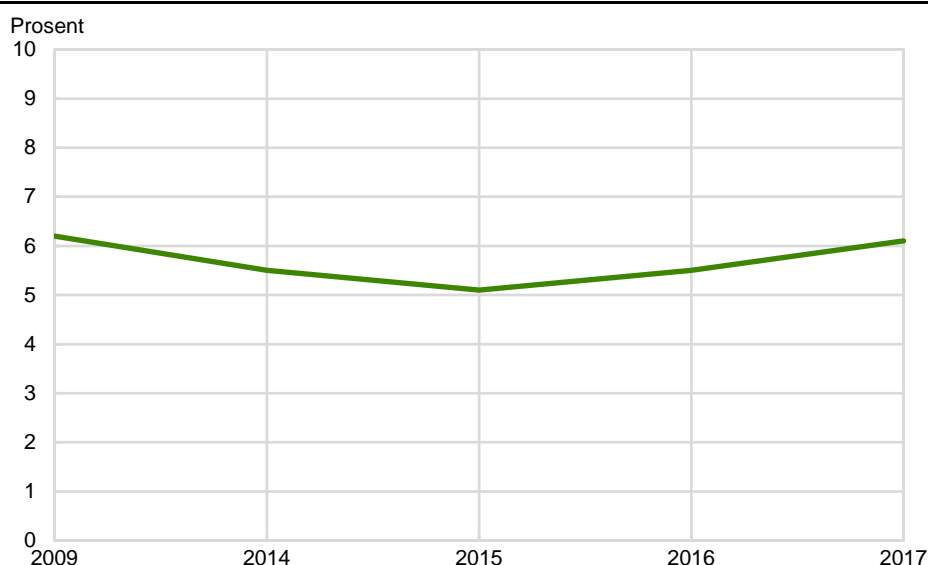

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

Sosiale goder

Det eneste sosiale godet som er kartlagt alle årene er om man har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. Dette var også det sosiale godet vi så at flest personer oppga å ikke har råd til i 2015. I perioden 2009 til 2017 har andelen av befolkningen som ikke har råd til ferie vært på rundt 5 til 6 prosent.

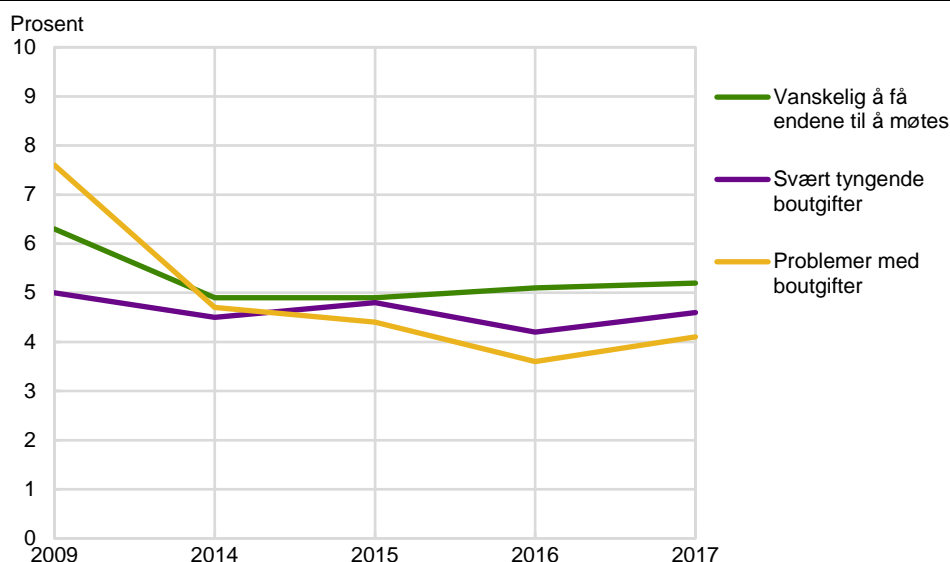
Figur 5.3 Andel som ikke har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

5.2. Endringer i økonomiske vansker

Figur 5.4 viser endringer i økonomiske vansker i befolkningen mellom 2009 og 2017. Andelen som opplever det er vanskelig å få endene til å møtes gikk litt ned i perioden. Samtidig er det relativt små forskjeller over tid, andelen er rundt 5 til 6 prosent i hele perioden. Andelen som opplever boutgifter som svært tyngende har endret seg lite og er mellom 4 og 5 prosent i hele perioden. Størst nedgang ser vi for andelen som har hatt problemer med å håndtere boutgifter, særlig fra 2009 til 2014. Mens nær 8 prosent oppga dette i 2009, er andelen i befolkningen som helhet 4 prosent i 2017.

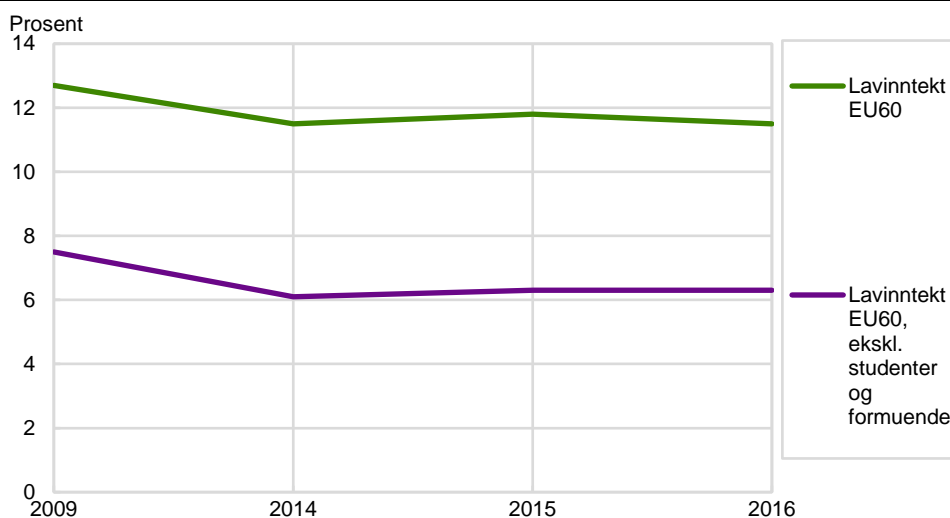
Figur 5.4 Andel med ulike økonomiske vansker 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

5.3. Opphopning av materielle og sosiale mangler

En relativt liten andel av befolkningen mangler hver av de ulike godene vi har sett på hittil. I dette avsnittet ser vi nærmere på det man kan kalle opphopning av mangler, det vil si hvor mange som oppgir å mangle minst ett eller flere av de ni godene som er kartlagt i alle årgangene.

Det kan først være greit å minne om at andelen som tilhører en lavinntekts-husholdning er mindre i våre data enn i inntektsregisteret, noe som gir grunnlag for å tro at spesielt utsatte grupper er underrepresentert i dataene. Figur 5.5 viser hvordan andelen med årlig lavinntekt i utvalget i Levekårsundersøkelsen har utviklet seg fra 2009 til 2017. Andelen med lavinntekt i levekårsdataene gikk noe ned fra 2009 til 2014. Inntektsstatistikken fra register viser ikke en tilsvarende nedgang, noe som tyder på at personer med lavinntekt er blitt noe mer underrepresentert i nettoutvalget i Levekårsundersøkelsen i løpet av perioden. Tallene vi viser her er vektet etter utdanningsnivå, alder, kjønn og familiestørrelse (se avsnitt 2.1 for mer om dette).

Figur 5.5 Andel som tilhører en lavinntekts-husholdning (årlig lavinntekt EU60) blant respondenter i Levekårsundersøkelsen EU-SILC. 2009-2017. Inntekt fra året før. Personer 16 år og over

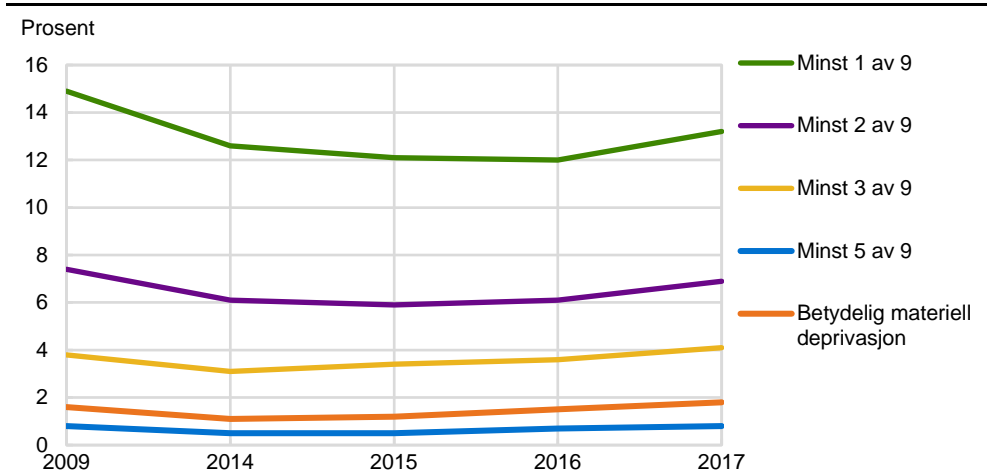
Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.6 viser at andelen som mangler ett eller flere goder har endret seg relativt lite i befolkningen som helhet. Andelen som mangler minst ett av ni goder ble noe mindre fra 2009 til 2015, fra 15 til 12 prosent.¹⁹ I 2017 er andelen som mangler minst ett gode økt til 13 prosent.

Langt færre mangler mer enn ett av godene som er kartlagt her. Andelen som mangler minst to av godene har ligget på rundt 6 til 7 prosent i hele perioden. Fra 3 til 4 prosent mangler minst tre goder. Alle årene er det under 1 prosent som oppgir å mangle minst fem av de ni godene som er kartlagt. Andelen som er utsatt for det Eurostat omtaler som betydelig materiell deprivasjon (se avsnitt 2.2 for mer om hvordan dette er operasjonalisert) er litt større enn dette, på mellom 1 og 2 prosent av befolkningen over 18 år.

Alt i alt viser Figur 5.6 at omfanget av materielle mangler har gått noe ned siden 2009. Men siden også andelen av utvalget som tilhører lavinntektsgruppen har sunket sammenliknet med i populasjonen, kan man ikke konkludere med at omfanget av fattigdomsproblematikk i befolkningen faktisk er redusert. Nedgangen fra 2009 til 2014 er særlig tydelig for andelen som mangler minst ett gode, mens en like stor andel av befolkningen mangler minst tre av ni goder i 2017 som i 2009 (4 prosent). Det samme gjelder for målet på materiell deprivasjon. Hvis det er slik at de mest utsatte i økende grad er underrepresentert i levekårsdataene, kan dette bety at omfanget av fattigdomsproblematikk i befolkningen har økt noe i perioden. I det følgende ser vi nærmere på hvordan denne utviklingen har vært i ulike demografiske og utsatte grupper.

Figur 5.6 Andel som mangler materielle og sosiale goder, etter antall goder og «betydelig materiell deprivasjon», 2009-2017. Personer 16 år og over

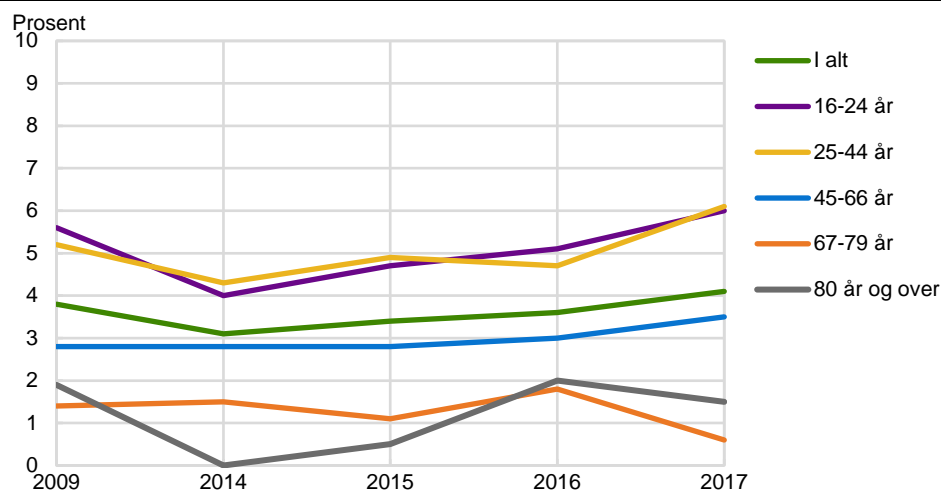

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

5.4. Endringer i ulike demografiske grupper

I dette avsnittet ser vi nærmere på utviklingen i materielle mangler over tid for ulike demografiske grupper. Figur 5.7 viser at andelen som mangler minst tre av de ni godene i hele perioden har vært størst i de to yngste aldersgruppene. Mens andelen gikk noe ned for de yngste fra 2009 til 2014, økte den fra 2014 til 2017. Det er i hele perioden de eldste som i minst grad rapporterer om materielle mangler, 0-2 prosent mangler minst tre goder. Andelen varierer en del blant dem over 80, men dette er også en relativt liten gruppe (se vedleggstabell E1 for feilmarginer).

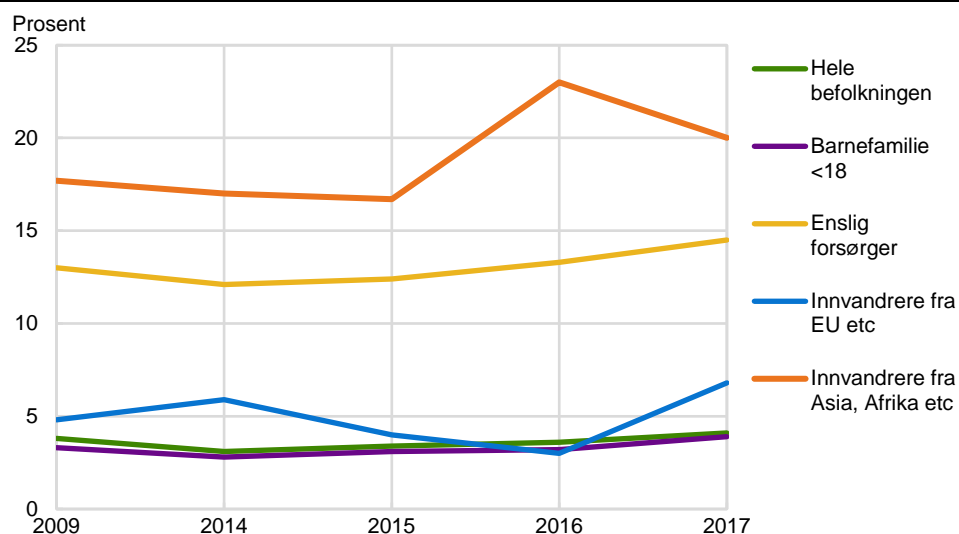
¹⁹ De ni godene er: kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, holde boligen passe varm, tannlegebehandling, TV, PC, vaskemaskin, bil, muligheter til å bytte utslitte møbler og om man har råd til en ukens ferie utenfor hjemmet.

Figur 5.7 Andel som mangler minst tre av ni goder, etter alder. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

De senere årene har andelen med vedvarende lavinntekt økt mer blant barn enn i befolkningen som helhet. Mens 4 prosent av barn under 18 år tilhørte en slik lavinntektsusholdning i 2000, var den tilsvarende andelen 10 prosent i 2015 (Epland og Kirkeberg 2017).

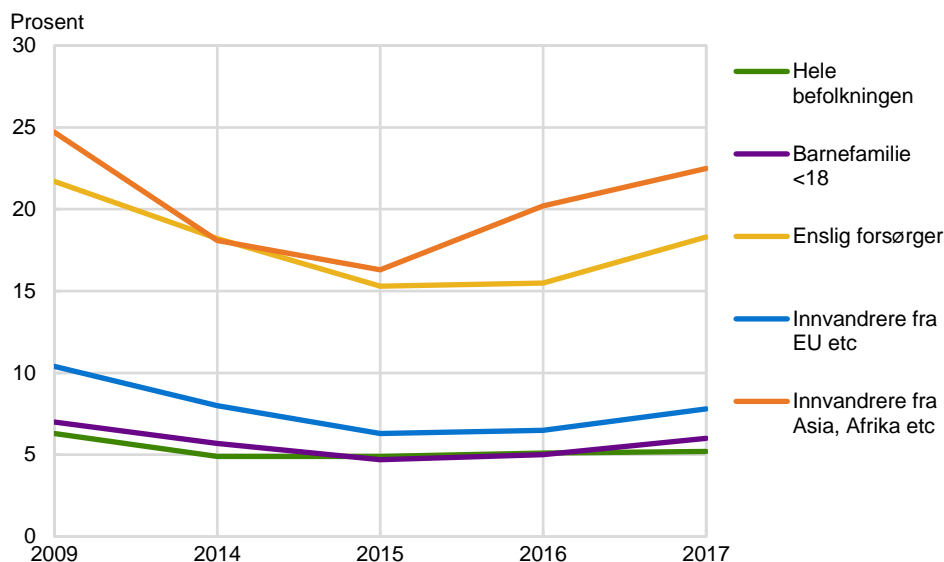
Figur 5.8 viser at barnefamilier alt i alt er utsatt for materielle mangler i omtrent samme grad som befolkningen totalt, og at dette har endret seg lite over tid. En langt større andel av enslige forsørgere mangler minst tre av de ni godene, og andelen har økt noe fra 12 prosent i 2014 til 15 prosent i 2017. Innvandrere fra Afrika, Asia etc. er den av gruppene vi ser på her som er mest utsatt for materielle mangler i alle årene. Mellom 17 og 23 prosent av innvandrerne fra disse områdene mangler minst tre av de ni godene. Også her kan det se ut som omfanget av mangler har økt noe over tid, men gruppen er relativt liten og andelen varierer en del fra år til år (se vedleggstabell E2 for feilmarginer). Materielle mangler er mindre utbredt blant innvandrere fra EU, EØS etc., men også i denne gruppen varierer andelen mellom årene. Mellom 3 og 7 prosent i denne gruppen mangler minst tre av de ni godene.

Figur 5.8 Andel som mangler minst tre av ni goder i utvalgte demografiske grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.9 viser andelen i de ulike gruppene som sier det er vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. I hele perioden er det innvandrere fra Afrika, Asia etc. og enslige forsørgere som er gruppene der flest opplever slike vansker. Andelen gikk noe ned for disse gruppene fra 2009 til 2015, mens den økte mellom 2015 og 2017.

Figur 5.9 Andel som har vansker med å få endene til å møtes i utvalgte demografiske grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

5.5. Endringer blant personer i utsatte grupper

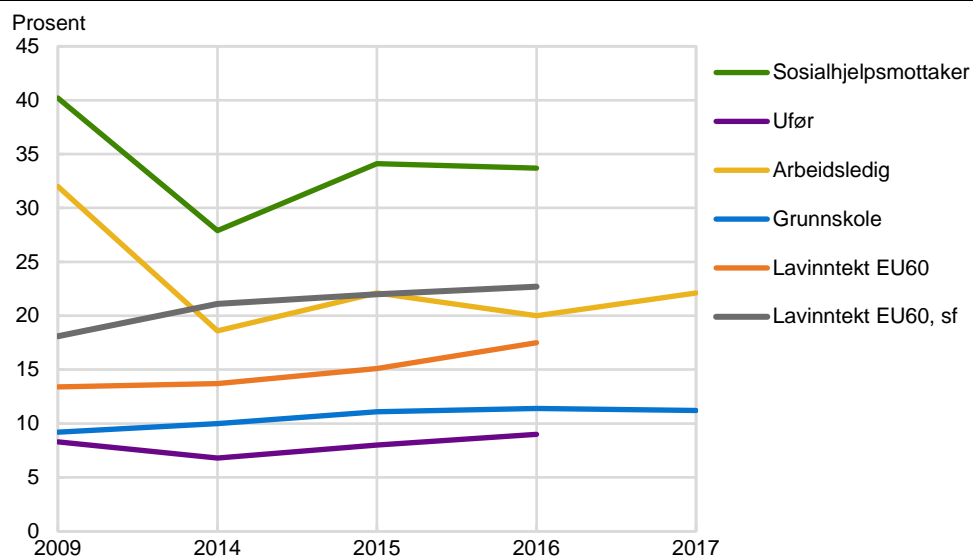
Figur 5.10 viser endringer over tid i andelen som mangler minst tre av de ni godene blant utvalgte utsatte grupper. Selv om sosialhjelpsmottakere er gruppen der flest rapporterer om mangler alle årene, gikk andelen en del ned i denne gruppen i perioden 2009-2014, fra 40 til 28 prosent. I 2015 og 2016 økte andelen noe igjen, til rundt 34 prosent²⁰. Merk at dette er en liten gruppe der det er relativt stor usikkerhet knyttet til tallene (se vedleggstabell E4 for feilmarginer). For arbeidsløse ser vi et liknende mønster. Andelen som mangler minst tre av godene gikk ned fra 32 prosent i 2009 til 19 prosent i 2014.

Blant personer som tilhører en lavinntektsgruppe har andelen som mangler minst tre goder økt noe siden 2009. Da var andelen for personer som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt (EU60) på 13 prosent, mens i 2016 er andelen 18 prosent. Holder man studenter og formuende utenfor lavinntektsgruppa er andelen som mangler minst tre goder større, på 18-23 prosent. Også her ser vi at andelen har økt over tid, men forskjellene er ikke statistisk signifikante.

Av de utsatte gruppene som vi ser på her, er det uføre og personer som tilhører en husholdning med grunnskole som høyeste utdanningsnivå som i minst grad rapporterer om mangler. For disse gruppene ser vi lite endring over tid. I hele perioden er det 7-9 prosent av de uføre, og 9-11 prosent av dem med grunnskoleutdanning som mangler minst tre goder.

²⁰ Siden sosialhjelpsmottakere er definert ved hjelp av påkoblede data fra inntektsregisteret og slike data ikke var tilgjengelig for Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2017 på tidspunktet analysene ble utført, har vi ikke tall for dette året. Det samme gjelder for uføre og for lavinntektsgruppene. Se avsnitt 2.2 for mer om hvordan de ulike gruppene er definert.

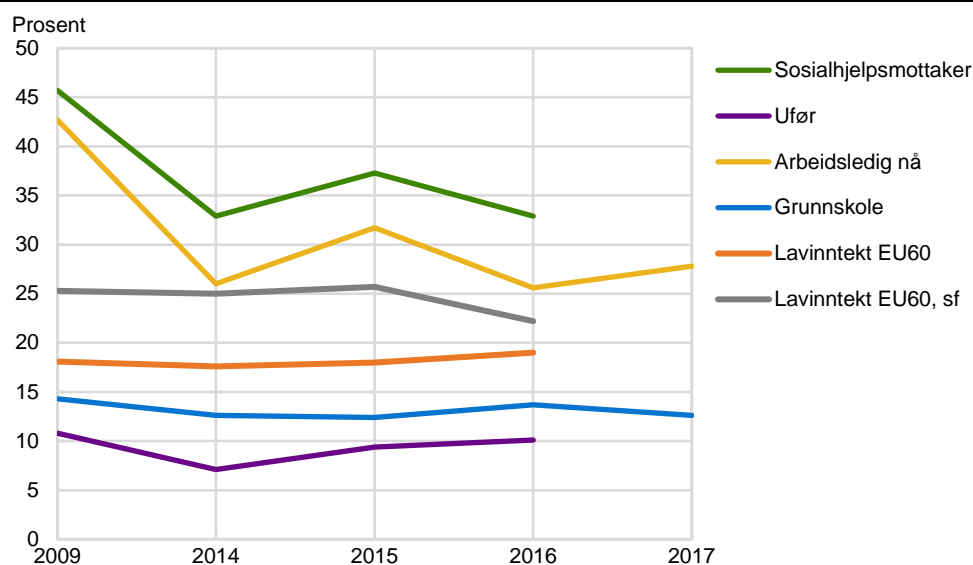
Figur 5.10 Andel som mangler minst tre av ni goder i utvalgte utsatte grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.11 viser utviklingen i andelen som opplever det som vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes. Utviklingen følger omtrent samme mønster som vi så for materielle mangler. Blant sosialhjelpsmottakere og arbeidsledige har andelen som sier det er vanskelig å få endene til å møtes gått ned med over ti prosentpoeng fra 2009 til 2014. For lavinntektsgruppene er andelen stabil på rundt 18-19 prosent av alle med årlig lavinntekt, og 25 prosent av dem med lavinntekt, dersom vi holder studenter og formuende utenfor definisjonen.

Figur 5.11 Andel som har vansker med å få endene til å møtes i utvalgte utsatte grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2017, Statistisk sentralbyrå.

5.6. Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på opphopning av materielle og sosiale mangler og hvordan omfanget av mangler og økonomiske vansker har endret seg over tid.

Opphopning av problemer

I kapittel 3 så vi på omfanget av fattigdomsproblemer i befolkningen som helhet og i ulike grupper. Det er i hovedsak de samme gruppene som er utsatt langs ulike dimensjoner, og som også rapporterer å mangle mange goder. Særlig sosialhjelpsmottakere, innvandrere fra Afrika, Asia etc. og enslige forsørgere er grupper som skiller seg ut med en større andel som mangler minst tre av de ni godene vi har sett på i dette kapittelet.

Det er stor forskjell på hvor mange som kan sies å være fattige avhengig av hvor mange, og hvilke goder, vi mener man må mangle for å kunne regnes som fattig. 13 til 15 prosent i befolkningen mangler minst ett av de ni godene vi har sett på her. En langt mindre andel, 6 til 7 prosent, mangler minst to goder, og enda færre, 3 til 4 prosent mangler minst tre. Bruker vi Eurostats operasjonalisering av betydelig materiell deprivasjon er andelen under 2 prosent i hele perioden. Dette er klart lavere enn andelen med både årlig og vedvarende lavinntekt i befolkningen.

Har omfanget av fattigdomsproblemer økt?

En innvending mot lavinntekt som mål på fattigdom er at målet er følsomt for inntektsøkninger i hele befolkningen. I perioden vi undersøker i denne rapporten har andelen som tilhører en lavinntektshusholdning i befolkningen økt, samtidig som befolkningen generelt har opplevd inntektsvekst, også lavinntektsgruppene (Epland 2016). Å undersøke selvrapportert fattigdom kan gi et annet bilde av hvordan utviklingen har vært i samme periode.

Det er verdt å merke seg at endringer i omfanget av fattigdomsproblemer i befolkningen som helhet kan skyldes at enkeltpersoner får redusert levestandard. Men slike endringer kan også skyldes sammensetningseffekter, altså at nye utsatte grupper kommer til (som f.eks. flyktninger), eller at spesielt utsatte grupper går ut (dersom de eldste generasjonene var fattigere enn nye pensjonister).

I dette kapittelet har vi sett at andelen som mangler ett eller to goder i befolkningen som helhet har gått noe ned i perioden, særlig fra 2009 til 2014. Ser man på andelen av befolkningen som mangler flere goder er utviklingen relativt stabil over tid. Det er altså lite som tyder på at fattigdomsproblemer har blitt mer utbredt i perioden vi ser på i denne rapporten. Samtidig er det viktig å ta forbehold, fordi andelen med lavinntekt blant de som deltar i Levekårsundersøkelsen har gått noe ned fra 2009 til 2014, mens den motsatte utviklingen observeres i det heldekkende inntektsregisteret (Omholt 2016). Hvis de mest vanskeligstilte i samfunnet i mindre grad enn tidligere deltar, vil vi dermed kunne undervurdere en eventuell økning i fattigdomsproblematikk i befolkningen med utgangspunkt i levekårsdataene.

Stabile mønstre for befolkningen som helhet kan også skjule endringer i situasjonen for enkeltgrupper. Ser man på utviklingen over tid for utvalgte utsatte grupper er mønsteret mer variert. Enkelte slike grupper, særlig sosialhjelpsmottakere og arbeidsledige rapporterer i mindre grad om mangler i årene 2014-2017 sammenliknet med i 2009. For lavinntektsgruppene er utviklingen i andelen som rapporterer om fattigdomsproblemer imidlertid stabil eller til og med svakt økende.

6. Forholdet mellom inntektsfattigdom og opplevde mangler

Tidligere undersøkelser har vist at langt fra alle personer i lavinntektshusholdninger opplever fattigdomsproblemer (Normann 2009, 2011). Samtidig er det omtrent like store andeler som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt, som rapporterer at de mangler goder, avhengig av hvilke definisjoner man bruker (se avsnitt 5.1). De ulike tilnærmingene til å måle omfanget av fattigdomsproblemer i befolkningen kan dermed gi omtrent like anslag, samtidig som målene fanger opp forskjellige personer. I dette kapitlet ser vi nærmere på hvor stor andel av dem som rapporterer om materielle og sosiale mangler som tilhører en lavinntektshusholdning. Vi undersøker også hva som kjennetegner de personene som tilhører en lavinntektshusholdning, men som *ikke* rapporterer om fattigdomsproblemer.

6.1. Hvor mange av dem med materielle mangler tilhører en lavinntektshusholdning?

Tabell 6.1 viser hvor stor andel av dem som rapporterer om materielle og sosiale mangler som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt. Mens de som tilhører en lavinntektshusholdning utgjorde nærmere 12 prosent av hele utvalget i Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, utgjør de 7 prosent av gruppen som ikke rapporterer å mangle noen goder. Av de som ikke mangler noen goder er det videre drøyt 3 prosent som tilhører en lavinntektshusholdning dersom vi holder studenter og formuende utenfor definisjonen, mot drøye 6 prosent i befolkningen som helhet.

Blant dem som mangler minst ett av de fjorten grunnleggende, materielle og sosiale godene som vi kartla i kapittel 3, er det 40 prosent som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt (27 prosent dersom vi ekskluderer studenter og formuende). Av dem som mangler minst to av de fjorten godene, er andelen med lavinntekt 47 prosent, mens blant dem som mangler halvparten av godene eller mer, er det fortsatt kun 40 prosent som tilhører lavinntektsgruppen.

Ser man på de ni godene som ble kartlagt i kapittel 5²¹, er det imidlertid en tydeligere tendens til økende overlapp mellom mangler og andel med lavinntekt. Mens 44 prosent av dem som mangler minst ett av de ni godene tilhører lavinntektsgruppen, gjelder det samme for 53 prosent av dem som mangler minst tre, og 60 prosent av dem som mangler minst fem av godene.²² Til slutt ser vi også at det kun er halvparten av dem som innfrir kravene til definisjonen «betydelig materiell deprivasjon» som tilhører lavinntektsgruppen.

Ser man på andelen med årlig lavinntekt etter hva slags type goder de mangler, er det blant dem som mangler forbruksgoder at vi finner den største andelen med lavinntekt. Dette kan henge sammen med at det er blant forbruksgodene vi finner de mest kostbare godene, som bil og nye møbler.

Det er en mindre andel av dem som rapporterer om mangler som tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt enn som har årlig lavinntekt. Samtidig er det jo også en lavere andel i befolkningen som helhet som har vedvarende lavinntekt. Av dem som mangler minst to av fjorten goder, tilhører 26 prosent en husholdning med vedvarende lavinntekt (mot 43 prosent med årlig lavinntekt), og blant dem som er betydelig materielt depriverte har rundt hver fjerde vedvarende lavinntekt (mens halvparten har årlig lavinntekt).

²¹ De ni godene er: kjøtt- eller fiskemåltid annenhver dag, holde boligen passe varm, tannlegebehandling, TV, PC, vaskemaskin, bil, muligheter til å bytte utslitte møbler og om man har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet.

²² Det er imidlertid svært få i gruppen som mangler så mange som fem goder, bare 24 personer, så det er stor usikkerhet knyttet til denne andelen.

Alt i alt, viser Tabell 6.1 at, selv om det er en klar overrepresentasjon av personer som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt i gruppene som rapporterer om materielle mangler, er det slik at omtrent halvparten av dem *ikke* tilhører lavinntektsgruppen. Dette viser at disse to tilnærmingene til å måle omfanget av fattigdomsproblemer fanger opp ulike personer, og at mangelen på samsvar mellom inntektsfattigdom og selvrapporterte fattigdomsproblemer ikke kun handler om å finne den inntektsgrensen som avgrenser gruppen på en mest mulig riktig måte.

Tabell 6.1 Andel som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt (EU60), etter opphopning av materielle og sosiale mangler. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Lavinntekt EU60		Lavinntekt EU60, ekskl. stud. ¹ og formuende		Vedvarende lavinntekt, ekskl. stud.		Vedvarende lavinntekt, ekskl. stud. ² og formuende	
	Andel	Antall personer	Andel	Antall personer ekskl. stud.	Andel	Andel	Antall personer, ekskl. stud	
Hele befolkningen	11,8	6 393	6,3	6 162	6,2	4,1	6 189	
Mangler ingen av godene	7,2	5 629	3,4	5 522	3,9	2,0	5 532	
Mangler minst 1 gr.leggende gode	41,9	339	33,6	301	27,5	24,0	309	
Mangler minst 2 gr.leggende gode	49,5	106	42,8	94	37,8	35,3	97	
Mangler minst 1 forbrukskode	47,9	504	33,5	400	24,3	20,9	412	
Mangler minst 2 forbrukskode	64,9	98	54,5	71	41,4	38,7	77	
Mangler minst 1 sosialt gode	40,3	430	31,1	380	24	20,8	393	
Mangler minst 2 sosiale gode	42,3	163	34,7	144	24,7	22,5	149	
Minst 1 av 14 gode	40,0	764	27,0	640	22,1	18,2	657	
Minst 2 av 14 gode	46,8	378	37,0	319	25,9	23,4	332	
Minst 7 av 14 gode	40,6	38	34,3	35	20,9	19,0	35	
Minst 1 av 9 gode	43,5	652	30,1	532	22,9	19,5	548	
Minst 2 av 9 gode	51,5	295	41,7	242	29,1	26,6	254	
Minst 3 av 9 gode	52,6	162	44,1	139	35,5	32,6	144	
Minst 5 av 9 gode	60,1	24	50,6	20	36,8	34,1	21	
Betydelig materiell deprivasjon	49,2	57	43,4	51	26,0	24,8	52	

¹ Studenter er her personer i husholdninger der hovedinntektstaker mottar studielån, og ikke er yrkestilknyttet eller trygdet. Studenter er holdt utenfor også i nevner.

² Når vi ser på personer med vedvarende lavinntekt er aleneboende studenter holdt utenfor beregningen. Se kapittel 2 for mer om dette.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

6.2. Hva kjennetegner personer i lavinntektshusholdninger som ikke mangler goder?

At de ulike tilnærmingene til å måle fattigdomsproblemer til dels fanger opp ulike grupper, kan handle om at hvor stor inntekt man trenger for å dekke behov varierer med livsfase, husholdningstype og bosted. Opplevde fattigdomsproblemer kan være sosialt betinget. Dersom fattigdom forstås som et relativt fenomen, kan hva du opplever å trenge av goder avhenge av hva som er forventet i dine nærmeste omgivelser for å delta på linje med andre.

I Tabell 6.2 har vi sett nærmere på hva som kjennetegner personer som er i lavinntektsgruppen og ikke rapporterer om mangler, sammenliknet med dem som både er i lavinntektsgruppen og har slike mangler. Sammenlikningen viser at personer som tilhører en lavinntektshusholdning og som også rapporterer om mangler oftere enn andre med lavinntekt tilhører de yngste aldersgruppene, og at de sjeldnere er over 67 år. De er oftere bosatt i Oslo og andre større tettsteder, og sjeldnere i små tettsteder og spredtbygde strøk. Samtidig eier de sjeldnere enn andre i lavinntektsgruppen egen bolig, og de har sjeldnere formue.

De som oppgir å mangle goder tilhører langt oftere enn andre i lavinntektsgruppen også andre utsatte grupper, som sosialhjelpsmottakere, arbeidsledige og husholdninger med lav arbeidsintensitet. Unntaket er minstepensjonister, disse utgjør en større andel blant dem med lavinntekt uten mangler enn blant dem som mangler goder. Tidligere undersøkelser har vist at minstepensjonister er en sammensatt gruppe og at det særlig er de som bor alene som opplever levekårsproblemer (Kirkeberg og Revold 2016). Siden aleneboende minstepensjonister er en liten gruppe, har vi ikke skilt dem ut som en egen kategori her. At eldre sjeldnere opplever fattigdomsproblemer til tross for lavere inntekt kan være knyttet til forhold som ulikt forbruksmønster, men henger også sammen med at en større andel eier bolig selv, og at flere har formue.

Tabell 6.2 Fordeling etter ulike bakgrunnskjennetegn i befolkningen over 16 år totalt, blant personer med årlig lavinntekt (EU60) uten materielle/sosiale mangler og blant befolkningen med årlig lavinntekt som mangler minst ett gode. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Hele befolkningen	Personer med lavinntekt som ikke mangler goder	Personer med lavinntekt som mangler minst ett gode
Kjønn			
Menn	49,9	42,6	42,6
Kvinner	50,1	57,4	57,4
Alder			
16-24 år	14,1	35,5	42,6
25-44 år	31,9	25,7	36,4
45-66 år	36,5	17,1	17
67-79 år	13,5	9,1	2,5
80 år og over	4	12,6	1,4
Bosted			
Oslo	12,4	14,3	17,8
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	23,1	17,8	24,6
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	19,1	15,8	20,2
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	17,7	19	14,8
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	27,5	32,7	21,2
Ikke barn			
Ikke barn	68,6	80,7	80,7
Barnefamilie	31,4	19,3	19,3
Enslig forsørger	4,7	10,5	11,2
Antall barn			
0	68,6	80,7	80,7
1	13,1	6,2	7,6
2	13	8,3	8,1
3 eller fler	5,3	4,8	3,6
Landbakgrunn			
Befolkningen uten innvandrere	93,7	92,1	86,7
Innvandrere fra EU etc	3,1	4,4	2,9
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	3,2	3,5	10,4
Utsatte grupper			
Sosialhjelpsmottaker	2,8	3,7	17,5
Minstepensjonist	4,1	13,8	8,3
Ufør	7,3	7,2	11,5
Langtidssyk	5,4	5,6	15,9
Borteboende student	4,9	24,9	38,6
Arbeidsledig	2,6	2,8	12,2
Lav arbeidsintensitet	5,7	12,5	25,1
Husholdningens høyeste utdanning			
Grunnskole	12,8	29,4	33
Videregående	40,4	36,7	34,5
Høyskole/univ.	45,7	31	29
Andre faktorer			
Vanskelig å få endene til å møtes	4,8	1,8	35,7
Har formue over lavinntektsgrense	58,1	36,6	13,9
Eier boligen	80,7	46,1	20,1
Antall personer	6 393	354	294

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå.

6.3. Oppsummering

Tidligere i denne rapporten har vi sett at ikke alle som tilhører en lavinntekts-husholdning opplever subjektiv fattigdom. Samtidig viser vi i dette kapittelet at rundt halvparten av personene som rapporterer om fattigdomsproblemer *ikke* tilhører en lavinntekts-husholdning. Det er altså ikke bare slik at lavinntekts-definisjonen er for vid, men heller slik at den ikke treffer like godt for alle grupper i ulike situasjoner. Fattigdom er et komplekst fenomen, og våre analyser reflekterer at ett enkelt mål ikke er egnet til å fange opp denne kompleksiteten. Dette viser viktigheten av å supplere objektive inntektsmål med kartlegging av selvrapporterte fattigdomsproblemer.

I denne rapporten har vi også drøftet hvorvidt de mest utsatte i samfunnet er underrepresentert i levekårsundersøkelsene. Sammenholder man andelen som tilhører en lavinntekts-husholdning i det heldekkende inntektsregisteret med andelen blant de som har deltatt i levekårsundersøkelsene, er det mye som tyder på det. Det

betyr at andelen med fattigdomsproblemer i befolkningen i resultatene i denne rapporten må ses som et minimumsanslag på omfanget slike problemer i befolkningen.

Sammenlikningene vi har gjort i dette kapitlet viser at personer som tilhører lavinntektsgruppa, og som også opplever fattigdomsproblemer skiller seg fra andre i lavinntektsgruppa ved at de er: yngre, bosatt i sentrale strøk, oftere er innvandrere og at de oftere tilhører grupper som står utenfor arbeidslivet.

7. Materielle og sosiale mangler blant barn

Barnefattigdom har fått mye oppmerksomhet politisk og i offentligheten, og i 2015 kom den sittende regjeringen med en strategi mot barnefattigdom (Barne- og likestillingsdepartementet 2015). En økende andel av barnefamilier henger etter i velstandsutviklingen, noe som vises gjennom at det er en betydelig økning i andelen barn i lavinntektshusholdninger etter år 2000 (Epland og Kirkeberg 2017). Hvordan utslagene av lav inntekt viser seg er vanskelig å måle. Fattigdom er et mangefasettert fenomen og det er ulike oppfatninger av hvordan man bør måle dette (se kapittel 1 for en gjennomgang).

I denne rapporten har vi til nå sett på mangel av materielle eller sosiale goder i den voksne befolkningen. I dette kapittelet skal vi belyse hvordan situasjonen er for barn. Har ulike grupper de samme grunnleggende velferdsgodene som andre, og kan de delta på lik linje i det sosiale livet?

I Levekårsundersøkelsen EU-SILC var dette tema viet spesiell oppmerksomhet i 2014. Her ble det inkludert ekstra spørsmål om materielle og sosiale mangler som følge av økonomiske vanskeligheter til husholdninger med barn i alderen ett til og med 15 år. Spørsmålene som omhandler barna er ikke rettet mot hvert enkelt barn i husholdningen, men det er en betingelse om at hvis man skal oppgi at man har et gode, så må det gjelde alle barna i husholdningen. Det vil si at hvis det er flere barn i husholdningen og minst et barn mangler et gode, så vil denne mangelen gjelde for alle barna. Hvis man rapporterer om at man mangler et gode, blir dette fulgt opp med et spørsmål om det er økonomiske årsaker til mangelen.

I dette kapittelet vil vi presentere resultater både for alle som oppgir å mangle godene og for dem som oppgir økonomi som årsak til manglene. Det er barnefamiliene som er enheten her, det vil si andel husholdninger²³ hvor barn mangler ett eller flere goder. I 2014 hadde 2 077 av 7 373 husholdninger i utvalget barn i denne alderen. Det er svarene til disse vel 2 000 barnefamiliene vi ser nærmere på her²⁴.

7.1. Kjennetegn ved barnefamiliene

Dette kapittelet analyserer vi ulike grupper av barnefamilier og i hvor stor grad barna i disse gruppene opplever å ha mangler. Blant barnefamiliene har 6 prosent av husholdningene lavinntekt²⁵. Tar en ikke med studenter er andelen 5 prosent. Det er vanlig å utelate studenter i analyser av lavinntekt, blant annet fordi en vurderer det slik at studenter er i en spesiell livsfase. Studenter har i en kortere periode mer begrenset økonomi, men det er rimelig å se på utdanning som en investering i egen fremtid som gir muligheter for egne livsvalg senere i livet. Studenter er dermed i en annen livssituasjon enn eksempelvis sosialhjelpsmottakere eller enslige forsørgere. På den andre siden ser vi her på barnefamilier, og har man forsørgeransvar er nå-situasjonen mer relevant, og det er ikke like selvsagt at man skal utelate studenter som har barn. Vi har derfor valgt først og fremst å se på barnefamilier med lavinntekt inkludert dem som er studenter når vi omtaler barns mangler.

²³ I dette kapittelet er det husholdning som er analyseenheten, mens vi i resten av rapporten bruker person som analyseenhet. Når man gjør analyser på husholdning benyttes en husholdningsvekt som gir større vekt til svar fra små husholdninger, som har lavere trekk sannsynlighet til utvalget.

²⁴ I tidligere deler av rapporten er også barnefamiliene skilt ut som egen gruppe. Men da er det manglene til de voksne i familien som er kartlagt, mens det her er barnas mangler som omtales. I tillegg er også barna under 1 år inkludert i delene av rapporten som omhandler den voksne befolkningen.

²⁵ I dette kapittelet om barns mangler er det EU60 som er brukt som definisjon for lavinntekt. For gjennomgang av definisjoner og operasjonaliseringer se kapittel 2

4 prosent av barnefamiliene har vedvarende lavinntekt, 3 prosent er en husholdning med lav arbeidsintensitet og 3 prosent har mottatt sosialhjelp. Vi har også skilt ut barnefamilier som har en inntekt tilsvarende den laveste femdelen i inntektsfordelingen. Det vil si at de har en inntekt etter skatt per forbruksenhet som er lik eller lavere enn den laveste femdelen (første kvintil²⁶). 14 prosent av barnefamiliene havner i denne kategorien.

Figur 7.1 Husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år, etter ulike lavinntektsgrupper. 2014

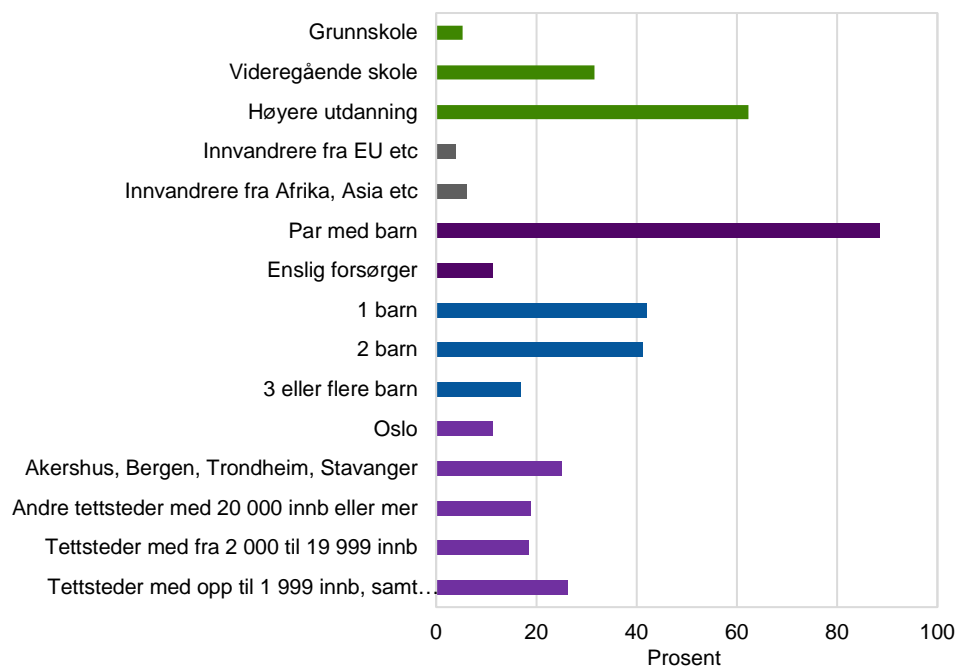

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

I tillegg til disse ulike inntektsgruppene ser vi også på høyeste utdanningsnivå i husholdningen, innvandrerbakgrunn, om man er i et parforhold eller er enslig forsørger, hvor mange barn som tilhører husholdningen og hvor man bor (Figur 7.2).

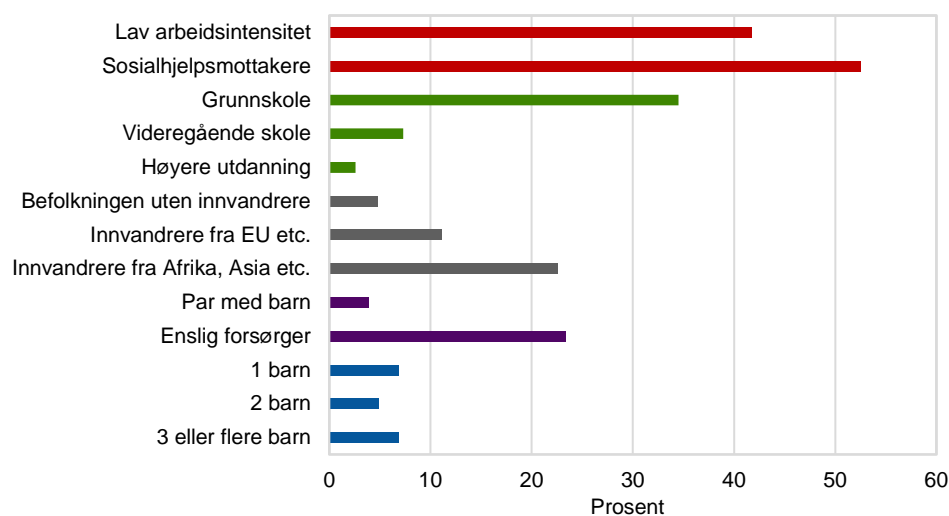
Blant barnefamiliene er det 5 prosent som kun har grunnskole som høyeste utdanning, 32 prosent har videregående utdanning og 62 prosent har høyere utdanning. Det store flertallet av barnefamiliene består av minst to voksne, og 11 prosent er enslige forsørgere. Videre er 4 prosent innvandrere fra EU etc., 6 prosent er innvandrere fra Afrika, Asia etc. Det er tilnærmet like andeler som har ett og to barn, henholdsvis 42 og 41 prosent, mens 17 prosent har tre eller flere barn. 11 prosent av barnefamiliene bor i Oslo, 25 prosent i Akershus, Bergen, Trondheim eller Stavanger, 19 prosent bor i andre tettsteder med 20 000 innbyggere eller mer. Like stor andel bor på tettsteder med mellom 2 000 og 19 999 innbyggere og 26 prosent av familiene bor i mer spredtbygde strøk.

²⁶ I 2014 dataene var dette beløpet 269 000 kroner per forbruksenhet. Det vil si at en familie på to voksne og ett barn som har en disponibel inntekt på 484 000 eller mindre vil havne under denne grensen.

Figur 7.2 Husholdninger med barn i alderen 1 -15 år, etter ulike bakgrunnskjenetegn. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

Når vi nå skal se på ulike grupper av barnefamilier og i hvor stor grad de rapporterer om mangler av ulik karakter, er det viktig å ha i mente at gruppene i noen grad overlapper hverandre. Eksempelvis har rundt halvparten av dem som har mottatt sosialhjelp lavinntekt, og det samme gjelder 35 prosent av barnefamiliene med grunnskole som høyeste utdanningsnivå. Enslige forsørgere og innvandrere fra Afrika, Asia etc. har også høyere andeler med lavinntekt, og i begge gruppene gjelder dette 23 prosent. I motsatt ende er det svært få barnefamilier med høyere utdanning som har lavinntekt, det gjelder kun 3 prosent. I befolkningen uten innvandringsbakgrunn har 5 prosent lavinntekt, mens dette gjelder 4 prosent av parhusholdningene med barn²⁷.

Figur 7.3 Andel husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år med årlig lavinntekt, utvalgte grupper. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

²⁷ For en fullstendig oversikt over hvordan gruppene som er omtalt i dette kapittelet overlapper se vedlegg B4.

7.2. Mangel av grunnleggende goder blant barn

Vi skiller mellom grunnleggende goder, forbruksgoder og sosiale goder, og ser på hvordan tilgangen til disse godene er for barn. Å kunne spise proteinrike måltider, kle seg i hele klær og sko som er tilpasset årstider og vær kan anses som grunnleggende forutsetninger for god helse og velferd. De grunnleggende godene som er kartlagt for barna i husholdningen er:

- Har klær som er kjøpt nye
- Eier minst to par sko, inkludert vintersko
- Kan spise grønnsaker minst en gang om dagen
- Kan spise ett måltid med kjøtt, fisk eller vegetarkost i samme prisklasse minst en gang om dagen

Klær og sko

«Når man tenker på fattigdom tenker man på fattige barn i Afrika. Man glemmer at det skjer her hjemme også. Vi har jo stort sett klær, mat og hus. Det er jo bra, men det er jo ikke sikkert man har det så bra likevel. Jente 15 år» (Redd barna 2015:84)

Et minimumsnivå for mål på fattigdom og utslag av lav inntekt er om man har råd til å kjøpe klær og sko til barna. Har ikke en husholdning økonomi til å dekke barnas minstebehov av klær og sko, kan man med rimelig sikkerhet si at husholdningen er i en vanskelig økonomisk situasjon. I Norge er da heller ikke dette et veldig utbredt fenomen. Over 99 prosent av alle barnefamilier i Norge har råd til å kjøpe nye klær, det samme gjelder andelen i befolkningen som har råd til at barna har to par sko som passer, da inkludert et par vintersko.

Det er likevel noen grupper som i større grad rapporterer om at de ikke har råd til disse godene for barna sine. 6 prosent av husholdninger med årlig lavinntekt har ikke råd til å kjøpe nye klær til barna, andelen er noe lavere blant de husholdningene som har vedvarende lavinntekt (3 prosent). Den gruppen som i størst grad rapporterer om at de ikke har råd til å kjøpe nye klær til barna er husholdninger som har mottatt sosialhjelp, og her gjelder dette 9 prosent. Andre grupper hvor det er høyere andeler som ikke har råd til nye klær er husholdninger der høyeste utdanningsnivå er grunnskole (4 prosent) og blant innvandrerhusholdninger fra Asia, Afrika etc. (3 prosent).

Det er svært få som rapporterer om at de ikke har sko som passer til barna sine. Igjen ser vi at det er husholdninger med lavinntekt, husholdninger med lavt utdanningsnivå og enslige forsørgere som rapportere dette i noe større grad enn andre. Men gruppene er små, og tallene bør tolkes med forsiktighet.

Tabell 7.1 Andel barnefamilier hvor barna ikke har eller har råd til nye klær og to par sko. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent

	Nye klær		To par sko		Antall husholdninger
	Har ikke	råd	Har ikke	råd	
I alt	0,7	0,6	0,5	0,3	2 077
Ikke lavinntekt	0,1	0,1	0,3	0,1	1 950
Husholdning med lavinntekt	5,8	5,8	3,0	2,4	127
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	3,6	3,6	1,3	0,5	100
Husholdning med vedvarende lavinntekt	3,0	3,0	3,0	0,0	86
Barnefamilie med lav inntekt 1. kvintil	2,3	2,3	0,3	0,0	300
Husholdning med lav arbeidsintensitet	0,6	0,6	0,0	0,0	55
Sosialhjelpsmottakere	9,2	9,2	1,0	1,0	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå					
Grunnskole	4,2	4,2	2,3	2,3	110
Videregående skole	0,3	0,3	0,6	0,2	656
Høyere utdanning	0,1	0,0	0,2	0,1	1 294
Landbakgrunn					
Befolkningen uten innvandrere	0,5	0,4	0,6	0,3	1 871
Innvandrere fra EU etc.	1,1	1,1	0	0	81
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	3,2	3,2	0,6	0,6	125
Par med barn	0,5	0,4	0,1	0,1	1 839
Enslig forsørger	1,4	1,4	2,1	1,3	235
Antall barn					
1	0,7	0,7	1,1	0,7	872
2	0,6	0,6	0,2	0,1	855
3 eller fler	0,6	0,3	0,0	0,0	350
Bosted					
Oslo	1,0	1,0	0,0	0,0	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	0,9	0,9	0,5	0,3	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	0,9	0,9	1,5	0,9	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	0,5	0,3	0,7	0,5	384
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	0,2	0,2	0,0	0,0	546

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

Mat

I et globalt perspektiv er tilgang til mat et sentralt mål på absolutt fattigdom, og mangel på mat er i så måte den ytterste formen på nød. Et godt, sunt og balansert kosthold er viktig for barns oppvekst. Mangel på god og næringsrik mat til barn er en alvorlig konsekvens av dårlig økonomi. I Norge er det også svært få barn som vokser opp i husholdninger som ikke har råd til frukt, grønnsaker, kjøtt eller fisk. I denne undersøkelsen har vi spurt om barna kan spise frukt og/eller grønnsaker minst en gang om dagen og om barna kan spise et måltid med kjøtt, kylling eller fisk minst en gang om dagen.

Ser man alle barnefamilier under ett er det svært få barn (1 prosent) som ikke kan spise frukt/grønnsaker eller kjøtt/fisk en gang per dag på grunn av husholdningens økonomi. Det er likevel slik at husholdninger med begrenset økonomi i noe større grad rapporterer om dette. Dette gjelder spesielt om barna kan spise minst et måltid med kjøtt eller fisk per dag. I husholdninger med lavinntekt svarer 6 prosent at barna ikke kan dette på grunn av at de ikke har råd. Husholdninger med lavt utdanningsnivå, sosialhjelpsmottakere og enslige forsørgere rapporterer også dette i noe større grad enn befolkningen som helhet. Det er imidlertid små grupper og forskjellene er heller ikke spesielt store. Her kan vi anta at dette ikke er et veldig utbredt problem i Norge, men det kan også tenkes at disse spørsmålene som er utarbeidet i en europeisk kontekst, ikke treffer like godt norske forhold. På den annen side er det viktig å ta med seg at undersøkelsen viser at det er barn som vokser opp i hjem der man ikke har råd til mat regelmessig, og for dem det gjelder er det en alvorlig konsekvens av dårlig økonomi.

Tabell 7.2 Andel barnefamilier hvor barna ikke har spist eller ikke har råd til å spise frukt og grønnsaker eller kjøtt eller fisk minst en gang per dag. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent

	Spise frukt og grønnsaker minst en gang per dag		Minst et daglig måltid med kjøtt eller fisk		Antall husholdninger
	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd	
I alt	0,7	0,2	0,9	0,9	2 077
Ikke lavinntekt	0,5	0,1	0,4	0,4	1 950
Husholdning med lavinntekt	3,1	1,5	5,9	5,9	127
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	3,8	1,8	4,8	4,8	100
Husholdning med vedvarende lavinntekt	4,5	1,7	2,9	2,9	86
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	1,2	0,3	1	1	300
Husholdning med lav arbeidsintensitet	10,5	1,4	4	4	55
Sosialhjelpsmottakere	6,3	1	3,4	3,4	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå					
Grunnskole	3,2	0,4	2,3	2,3	110
Videregående skole	1	0,4	1,7	1,7	656
Høyere utdanning	0,1	0,1	0,1	0,1	1 294
Landbakgrunn					
Befolkningen uten innvandrere	0,6	0,2	0,9	0,9	1 871
Innvandrere fra EU etc.	0	0	0	0	81
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	2,9	0,6	1,4	1,4	125
Par med barn	0,3	0,2	0,4	0,4	1 839
Enslig forsørger	2,1	0,4	2,7	2,7	235
Antall barn					
1	0,3	0	1,2	1,2	872
2	0,6	0,4	0,5	0,5	855
3 eller fler	1,8	0,3	0,9	0,9	350
Bosted					
Oslo	1,7	0,3	0	0	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	0,2	0,2	0,7	0,7	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	1,6	0,4	1,7	1,7	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	0,4	0,2	1,1	1,1	384
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	0,3	0	0,6	0,6	546

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

7.3. Mangel av forbruksgoder blant barn

Materielle goder som kanskje ikke er livsnødvendige, men som vi anser er viktige for barns oppvekst, utviklingsmuligheter og trivsel er om man har egne materielle goder som er tilpasset barnets alder. I Norge, hvor vi generelt har et høyt velstandsnivå, er det viktig å se på annet enn basale goder som mat og klær når vi skal kartlegge utbredelsen av marginalisering og dårlige sosiale kår. Det er gjerne ikke den absolutte nøden som viser seg i land som Norge, men det å ikke ha tilgang på goder som er generelt utbredt i befolkningen kan oppleves som vanskelig, og kan påvirke barnas utviklingsmuligheter. Vi har målt dette etter fire ulike mål for goder tilpasset barnets alder, her definert som forbruksgoder.

- Har bøker hjemme som er tilpasset barnets alder
- Har utstyr til å drive utendørsaktiviteter, som eksempel sykkel, rulleskøyter, huske, hoppetau, ball eller lignende
- Har innendørsleker som passer til barnets alder og ferdighetsnivå.
- Barnet har trygge områder for lek utendørs.

Mangel av forbruksgoder i ulike grupper barnefamilier

Det er ikke utbredt i Norge at familier ikke har bøker tilpasset barnets alder, og det er svært få som oppgir at det er fordi man ikke har råd til å skaffe seg det. Det er likevel noen grupper som i større grad rapporterer at de ikke har råd til bøker til barna. Blant husholdninger som har mottatt sosialhjelp svarer 3 prosent at de ikke har råd til bøker til barna, den samme andelen finner vi blant innvandrerhusholdninger fra Asia, Afrika etc. Dette ser imidlertid ikke ut til å henge sterkt sammen med verken lavinntekt eller vedvarende lavinntekt, eller foreldrenes utdanningsnivå (se Tabell 7.3).

Det å ha utstyr til utendørsaktiviteter eller passende innendørsleker er noe de aller fleste barn i landet har tilgang til, og ser vi befolkningen under ett, finner vi den samme utbredelsen som for bøker tilpasset barnets alder. Her finner vi imidlertid at det er noe mer utbredt å svare at man ikke har råd til utstyr for å drive med utendørsaktiviteter og passende innendørsleker blant barnefamilier med lav inntekt. Det samme gjelder barnefamilier som har mottatt sosialhjelp og innvandrerefamilier, da spesielt innvandrere fra Afrika, Asia etc. Vi må likevel påpeke at det her ikke er snakk om store forskjeller, selv om forskjellene er statistisk signifikante. Det at familier ikke har råd til bøker og leker til barna sine ser altså ikke ut til å være et fremtredende fattigdomstrekk i Norge. Her minner vi likevel på at det er målt etter en relativt lav terskel som er tilpasset et felles europeisk nivå i tillegg til at det er mye som tyder på at det er en viss underrepresentasjon blant dem med lavest inntekt. Både innendørsleker og utendørsutstyr kan være av veldig ulik kvalitet og prisklasse, og det er forskjell på å ha en ny sykkel og et hoppetau. En kan i denne sammenheng sette spørsmålsteget ved om disse spørsmålene egner seg godt til å fange opp fattigdomsproblematikk blant barn i Norge. Samtidig finner også andre studier at det ikke er store forskjeller i tilgangen til forbruksgoder mellom barn i lavinntekts-husholdninger og andre, selv når man kartlegger dyrere goder (Sandbæk og West-Pedersen 2010).

I undersøkelsen har vi også et mål som skal si noe om boforhold og bomiljø. Her kartlegges det om barna har et trygt sted utendørs hvor de kan leke. Drøyt to prosent av barnefamiliene i befolkningen mangler dette. Husholdninger med lavinntekt, som har mottatt sosialhjelp, og spesielt innvandrere, rapporterer dette i større grad. Mellom 5 og 6 prosent av husholdninger med både årlig og vedvarende lavinntekt og sosialhjelpsmottakere mangler et uteområde hvor barna kan leke trygt. Blant husholdninger med innvandrerbakgrunn svarer 7 prosent av innvandrere fra EU etc. og 8 prosent av innvandrere fra Asia, Afrika etc. at barna ikke har et trygt sted ute de kan leke.

Tabell 7.3 Andel barnefamilier hvor barna ikke har eller ikke har råd til bøker eller leker eller ikke har et trygt sted å leke ute. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent

	Bøker som er passende for barnas alder		Utstyr til å drive utendørsaktiviteter		Passende innendørsleker		Mangler trygt sted utendørs hvor barna kan leke	Antall husholdninger
	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd		
I alt	1,3	0,3	0,9	0,4	0,5	0,4	2,4	2 077
Ikke lavinntekt	1,1	0,2	0,8	0,2	0,4	0,2	2,1	1 950
Husholdning med lavinntekt	2,7	0,9	2,1	2,1	2,4	2,4	5,3	127
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	3,3	1,1	2,3	2,3	0,5	0,5	2,6	100
Husholdning med vedvarende lavinntekt	4,5	1,4	0,9	0,9	0,7	0,7	5,7	86
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	1,9	1,2	1,6	1,1	0,6	0,3	5,3	300
Husholdning med lav arbeidsintensitet	1	1	4,2	4,2	3,2	3,2	2,7	55
Sosialhjelpsmottakere	3,8	3,1	4,4	4,4	4,1	4,1	5,5	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå								
Grunnskole	2,2	0,4	1,8	1,8	4,2	3,7	4,1	110
Videregående skole	1,4	0,1	0,6	0,2	0,2	0	2,4	656
Høyere utdanning	0,9	0,2	0,9	0,2	0,1	0,1	2,1	1 294
Landbakgrunn								
Befolkningen uten innvandrere	0,9	0,1	0,4	0	0,3	0,2	1,8	1 871
Innvandrere fra EU etc.	1,1	0	3,9	2,8	1,1	0	6,6	81
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	5,8	3,1	6	4,5	3,2	3,2	8,3	137
Par med barn								
Par med barn	1,1	0,2	0,8	0,2	0,3	0	2,3	1 839
Enslig forsørger	1,9	0,3	1,2	1,2	1,6	1,6	2,9	235
Antall barn								
1	2,3	0,3	0,9	0,4	0,9	0,7	3,7	872
2	0,6	0,2	0,9	0,4	0,3	0,1	1,9	855
3 eller fler	0,2	0,2	0,9	0,4	0,2	0,2	0,5	350
Bosted								
Oslo	1,6	1	1,9	1,1	1,1	1,1	5,3	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	1,1	0	1,4	0,8	0,3	0	1,8	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	1,4	0,3	1,2	0,2	0,9	0,9	3,3	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	1,2	0,4	0,7	0,3	1	0,4	1,9	384

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

7.4. Mangel av sosiale goder blant barn

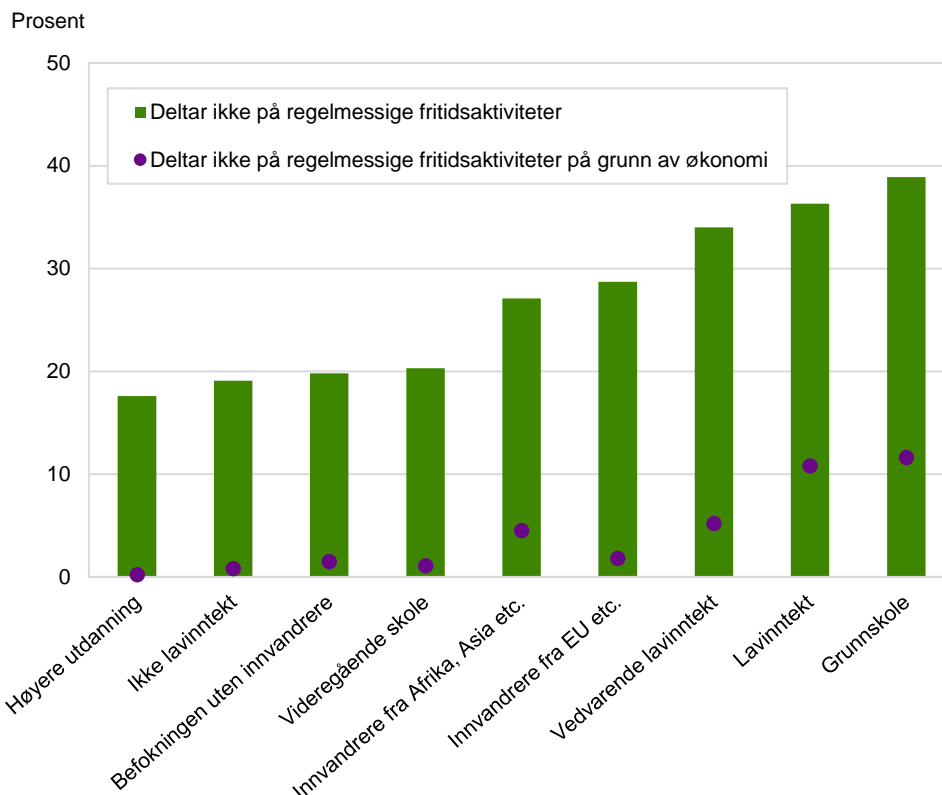
Gjennomgangen av tilgangen på materielle goder til barn har vist at forekomsten av materielle mangler ikke er omfattende i Norge, verken for grunnleggende goder eller det vi har definert som forbruksgoder. Det er heller ikke slik at de som har lav inntekt opplever dette i særlig mye større grad enn andre. Men fattigdom og velferd består også av andre dimensjoner enn tilgang på materielle ressurser. Det å ha de samme mulighetene til å delta på ulike arenaer og realisere et godt sosialt liv er også en viktig dimensjon for å kunne si noe om hvordan ulike grupper har det og hva som kan være utslag av inntektsfattigdom. Deltagelse i fritidsaktiviteter og på andre sosiale arenaer gir tilgang til mestring, tilhørighet, fellesskap, opplevelser og venner. Vi har kartlagt følgende sosiale goder blant barn:

- Deltar i regelmessige fritidsaktiviteter
- Har egne markeringer ved spesielle anledninger som fødselsdag, navnedag eller lignende
- Kan invitere venner hjem for å leke eller spise
- Kan dra på ferie og være borte hjemmefra i minst en uke i løpet av året

Deltakelse i regelmessige fritidsaktiviteter

I Redd Barnas barnehøringer om hvordan det er å vokse opp med lite penger i Norge siteres en jente på 14 år «*Det er vanskelig å være med på idrett fordi man må betale så mye. Da er man heller hjemme*» (Redd Barna 2015:87). Det finnes mange og ulike tilbud om idretts- og kulturaktiviteter rettet mot barn i Norge. Det er både aktiviteter som drives av det offentlige så vel som av frivillige, politiske, og religiøse organisasjoner. I undersøkelsen er det spurt om barna deltar i regelmessige fritidsaktiviteter som idrett, korps eller band, barne- og ungdomsorganisasjoner, speideren eller lignende. Rundt 80 prosent av alle barnefamilier i befolkningen rapporterer at barn og unge er med på regelmessige fritidsaktiviteter, og det er en svært liten andel som svarer at barna ikke deltar på grunn av at en ikke har råd (2 prosent). Her gjør vi oppmerksom på at dette spørsmålet er stilt til alle som har barn i alderen 1 til 15 år. Det er nok mest vanlig å delta i fritidsaktiviteter i skolealder, slik at dette spørsmålet nok ikke er like relevant for alle. I tillegg er det slik at hvis et barn ikke deltar, så vil alle barna i familiene bli kategorisert som om de ikke deltar. Det kan altså eksempelvis være slik at skolebarnet i familien deltar i regelmessige fritidsaktiviteter, men barnet på to år ikke gjør det. Denne familien vil da bli kategorisert som om at barna ikke deltar i fritidsaktiviteter. Det er viktig å ha dette i mente når vi videre ser på ulike grupper av barnefamilier.

I motsetning til det vi ser når vi måler materielle goder, er det her likevel større forskjeller mellom ulike grupper av barnefamilier. Blant husholdninger med årlig lavinntekt er det hele 36 prosent som svarer at barna ikke deltar i regelmessige fritidsaktiviteter og 11 prosent oppgir at det er på grunn av at de ikke har råd til det. Blant husholdninger med vedvarende lavinntekt er tilsvarende andel 34 og 5 prosent. Enslige forsørgere sier også i større grad enn andre at de ikke har råd til at barna kan delta i regelmessige fritidsaktiviteter, dette gjelder 5 prosent. I barnefamilier hvor høyeste utdanningsnivå er grunnskole deltar ikke to av fem i regelmessige fritidsaktiviteter og 12 prosent oppgir at det er økonomiske årsaker til at man ikke gjør dette. At barn i lavinntektsfamilier sjeldnere deltar i fritidsaktiviteter er også vist i andre tilsvarende undersøkelser (Sandberg og West-Pedersen 2010).

Figur 7.4 Andel husholdninger hvor barna ikke deltar i regelmessige fritidsaktiviteter, etter ulike grupper barnefamilier. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

I familier med innvandrerforeldre er det opp mot 30 prosent som oppgir at barna ikke deltar i regelmessige fritidsaktiviteter, men her er det større avstand til dem som oppgir at det er av økonomiske grunner – 2 prosent av dem fra EU etc. og 4 prosent av dem med foreldre fra Asia, Afrika etc. oppgir dette. Dette kan tenkes å ha sammenheng med andre preferanser og vurdering av hva som er nyttig for barna å fylle fritiden med. Det kan også handle om prioriteringer og hva en legger vekt på når man skal oppgi hvorfor man ikke gjør noe. Det er vanskelig å si noe sikkert om hva som er årsaken til dette ut ifra de spørsmålene som stilles i undersøkelsen. Men også andre undersøkelser har vist at barn av innvandrere i mindre grad enn andre deltar i organiserte fritidsaktiviteter (Kavli 2007, Kristoffersen 2010, NOU2017:2 2017, Enes 2017)

Tabell 7.4 Andel barnefamilier hvor barna ikke har råd til ulike sosiale goder. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent

	Regelmessige fritidsaktiviteter		Egne markeringer ved spesielle anledninger		Invitere venner for å leke og spise		Dra på ferie minst en uke i året		Antall husholdninger
	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd	Har ikke	Ikke råd	
I alt	20,6	1,7	1	0,4	1,5	0,2	3,1	2,2	2 077
Ikke lavinntekt	19,1	0,8	0,6	0,1	1,5	0,2	1,4	0,8	1 950
Husholdning med lavinntekt	36,3	10,8	5	3,5	1,5	0,9	20,1	16,5	127
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	33	4,2	2,9	1,9	1,9	1,1	17,5	14,4	100
Husholdning med vedvarende lavinntekt	34	5,2	4,8	2,8	1,6	0,7	19,2	16,2	86
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	28	4	2,1	0,5	2,6	0,3	7,6	5,8	300
Husholdning med lav arbeidsintensitet	34,2	10,2	4	2,1	2,5	1	21,6	16,3	55
Sosialhjelpsmottakere	31,3	9,7	3,7	2,7	1	1	27,8	22,2	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå									
Grunnskole	38,9	11,6	3,2	2,3	2,3	0,4	15,8	12,2	110
Videregående skole	20,3	1,1	1,5	0,3	1,1	0,2	3,3	1,8	656
Høyere utdanning	17,6	0,2	0,3	0,1	1,6	0,2	0,4	0,2	1 294
Landbakgrunn									
Befolkningen uten innvandrere	19,8	1,5	0,8	0,3	1,1	0,1	2	1,2	1871
Innvandrere fra EU etc.	28,7	1,8	0	0	7,9	0	5,9	4,4	81
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	27,1	4,5	4,1	1,7	3,5	2	16,5	14	125
Par med barn	20,4	0,8	0,8	0,1	1,6	0,2	1,3	1	1 839
Enslig forsørger	21,6	5,2	1,6	1,4	1,1	0,5	9,9	6,5	235
Antall barn									
1	25,8	1,7	1,6	0,6	3,3	0,4	3,2	2,1	872
2	18,1	1,6	0,5	0,1	0,3	0,2	2,2	1,6	855
3 eller fler	14,3	1,9	0,5	0,5	0	0	5	3,6	350
Bosted									
Oslo	24	3	0,2	0	1,6	0	7,8	4,6	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	21,2	0,7	0,2	0	2,1	0,4	2,3	2,3	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	19,2	3,5	1,9	1,3	0,9	0,2	6	4,6	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	18,9	1,9	1	0,6	1,9	0,2	0,9	0,6	384
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	20,8	0,7	1	0	1	0,2	1,4	0,4	546

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

Feire spesielle anledninger og invitere venner hjem

De aller fleste barn i Norge har egne markeringer ved bursdager og tilsvarende spesielle anledninger, og bare 1 prosent av barnefamiliene oppgir at de ikke har dette. Det er svært få som oppgir at det er økonomiske årsaker som er grunnen (0,4 prosent). Siden dette er så vanlig blant barn, kan man nok anta at det oppleves ekstra sårt og vanskelig om barnet eksempelvis ikke får feiret fødselsdagen sin. I undersøkelsen her er det større andeler som svarer at de ikke har egne markeringer for barna i enkelte grupper med begrenset økonomi. I husholdninger med lavinntekt er det 5 prosent som oppgir at de ikke markerer bursdager og lignende anledninger, og den samme andelen finner vi blant husholdningene som har vedvarende lavinntekt. Andelene som oppgir at det er økonomiske årsaker til dette er henholdsvis 4 og 3 prosent. Også blant sosialhjelpsmottakere oppgir 4 prosent at de ikke har egne markeringer for barna og 3 prosent oppgir at det er av økonomiske årsaker. Videre ser vi at det også blant innvandrere fra Asia, Afrika etc. er noe høyere andeler som ikke markerer spesielle anledninger for barna. Her er det 4 prosent som ikke gjør det, og 2 prosent oppgir at det er på grunn av økonomi. I motsatt fall er det svært få barnefamilier som ikke gjør dette hvis de ikke har lavinntekt, hvor 1 prosent oppgir å ikke ha slike markeringer og 0,1 prosent oppgir at det er på grunn av økonomi.

I tillegg til organiserte aktiviteter og spesielle anledninger, har vi kartlagt om barna kan invitere venner hjem for å leke eller spise en gang imellom. Det er svært få som oppgir at de ikke kan dette, og marginalt få som oppgir at det er økonomiske årsaker til dette. På landsbasis svarer 2 prosent at barna ikke kan dette og 0,2 prosent oppgir at det er av økonomiske grunner. Vi finner svært få statistisk

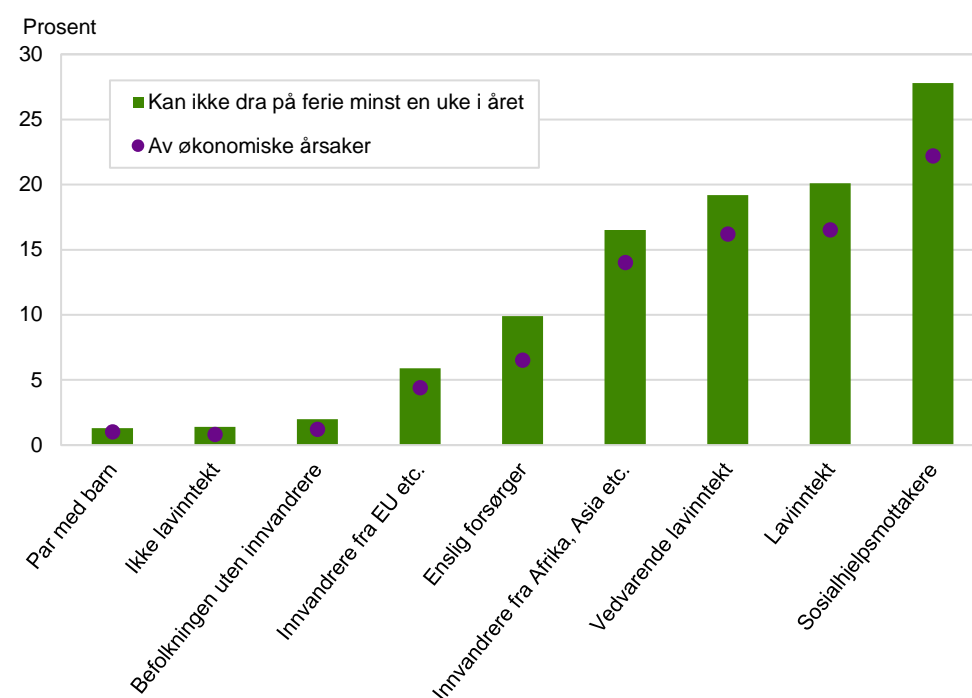
signifikante forskjeller mellom gruppene vi ser på her. Eneste gruppe som skiller seg ut er barnefamilier med innvandrerbakgrunn fra EU, EØS etc. Så mye som 8 prosent av disse husholdningene svarer at barna ikke kan invitere venner hjem, men ingen oppgir at det er av økonomiske årsaker. Hva som er årsaken til dette kan vi ikke si noe om ut ifra de spørsmålene vi har stilt i undersøkelsen.

Dra på ferie en uke i året

I mange sammenhenger er det pekt på at det er vanskelig å komme fra en fattig familie når det er ferie. Det å ikke ha råd til å dra på ferie kan oppleves som å stå utenfor et fellesskap som de aller fleste tar for gitt og kan gi en opplevelse av utenforskap. Et av barna som ble intervjuet av Redd Barna sa: «Når alle har dratt på ferie utenom meg er det vanskelig å skulle fortelle hva man har gjort i ferien. Man må liksom ha noe å fortelle. Jente 12 år». (Redd Barna 2015:85).

I Levekårsundersøkelsen er det spurt om barna kan dra på ferie, og være borte hjemmefra i minst en uke i løpet av året, enten alene eller sammen med andre i husholdningen. Dette omfatter også opphold på hytte eller hus som brukes som feriebolig, eller opphold hos venner eller familie. Det er altså ikke bare om man kan dra på ferieturer til utlandet og lignende, men også eksempelvis om man kan dra en uke til bestemor og bestefar. Samlet for alle barnefamilier er det kun 3 prosent som svarer at barna ikke kan dra på ferie, og 2 prosent oppgir at det er økonomiske årsaker til dette.

Figur 7.5 Andel barnefamilier hvor barna ikke kan dra på ferie minst en gang i året, etter ulike grupper barnefamilier. Husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå

I barnefamilier med begrenset økonomi finner vi langt høyere andeler som svarer at barna ikke kan dra på ferie minst en uke i løpet av året. 20 prosent av barnefamilierne med årlig lavinntekt svarer at barna ikke kan dette og 17 prosent oppgir at det er av økonomiske årsaker. I barnefamilier som har vedvarende lavinntekt over minst 3 år er de tilsvarende andelene 19 og 16 prosent. Ser man på barnefamilier som har mottatt sosialhjelp, svarer 28 prosent at de ikke kan, og hele 22 prosent oppgir at det er økonomiske årsaker til at barna ikke kan dra på ferie. Også eneforsørgere oppgir i noe mindre grad enn andre at barna kan dra på ferie, men

ikke i like stor grad. En av ti enslige forsørgere svarer at de ikke kan sende barna på ferie, og 7 prosent oppgir at det er av økonomiske årsaker. Vi finner ikke signifikante forskjeller etter hvor mange barn det er i husholdningen i spørsmålet om barna kan dra på ferie.

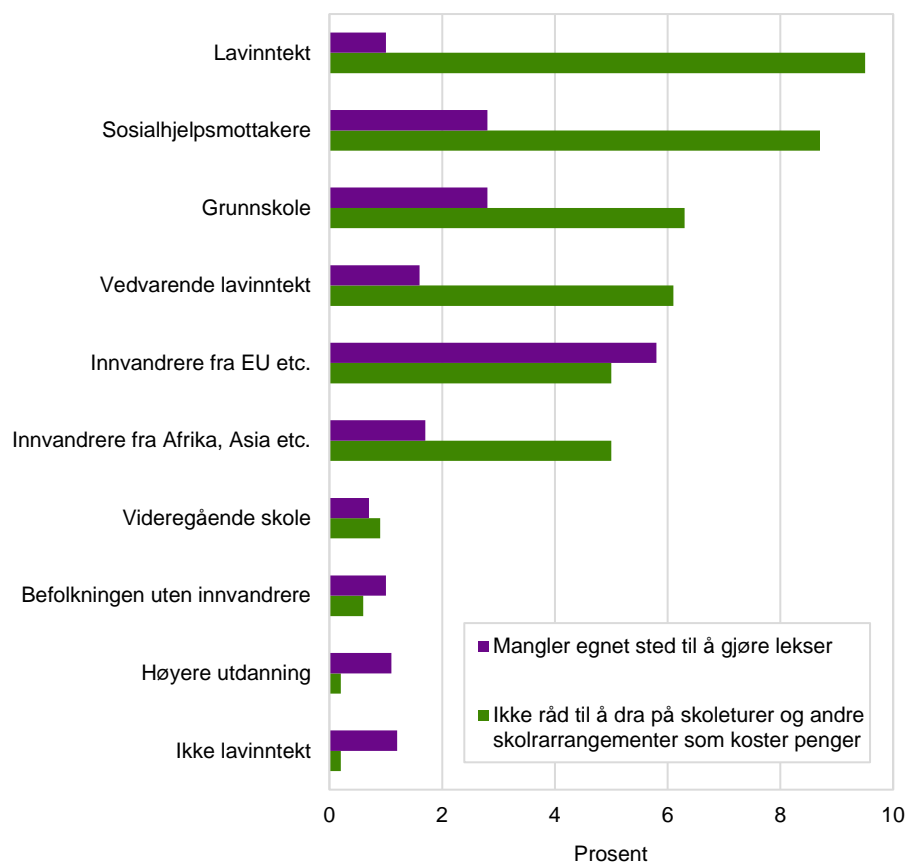
7.5. Skoleaktiviteter

Norsk skolepolitikk baserer seg på at sosiale forhold, som foreldres økonomiske situasjon og levekår, ikke skal ha betydning for barnas skolegang. Offentlig grunnskole skal være gratis for elevene og foreldrene – det såkalte gratisprinsippet (Opplæringsloven § 2 -15). Det er likevel slik at det blir arrangert skoleturer og andre skolearrangementer som koster penger, blant annet er det åpnet for at elevene selv må dekke utgifter til kost ved eksempelvis skoleturer. Hvor vanlig dette er har vi imidlertid ikke oversikt over. I undersøkelsen har vi spurt husholdningene med barn i skolealder: Kan skolebarnet i husholdningen i alderen 6 til og med 15 år delta på skoleturer og andre arrangementer i regi av skolen og som koster penger? De som svarte nei fikk spørsmål om det var økonomiske årsaker til at de ikke kunne delta.

Den norske skolen baserer seg også på at barn skal gjøre lekser utenom ordinær skoletid. Alle elever på grunnskolen har imidlertid rett til leksehjelp (Opplæringsloven § 13-7a). Dette tilbudet er likevel organisert forskjellig i ulike kommuner. Det å ha et egnet sted til å gjøre lekser i hjemmet, kan derfor ha betydning for barns muligheter til å lykkes i skolen.

Ser man landet under ett, har de fleste barnefamilier råd til å sende barna sine på skolearrangementer som koster penger, og det er bare en prosent av barnefamilier med barn i skolealder (6-15 år) som svarer at de ikke har råd til dette. Her ser vi imidlertid at det er klare forskjeller og at det er langt mere utbredt i husholdninger med begrensede økonomiske ressurser. Blant barnefamilier med årlig lavinntekt svarer en av ti at de ikke har råd til å sende barna på skoleturer eller andre skolearrangementer som koster penger, dette gjelder nærmest ingen (0,2 prosent) barnefamilier uten årlig lavinntekt. I husholdninger med vedvarende lavinntekt er tilsvarende andel 6 prosent, mens 9 prosent av husholdninger som er sosialhjelpsmottakere svarer at de ikke kan sende barna på skolearrangementer som koster penger. Husholdninger med lavt utdanningsnivå oppgir også i større grad at de ikke har råd til skolearrangementer, dette er en gruppe som i stor grad overlapper med lavinntektsgruppen. Også innvandrere svarer i større grad at de ikke kan sende barna på arrangementer som koster penger, dette gjelder 5 prosent. Antallet barn i familien ser ikke ut til å påvirke dette i særlig grad. Enslige forsørgere svarer i noe større grad enn andre barnefamilier at de ikke har råd til å sende barna på skolearrangementer de må betale for.

Figur 7.6 Andel husholdninger med barn i alderen 6-15 år som mangler et egnet sted for barna å gjøre lekser og ikke har råd til å sende barna på skolearrangementer som koster penger, etter ulike grupper. Husholdninger med barn i alderen 6-15 år. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå

Det er ikke like klare forskjeller når det gjelder om skolebarna har et egnet sted å gjøre lekser. De aller fleste barn har et slikt sted, dette gjelder 99 prosent av barnefamiliene med barn i skolealder. Det er noen grupper som skiller seg ut i negativ retning. Husholdninger som har mottatt sosialhjelp (3 prosent), husholdninger der høyeste utdanningsnivå er grunnskole (3 prosent), innvandrere fra EU etc. (8 prosent) og barnefamilier bosatt i Oslo (3 prosent), svarer oftere at de mangler et egnet sted hvor skolebarna kan gjøre lekser.

Tabell 7.5 Andel barnefamilier hvor barna ikke deltar på skolearrangementer som koster penger eller mangler et sted for lekser. Husholdninger med barn i alderen 6-15 år. Prosent

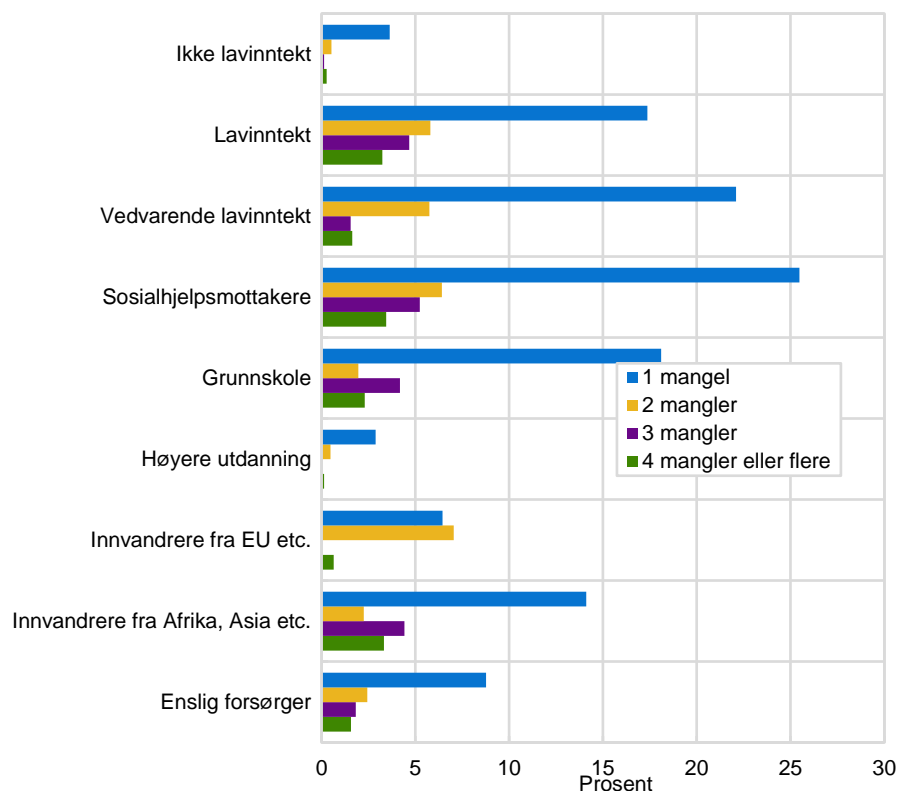
	Dra på skoleturer og andre skolearrangementer som koster penger		Mangler egnet sted til å gjøre lekser	Antall husholdninger
	Har ikke	Ikke råd		
I alt	1,5	1,1	1,2	1 608
Ikke lavinntekt	0,7	0,2	1,2	1 511
Husholdning med lavinntekt	10,3	9,5	1	97
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	7,9	7	0,7	76
Husholdning med vedvarende lavinntekt	6,1	6,1	1,6	68
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	3,7	3,2	2,3	229
Husholdning med lav arbeidsintensitet	6,8	5,4	3,6	40
Sosialhjelpsmottakere	8,7	8,7	2,8	47
Husholdningens høyeste utdanningsnivå				
Grunnskole	7,7	6,3	2,8	78
Videregående skole	1,5	0,9	0,7	522
Høyere utdanning	0,5	0,2	1,1	996
Befolkningen uten innvandrere	1,1	0,6	1	1 454
Innvandrere fra EU etc.	5	5	5,8	55
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	5	5	1,7	99
Par med barn	1,1	0,7	1	1 407
Enslig forsørger	2,9	2,3	1,9	199
Antall barn				
1	1,6	1,3	1,7	631
2	1,1	0,5	1,3	646
3 eller fler	2,3	1,7	0,3	331
Bosted				
Oslo	1,6	1,6	2,6	165
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	2	0,7	1,1	403
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	2,9	2,2	1	290
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	1,1	0,8	2,1	314
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	0,5	0,5	0,4	434

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

7.6. Flere mangler samtidig?

Til nå har vi sett på utbredelsen av barns materielle og sosiale mangler i ulike grupper barnefamilier hver for seg. Det å ha et isolert problem, oppleves kanskje ikke som problematisk. Det er gjerne hvis man har mangler som strekker over flere områder at det dreier seg om mer gjennomgående materielle og sosiale problemer, og det er da vi gjerne snakker om deprivasjon, fattigdom og marginalisering (Fløtten 2006, Sandbæk og Pedersen 2010, Normann 2011). Det er vanlig å tenke seg at økonomiske og sosiale fordeler og ulemper har en tendens til å bli selvforsterkende. For en mer inngående beskrivelse av det teoretiske rammeverket rundt opphopning av levekårsproblemer se Barstad 2016.

Ser en på alle de ulike manglene som vi har kartlagt for barnefamiliene, rapporterer det store flertallet at barna ikke mangler noe av det vi spør om på grunn av økonomi. 93 prosent av barnefamiliene mangler ikke noe på grunn av økonomi, 5 prosent rapporterer om mangel av ett gode og kun 2 prosent rapporterer på økonomiske årsaker til at de ikke har to goder eller flere. Ser vi på ulike grupper av barnefamilier, er det likevel noen som har flere mangler. Her vil vi igjen minne om at det er små grupper, men tendensen er ganske klar. Husholdninger med lavinntekt, mottakere av sosialhjelp, husholdninger der høyeste utdanningsnivå er grunnskole, enslige forsørgere og innvandrere rapporterer i langt større grad om flere mangler samtidig (se figur 7.7).

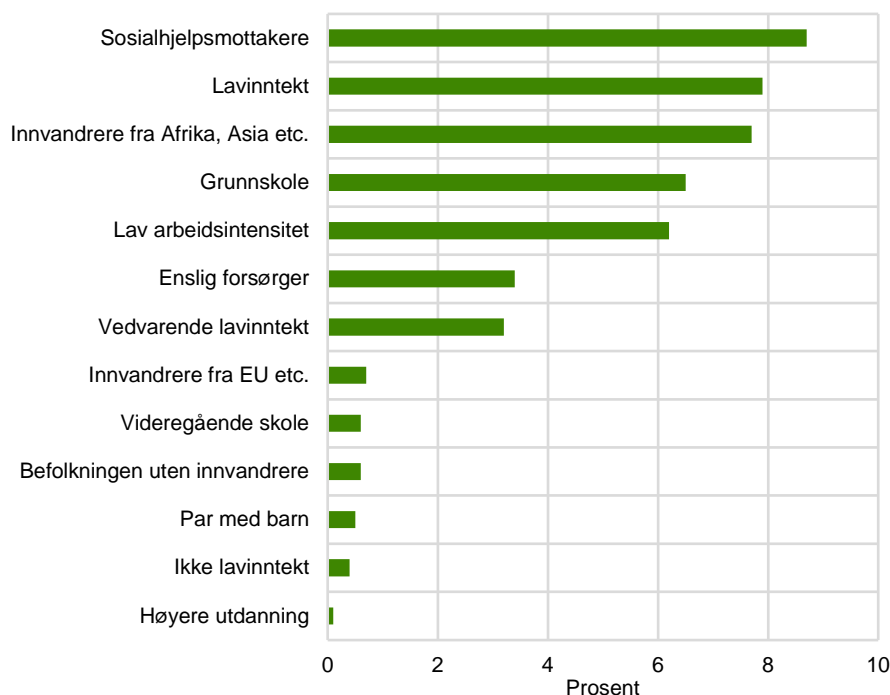
Figur 7.7 Andel barnefamilier med materielle eller sosiale mangler av økonomiske årsaker, etter antall mangler. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

For å måle utbredelsen av sammensatte materielle eller sosiale mangler har vi laget et samlemål på mer alvorlig deprivasjon. Vi har definert dette ved at husholdningen rapporterer at de har tre eller flere av 14 mangler på grunn av økonomi.

Blant alle barnefamiliene er det kun 1 prosent som rapporterer om tre eller flere mangler av økonomiske årsaker (se Tabell 7.6). Sett i et europeisk perspektiv er dette på linje med de andre nordiske landene, men betydelig lavere enn i andre land lenger sør og øst i Europa (Guio, Gordon and Marlier 2017).

Ser vi på ulike grupper barnefamilier, finner vi imidlertid forskjeller i hvor store andeler som rapporterer om flere mangler samtidig. Barnefamilier med årlig lavinntekt, innvandrere fra Afrika, Asia etc og sosialhjelpsmottakere rapporterer i langt høyere grad om opphopning av mangler. I 8 prosent av barnefamilier med lavinntekt og blant innvandrere fra Afrika, Asia etc mangler barna tre eller flere goder. Størst andel med betydelige mangler finner vi blant barnefamilier som har mottatt sosialhjelp, her rapporterer 9 prosent om dette. Til sammenligning gjelder dette bare 0,4 prosent av barnefamiliene som ikke har lavinntekt (figur 7.8).

Figur 7.8 Andel barnefamilier som mangler 3 eller flere goder av økonomiske årsaker, etter ulike grupper. Husholdninger med barn i alderen 1 - 15 år. 2014

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

I denne gjennomgangen av materielle og sosiale mangler blant barn har vi sett at det er en større utbredelse av sosiale enn materielle mangler i Norge. Dette bekreftes når vi ser på hvor store andeler som mangler minst et grunnleggende gode, forbrugsgode eller sosialt gode (se tabell 7.6)²⁸. Ser man alle barnefamilier under ett oppgir 2 prosent at de mangler minst et grunnleggende gode på grunn av økonomi, 3 prosent mangler minst et forbrugsgode og 4 prosent svarer at barna i husholdningen mangler mist et sosialt gode på grunn av økonomi. Det er imidlertid markante forskjeller når vi ser på enkelte grupper av barnefamilier.

I 12 prosent av barnefamiliene med lavinntekt mangler barna ett eller flere grunnleggende goder, 9 prosent mangler forbrugsgoder og hele 24 prosent oppgir at barna mangler sosiale goder på grunn av økonomi. Vi finner de høyeste andelenene blant barnefamilier som har mottatt sosialhjelp. Her svarer 12 prosent at barna mangler grunnleggende goder, den samme andelen svarer at de mangler forbrugsgoder på grunn av dårlig økonomi, mens hele 29 prosent rapporterer at barna mangler minst et sosialt gode. Her minner vi om at gruppen ikke er stor, men utslagene er såpass store at man må anta at dette er grupper som er særlig utsatt.

Det er tydelige utdanningsforskjeller i hvor utsatt barna er for mangler. Blant husholdninger der høyeste utdanningsnivå er grunnskole mangler barna i 7 prosent av barnefamiliene tre eller flere goder. 6 prosent mangler minst ett grunnleggende gode, 8 prosent mangler forbrugsgoder og 21 prosent oppgir at barna mangler sosiale goder på grunn av økonomiske årsaker. Til sammenligning er omfanget av grunnleggende-, forbruks- eller sosiale mangler mellom 2 og 3 prosent blant dem med videregående og kun en marginal andel (mellom 0,2 og 2 prosent) av dem med høyere utdanning som høyeste utdanningsnivå som svarer at barna mangler goder på grunn av økonomi.

Vi ser også en tydelig forskjell mellom innvandrerfamilier og den øvrige befolkningen. I barnefamilier fra Afrika, Asia etc. svarer 4 prosent av barne-

²⁸ Her har vi telt opp om man har rapportert om man mangler minst ett gode av økonomiske årsaker.

familiene at barna mangler grunnleggende goder, 14 prosent mangler forbruks-goder og 17 prosent svarer at barna mangler sosiale goder av økonomiske årsaker. Blant barnefamilier fra EU etc. er den tilsvarende andelen henholdsvis 1, 7 og 6 prosent. I den øvrige befolkningen er det bare 1 prosent som rapporterer om grunnleggende mangler, 2 prosent mangler forbruks-goder og 3 prosent mangler sosiale goder til barna på grunn av økonomi.

Vi finner ikke store forskjeller etter hvor mange barn det er i husholdningen, men det er en liten forskjell på enslige forsørgere og par med barn. Kun 0,5 prosent av barnefamiliene med minst to voksne opplever at de har 3 eller flere mangler, mens den tilsvarende andelen er 3 prosent blant enslige forsørgere.

Blant barnefamilier med to voksne er heller ikke forskjellen på om man mangler materielle goder (1 prosent grunnleggende goder og 3 prosent materielle goder) eller minst et sosial gode stor (2 prosent). Blant enslige forsørgere er det derimot slik at 4 prosent av barna mangler minst et grunnleggende gode og 5 prosent rapporterer om mangler av forbruks-goder, mens 11 prosent av enslige forsørgere svarer at barna mangler minst et sosialt gode på grunn av økonomi. Vi finner ingen tydelige mønster når vi bare ser på hvor mange barn det er i familien. Når det gjelder bosted skiller Oslo seg ut i negativ retning, men også andre tettsteder med mer 20 000 innbyggere eller flere (da ikke inkludert Akershus, Bergen, Trondheim eller Stavanger).

Tabell 7.6 Andel barnefamilier med betydelige mangler, grunnleggende-, forbruks- eller sosiale mangler av økonomiske årsaker. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent

	Mangler tre eller flere goder av økonomiske årsaker	Mangler minst et grunnleggende gode av økonomiske årsaker	Mangler minst et forbruks-gode av økonomiske årsaker	Mangler minst et sosialt gode av økonomiske årsaker	Antall husholdninger
I alt	1,1	1,5	3	3,5	2077
Ikke lavinntekt	0,4	0,5	2,4	1,6	1950
Husholdning med lavinntekt	7,9	12	8,6	23,7	127
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	3,4	8,7	4,4	18,1	100
Husholdning med vedvarende lavinntekt	3,2	6,4	6	21,8	86
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	2,6	3,4	6,6	8,5	300
Husholdning med lav arbeidsintensitet	6,2	4,6	5,9	25,6	55
Sosialhjelpsmottakere	8,7	12,4	12,1	29	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå					
Grunnskole	6,5	6,5	7,8	21	110
Videregående skole	0,8	2	2,7	2,8	656
Høyere utdanning	0,1	0,2	2,2	0,6	1294
Landbakgrunn					
Befolkningen uten innvandrere	0,6	1,4	2	2,5	1871
Innvandrere fra EU etc.	0,7	1,1	6,6	5,5	81
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	7,7	4,4	13,5	16,9	125
Par med barn					
Enslig forsørger	0,5	0,8	2,5	1,7	1839
Enslig forsørger	3,4	4,1	4,6	10,6	235
Antall barn					
1	1,7	2	4,8	3,4	872
2	0,4	1,2	2	2,9	855
3 eller fler	1,1	1,2	0,9	5,5	350
Bosted					
Oslo	1,9	1,3	7,4	6,8	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	1	1,3	7,4	6,8	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	2,4	1,6	2,2	2,7	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	0,5	2,6	4,4	7	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	0,2	1,6	2,2	2,8	384
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	1,1	0,8	1,4	1,1	546

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Statistisk sentralbyrå

7.7. Oppsummering av barns materielle og sosiale mangler

I dette kapitlet har vi sett på omfanget av materielle og sosiale mangler blant barn i husholdninger med barn i alderen ett til 15 år. Denne gjennomgangen har vist at det generelt ikke er vanlig med mangler blant barn i Norge. Dermed må man regne med at det oppleves ekstra vanskelig for de barna som faktisk opplever at de mangler goder.

Gjennomgående er der slik at barnefamiliene med lavinntekt, lav utdanning, mottakere av sosialhjelp og innvandrere i langt større grad opplever mangler enn andre i befolkningen. Slik den norske velferdsmodellen er bygd opp, vil det ha vært svært overraskende om vi fant en stor utbredelse av mangler i befolkningen, og sett i et Europeisk perspektiv er det en liten utbredelse av velferdsproblemer slik det er kartlagt i denne undersøkelsen (Eurostat 2017b, Wilkinson og Pickett 2017, Whelan, Nolan og Maitre 2014). I Norge rapporterer 93 prosent av barnefamiliene at barna ikke mangler noen av de 14 godene vi har kartlagt på grunn av økonomi, 5 prosent oppgir at barna mangler ett av godene, mens 2 prosent sier at barna mangler to eller flere.

Det er likevel noen utsatte grupper som på tross av det velferdssystemet vi har opplever å mangle sentrale velferdsgoder for sine barn. Gjennomgangen viser at det er de samme gruppene som rapporterer om mangler av grunnleggende goder, forbruksgoder og sosiale goder, noe som tyder på at dette er grupper som opplever velferdsproblemer langs flere dimensjoner som følge av dårlig økonomi. Blant familier med lavinntekt svarer 69 prosent at de ikke mangler noen goder på grunn av økonomi, 17 prosent oppgir at barna mangler ett av de 14 godene, mens 14 prosent mangler 2 eller flere goder. Barnefamilier som mottar sosialhjelp er i en spesielt sårbar posisjon, og denne gruppen skiller seg mest negativt ut langs alle dimensjoner vi har kartlagt. 59 prosent i denne gruppen oppgir at barna ikke mangler noen goder på grunn av økonomi, 25 prosent rapporterer om en mangel, mens 15 prosent rapporterer om at barna i familien mangler 2 goder eller mer.

Gjennomgangen viser at barnefamilier med årlig lavinntekt er noe mer utsatt enn barnefamilier med vedvarende lavinntekt, noe som kan tolkes som at de som har stabil lav inntekt tilpasser seg mer sin økonomiske situasjon. Men dette er det vanskelig å konkludere sikkert om med grunnlag i de data vi har tilgjengelig. Analysen viser også at barn som vokser opp i økonomisk utsatte familier i fremste grad opplever at de ikke har de samme sosiale godene som andre barn. Fritidsaktiviteter, skoleaktiviteter og ferie skiller seg ut som spesielt utbredt i disse familiene.

Referanser

- Atkinson, T., Cantillon, B., Marlier, E., & Nolan, B. (2002). *Social indicators: The EU and social inclusion*. Oxford University Press, Oxford.
- Barne- og likestillings- og inkluderingsdepartementet (2015): *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi (2015-2017)*. Strategi. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Barstad, A. (2016). *Opphopning av dårlige levekår. En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013*. Rapport 2016/32. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/285523
- Borgeraas, E. (2016). *Minimumsbudsjett for forbruksutgifter. Et forbruksbasert fattigdomsmål*. Oppdragsrapport 14/16. Forbruksforskningsinstituttet SIFO.
- Borgeraas, E. (2017). *Forbruksbasert fattigdomsmål – forbrukstilnærming til barnefattigdom*. Prosjektnotat 7/17. Forbruksforskningsinstituttet SIFO.
- Enes, A. W. (2017). *Økonomisk romslighet*, i S. Vrålstad, S. og K. S. Wiggen. *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapport 13/2017, Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/309211?_ts=15c2f714b48
- Epland, J. (2016) «Lavinntekt og inntektsfordeling», i E. O. Omholt (red.): *Økonomi og levekår for ulike lavinnteksgrupper 2016*. Rapport 30/2016, Statistisk sentralbyrå.
- Epland, J. og M.I. Kirkeberg, (2017). *Ett av ti barn tilhører en husholdning med vedvarende lavinntekt*. <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/ett-av-ti-barn-tilhorer-en-husholdning-med-vedvarende-lavinntekt>
- Eurostat (2017a). *Income distribution statistics*. Hentet fra: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Income_distribution_statistics
- Eurostat (2017b): *Material deprivation statistics – financial stress and lack of durables*. Statistics explained. Eurostat. Hentet fra: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Material_deprivation_statistics_%E2%80%93_financial_stress_and_lack_of_durables
- Fløtten, T. (2006): *Poverty and Social Exclusion – Two Sides of the Same Coin? A Comparative Study of Norway and Estonia*. Doctoral dissertation. Oslo: Fafo-report 487. Hentet fra: <http://www.fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/poverty-and-social-exclusion-two-sides-of-the-same-coin>
- Guio, A-C, Gordon, D. and Marlier, E. (2017): *Measuring child material deprivation in the EU*. I: Atkinson, A. B., Guio, A-C and Marlier, E. *Monitoring social inclusion in Europe*. 2017 edition. Statistical books. Eurostat. Hentet fra: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/8031566/KS-05-14-075-EN-N.pdf/c3a33007-6cf2-4d86-9b9e-d39fd3e5420c>
- Hellevik, O. (2008). *Jakten på den norske lykken*. Norsk Monitor 1985-2007. Universitetsforlaget.

- Holmøy, A. og K.S. Wiggen (2017). Levekårsundersøkelsen blant personer med innvandrerbakgrunn 2016. Dokumentasjonsrapport. Notater 20/2017, Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/levkarsundersokelsen-blant-personer-med-innvandrerbakgrunn-2016>
- Kavli, H. (2007): En felles fritid? Livet etter skoletid blant barn og unge i Oslo. (Fafo-rapport 2007:22) Oslo: Fafo. Hentet fra: http://www.fafo.no/media/com_netsukii/20022.pdf
- Kirkeberg, M. I. og M. K. Revold (2016). «Kapittel 5.5. Sosiale indikatorer for aleneboende minstepensjonister» i E. O. Omholt (red.): Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016. Rapporter 30/2016, Statistisk sentralbyrå.
- Kristofersen, L. B. (2010). Fritid og sosial deltakelse. I Mona Sandbæk og Axel West Pedersen (Red.), Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000–2009 (NOVA-rapport 2010:10). Oslo: NOVA.
- Nolan, B., & Whelan, C. T. (2010). Using non-monetary deprivation indicators to analyze poverty and social exclusion: Lessons from Europe? *Journal of Policy Analysis and Management*, 29(2), 305-325.
- Nordvik, V. (2010). «Vanskeligstilte på boligmarkedet», i Sandlie, H.C. (red): (2010). Bolig og levekår i Norge 2007. En artikkelsamling. NOVA-rapport 2/2010
- Normann, T.M. (2009): Fattigdomsrisiko – En levekårsstilnærming. Rapporter 11/2009, Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200911/rapp_200911.pdf
- Normann, T.M. (2011) Materielle og sosiale mangler. Utslag av fattigdom. Rapporter 28/2011. Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201128/rapp_201128.pdf
- NOU 2017:2. (2017): Integrasjon og tillit — Langsiktige konsekvenser av høy innvandring. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-2/id2536701/>.
- Omholt, E. O. (red.)(2016) Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2016. Rapporter 30/2016, Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/281093?_ts=157f60210a8
- Opplæringsloven (1998): Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 17 juli 1998 nr. 61. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Redd barna (2015): Erfaringer og råd fra barn og unge. Høring gjennomført av Redd Barna I: Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi (2015-2017). Strategi. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Revold, M.K (2017). Stort flertall eier boligen. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/stort-flertall-eier-boligen>
- Revold, M. K. og A. Holmøy (2016): «Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015. Tema: boforhold, utsatthet og uro for lovbrudd. Dokumentasjonsnotat». Notater 03/2016, Statistisk sentralbyrå.
- Sandbæk, M. og A. West-Pedersen (Red.). (2010): Barn og unges levekår i lavinntektsfamilier. En panelstudie 2000-2009. NOVA-rapport 10/10.
- Sandvik, L. og M. K. Revold (2015): «Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014. Tema: Friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse og sosialt nettverk. Dokumentasjonsrapport». Notater 2015/18, Statistisk sentralbyrå.

- Sen, A. (1983). Poor, relatively speaking. *Oxford Economic Papers*, 35, 153–169.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom*. Harmondsworth: Penguin.
- UNDP (2016) *Human Development Report 2016. Human Development for Everyone*. Hentet fra http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf
- Vrålstad (2017a) OPPSUMMERINGSARTIKKEL LIVSKVALITET
- Vrålstad, S (2017b) Livskvalitet. Hentet fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/livskvalitet>
- Vrålstad, S. og Wiggen, K. S. (2017). Levekår blant innvandrere i Norge 2016. Rapport 13/2017, Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/309211?_ts=15c2f714b48
- Whelan, C. T., & B. Maitre (2013). Material deprivation, economic stress, and reference groups in Europe: An analysis of EU-SILC 2009. *European Sociological Review*, 29(6), 1162-1174.
- Whelan, C. T., B. Nolan, & B. Maitre (2014). Multidimensional poverty measurement in Europe: An application of the adjusted headcount approach. *Journal of European Social Policy*, 24(2), 183-197.
- Wiggen, K. S. (2012). Samordnet levekårsundersøkelse 2008-2010 (EU-SILC) – Panelundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport. Notater 2012/70. Statistisk sentralbyrå.
- Wilkinson, R. og K. Pickett (2017): De etiske og politiske implikasjonene av forskning på inntektsulikhet og barns velferd. I Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Oppvekstrapporten 2017. Økte forskjeller – gjør det noe? Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- With, M. L., M. K. Revold, og M. A. Isungset (2016): «Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2016. Tema: Idrettsaktiviteter. Dokumentasjonsnotat». Notater 2017/12, Statistisk sentralbyrå.
- Aaberge, R. Bhuller, M.; Langørgen, A.; Mogstad., M (2010): The distributional impact of public services when needs differ, *Journal of Public Economics* Vol. 94, Issues 9–10.

Vedlegg A: Utvalgsskjevhet og usikkerhet

Utvalgsusikkerhet og feilmarginer

I utvalgsundersøkelser kan vi ikke vite med sikkerhet om det resultatet vi får, er det samme som vi ville fått om vi hadde foretatt en totaltelling. Dette kalles utvalgsusikkerhet. Utvalgsusikkerheten øker når antallet personer i utvalget er lite. Flere av gruppene vi ser på i denne rapporten utgjør relativt få personer i utvalget. Når man har et lite antall observasjoner vil det være forholdsvis stor usikkerhet knyttet til andelene og forskjeller mellom grupper vil dermed i stor grad være statistisk usikre. I rapporten kommenterer vi ikke dette i hvert enkelt tilfelle underveis, men fremhever om forskjeller er sikre eller usikre der det er spesielt interessant.

Fordi utvalget er trukket etter reglene for tilfeldig utvalg, er det mulig å beregne hvor stor utvalgsvariansen kan ventes å bli. For å måle usikkerheten i resultatet for et kjennemerke kan man benytte standardfeilen. Størrelsen på standardfeilen øker når antall observasjoner minker og når prosenttallet man ønsker å si noe om nærmer seg 50. Tabell A1 viser størrelsen på standardfeilen for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser for et utvalg som er trukket etter regler for tilfeldig utvalg. I denne tabellen har vi inkludert de ulike gruppene som brukes underveis i denne rapporten, og antallet observasjoner for hver av gruppene er lik det antallet de utgjorde i Levekårsundersøkelsen 2015 (som hoveddelen av analysene er basert på). Tabell A2 viser standardfeil for ulike utvalgsstørrelser med utgangspunkt i Levekårsundersøkelsen 2014 for husholdninger med barn i alderen 1-15 år, som er datagrunnlaget for rapportens kapittel 7.

Ved hjelp av standardfeilen kan man beregne et intervall som med en bestemt sannsynlighet inneholder den sanne verdi av en beregnet størrelse (den verdien vi ville ha fått dersom vi hadde foretatt en totaltelling i stedet for en utvalgsundersøkelse). Slike intervaller kalles konfidensintervaller. Et eksempel kan illustrere usikkerheten knyttet til analyser av små grupper. Hvis vi eksempelvis observerer at 10 prosent av personene som tilhører lavinntektsgruppen har oppgitt at de ikke har råd til å delta i fritidsaktiviteter, kan vi ved hjelp av standardfeilen beregne et konfidensintervall som med en bestemt sannsynlighet inneholder den sanne verdien i populasjonen. Vi finner i tabell A1 at anslaget på standardfeilen til det observerte prosenttallet på 10 er 1,18 hvis antall observasjoner er 642. For å regne ut konfidensintervallet bruker vi da formelen $\text{observert prosentandel} \pm (2 \times \text{standardfeil})$. Vi får da et konfidensintervall for den sanne verdien som går fra 7,64 til 12,36 prosent. Ser vi på en enda mindre gruppe blir konfidensintervallet videre, og det blir også videre dersom den observerte prosentandelen nærmere seg 50. La oss for eksempel si at 35 prosent av alle arbeidsledige mangler minst ett grunnleggende gode. Med formelen over får vi da et konfidensintervall som strekker seg fra 26,8 til 43,2 prosent. Til sammenligning kan vi beregne konfidensintervall for en observert prosentandel på 35 i hele utvalget. Da får vi et intervall fra 33,8 til 36,2 prosent.

Tabell A 1 Forventet standardfeil for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser. Befolkningen 16 år og over

	n:	95 5	90 10	85 15	80 20	75 25	70 30	65 35	60 40	50 50
Hele befolkningen	6 393	0,27	0,37	0,45	0,50	0,54	0,57	0,60	0,61	0,62
Kjønn										
Menn	3 293	0,38	0,52	0,62	0,70	0,75	0,80	0,83	0,85	0,87
Kvinner	3 100	0,39	0,54	0,64	0,72	0,78	0,82	0,86	0,88	0,90
Alder										
16-24 år	853	0,75	1,03	1,22	1,37	1,48	1,57	1,63	1,68	1,71
25-44 år	1 877	0,50	0,69	0,82	0,92	1,00	1,06	1,10	1,13	1,15
45-66 år	2 452	0,44	0,61	0,72	0,81	0,87	0,93	0,96	0,99	1,01
67-79 år	975	0,70	0,96	1,14	1,28	1,39	1,47	1,53	1,57	1,60
80 år og over	236	1,42	1,96	2,33	2,61	2,82	2,99	3,11	3,20	3,26
Bosted										
Oslo	814	0,76	1,05	1,25	1,40	1,52	1,61	1,67	1,72	1,75
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	1 500	0,56	0,77	0,92	1,03	1,12	1,18	1,23	1,27	1,29
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	1 225	0,62	0,86	1,02	1,14	1,24	1,31	1,36	1,40	1,43
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	1 127	0,65	0,89	1,06	1,19	1,29	1,37	1,42	1,46	1,49
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	1 721	0,53	0,72	0,86	0,96	1,04	1,10	1,15	1,18	1,21
Barnefamilie <18	2 033	0,48	0,67	0,79	0,89	0,96	1,02	1,06	1,09	1,11
Antall barn<18										
0	4 360	0,33	0,45	0,54	0,61	0,66	0,69	0,72	0,74	0,76
1	827	0,76	1,04	1,24	1,39	1,51	1,59	1,66	1,70	1,74
2	851	0,75	1,03	1,22	1,37	1,49	1,57	1,64	1,68	1,71
3 eller fler	355	1,16	1,59	1,90	2,13	2,30	2,44	2,53	2,60	2,66
Enslig forsørger	270	1,33	1,83	2,18	2,44	2,64	2,79	2,91	2,99	3,05
Landbakgrunn										
Ingen innvandrerbakgrunn og norskfødte	6 031	0,28	0,39	0,46	0,51	0,56	0,59	0,61	0,63	0,64
Innvandrere fra EU etc	187	1,60	2,20	2,62	2,93	3,17	3,36	3,50	3,59	3,67
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	175	1,65	2,27	2,71	3,03	3,28	3,47	3,62	3,71	3,79
Langtidssyk	297	1,27	1,74	2,08	2,32	2,52	2,66	2,77	2,85	2,91
Sosialhjelpsmottaker	135	1,88	2,59	3,08	3,46	3,74	3,96	4,12	4,23	4,32
Minstepensjonist	236	1,42	1,96	2,33	2,61	2,82	2,99	3,11	3,20	3,26
Ufør	417	1,07	1,47	1,75	1,96	2,12	2,25	2,34	2,40	2,45
Borteboende student	297	1,27	1,74	2,08	2,32	2,52	2,66	2,77	2,85	2,91
Arbeidsledig	136	1,88	2,58	3,07	3,44	3,73	3,94	4,11	4,22	4,30
Lav arbeidsintensitet										
Husholdningens høyeste utdanning	309	1,24	1,71	2,03	2,28	2,47	2,61	2,72	2,79	2,85
Grunnskole	582	0,90	1,24	1,48	1,66	1,80	1,90	1,98	2,03	2,07
Videregående	2 444	0,44	0,61	0,72	0,81	0,88	0,93	0,96	0,99	1,01
Høyskole/univ.	3 326	0,38	0,52	0,62	0,69	0,75	0,79	0,83	0,85	0,87
Lavinntektsgrupper										
Ikke lavinntekt	5 691	0,29	0,40	0,47	0,53	0,57	0,61	0,63	0,65	0,66
Lavinntekt EU60	642	0,86	1,18	1,41	1,58	1,71	1,81	1,88	1,93	1,97
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter	428	1,05	1,45	1,73	1,94	2,10	2,22	2,31	2,37	2,42
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	302	1,26	1,73	2,06	2,31	2,50	2,64	2,75	2,82	2,88
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter	310	1,24	1,71	2,03	2,28	2,46	2,61	2,71	2,79	2,84
Vedvarende lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende	193	1,57	2,17	2,58	2,89	3,12	3,31	3,44	3,54	3,61

Tabell A 2 Forventet standardfeil for observerte prosentandeler ved ulike utvalgsstørrelser. Husholdninger med barn 1-15 år

	n:	95 5	90 10	85 15	80 20	75 25	70 30	65 35	60 40	50 50
Alle husholdninger med barn 1-15 år	2 077	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1
Ikke lavinntekt	1 950	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1
Husholdning med lavinntekt	127	1,9	2,7	3,2	3,6	3,9	4,1	4,2	4,4	4,5
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	100	2,2	3,0	3,6	4,0	4,4	4,6	4,8	4,9	5,0
Husholdning med vedvarende lavinntekt	86	2,4	3,3	3,9	4,3	4,7	5,0	5,2	5,3	5,4
Barnefamilie med lavinntekt 1. kvintil	300	1,3	1,7	2,1	2,3	2,5	2,7	2,8	2,8	2,9
Familie med lav arbeidsintensitet	55	3,0	4,1	4,9	5,4	5,9	6,2	6,5	6,7	6,8
Sosialhjelpsmottakere	59	2,9	3,9	4,7	5,3	5,7	6,0	6,3	6,4	6,6
Høyeste utdanningsnivå i husholdningen										
Grunnskole	110	2,1	2,9	3,4	3,8	4,1	4,4	4,6	4,7	4,8
Videregående skole	656	0,9	1,2	1,4	1,6	1,7	1,8	1,9	1,9	2,0
Høyere utdanning	1 294	0,6	0,8	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,4	1,4
Landbakgrunn										
Befolkningen uten innvandrere	1 871	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2
Innvandrere fra EU etc	81	2,4	3,4	4,0	4,5	4,8	5,1	5,3	5,5	5,6
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	125	2,0	2,7	3,2	3,6	3,9	4,1	4,3	4,4	4,5
Par med barn	1 839	0,5	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	1,1	1,2
Enslig forsørger	235	1,4	2,0	2,3	2,6	2,8	3,0	3,1	3,2	3,3
Antall barn 1-15 år										
1	872	0,7	1,0	1,2	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7
2	855	0,7	1,0	1,2	1,4	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7
3 eller fler	350	1,2	1,6	1,9	2,1	2,3	2,5	2,6	2,6	2,7
Bosted										
Oslo	235	1,4	2,0	2,3	2,6	2,8	3,0	3,1	3,2	3,3
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	518	1,0	1,3	1,6	1,8	1,9	2,0	2,1	2,2	2,2
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	392	1,1	1,5	1,8	2,0	2,2	2,3	2,4	2,5	2,5
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	384	1,1	1,5	1,8	2,0	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	546	0,9	1,3	1,5	1,7	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1

Ofte er det ønskelig å sammenlikne prosenttall for flere grupper. Når to usikre tall sammenliknes, vil usikkerheten til forskjellen mellom dem bli større enn usikkerheten knyttet til hvert enkelt tall. Vi ønsker ofte å sammenligne andelen med en gitt egenskap i to forskjellige grupper. Det vi ønsker å vite, er om disse andelenes er forskjellige i populasjonen vår, mens dataene vi har tilgang til bare er et utvalg fra denne populasjonen. Utvalgsdata er beheftet med usikkerhet, og en forskjell mellom andelenes i utvalget trenger ikke å bety at det faktisk er en forskjell i populasjonen. For å finne ut om en forskjell i utvalgsandeler reflekterer en reell forskjell i populasjonen, eller om den like gjerne kan forklares ved tilfeldigheter i utvalget, brukes hypotesetesting.

Kall de faktiske andelenes i de to gruppene i populasjonen for henholdsvis p_1 og

p_2 , og de tilsvarende andelenes i utvalget for $\hat{p}_1$ og $\hat{p}_2$. Vi vil teste hypotesen $H_0: p_1 = p_2$ mot alternativet $H_1: p_1 \neq p_2$. For å teste H_0 , kan vi bruke følgende størrelse:

$$T = \frac{|\hat{p}_1 - \hat{p}_2|}{\sqrt{\hat{p}_0(100 - \hat{p}_0) \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

Over brøkstreken har vi differansen mellom andelenes i utvalget. Under brøkstreken har vi den estimerte standardfeilen til differansen mellom andelenes i utvalget. Her er $\hat{p}_0$ estimert andel dersom hypotesen H_0 er riktig²⁹, og n_1 og n_2 er utvalgsstørrelsen i hver av de to gruppene.

²⁹ $\hat{p}_0$ regnes ut med denne formelen: $\hat{p}_0 = \frac{n_1\hat{p}_1 + n_2\hat{p}_2}{n_1 + n_2}$ der $\hat{p}_1$ og $\hat{p}_2$ er andelenes i utvalgene og n_1 og n_2 er utvalgsstørrelsene.

Når H_0 er sann, dvs. når de to andelene i populasjonen faktisk er like, har T en kjent fordeling (tilnærmet standard normalfordeling). Hvis T blir unormalt stor eller liten sammenlignet med denne kjente fordelingen, kan vi derfor konkludere at H_0 antakeligvis er gal, og at det er rimelig å tro at populasjonsandelene er forskjellige.

Grensen for T er omtrent 2 på 5-prosentnivå (altså forkastes H_0 hvis T er større enn 2). Det betyr at det med denne grensen er 5 prosent sjanse for å feilaktig konkludere at det er en forskjell.

Eksempelvis kan vi se på om det er noen signifikant forskjell mellom menn og kvinner i andelen som mangler minst ett sosialt gode. 5,8 prosent av menn mangler ett eller flere sosiale goder i 2015, mens det samme er tilfellet for 9,1 prosent av kvinnene i utvalget. I tabell A1 ser vi at disse gruppene svarte henholdsvis 3293 og 3100 personer. Hvis vi setter inn tallene i formelen får vi:

$$T = \frac{|5,8 - 9,1|}{\sqrt{7,4(100 - 7,4) \left(\frac{1}{3293} + \frac{1}{3100} \right)}} = 5,0$$

T-verdien er altså 5 og er derfor klart større enn 2, som er grensen for signifikans på 5-prosentnivå. Vi kan derfor si med mer enn 95 prosent sikkerhet at forskjellen mellom gruppene ikke er tilfeldig.

Utvalgsskjevhet

Som nevnt i kapittel 2 er det også usikkerhet knyttet til resultatene fra utvalgsundersøkelser fordi ikke alle grupper i befolkningen deltar i like stor grad. I Levekårsundersøkelsen EU-SILC beregnes det frafallsvekter som korrigerer for skjevheter etter kjønn, alder, utdanning og familiestørrelse. I tabell A3 - A5 sammenlikner vi andelen personer i lavinntektshusholdninger i levekårsdataene med andelene i registerbasert inntekts- og formuesstatistikk, for å se i hvilken grad dette er underrepresenterte grupper i dataene som analyseres i denne rapporten.

Ved hjelp av tabell A3 kan man sammenlikne andeler med årlig lavinntekt i inntektsregisteret med andelen i levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015 (inntektsåret 2014). Tabellen viser tall for personer over 18 år, fordelt etter aldersgrupper³⁰. Sammenlikner man totalandelene med årlig lavinntekt ligger andelen i levekårsundersøkelsen ett prosentpoeng under registerandelen (11,7 vs. 12,7 prosent). Ser man på ulike aldersgrupper ser man imidlertid større avvik. I aldersgruppen 18-24 år er andelen med lavinntekt i levekårsundersøkelsen langt høyere enn i register (38 vs. 31 prosent). Dette skyldes sannsynligvis at man i levekårsdataene i større grad fanger opp borteboende studenter som egne husholdninger og at dette er en gruppe med lav inntekt. Holder man studenter utenfor beregningen ser vi at andelen med årlig lavinntekt blir lavere, spesielt i tallene fra levekårsundersøkelsen. Forskjellen mellom den totale andelen med lavinntekt i register og levekårsundersøkelsen blir noe større, mens avviket i aldersgruppen 18-24 år forsvinner. For personer i alderen 25-66 år ligger andelen med årlig lavinntekt ekskl. studenter i levekårsundersøkelsen på 7,2 prosent, mot 9,3 i registertallene.

³⁰ Grunnen til at vi her ser på befolkningen 18 år og er at dette er aldersinndelingen i den registerbaserte inntektsstatistikken i Statistikkbanken.

Tabell A 3 Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt (EU60) i Levekårsundersøkelsen EU-SILC og i registerbasert inntekts- og formuesstatistikk for inntektsåret 2014, etter aldersgruppe. Befolkningen over 18 år. Prosent

	Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015			Inntekts- og formuesstatistikk (register)	
	Andel lavinntekt	Antall personer	Feilmargin ²	Andel lavinntekt	Antall personer
Hele befolkningen 18 år og eldre					
Hele befolkningen	11,7	6 205	+/- 0,8	12,7	3 978 930
18-24 år	38,0	665	+/- 3,7	31,1	465 989
25-66 år	8,2	4 329	+/- 0,8	10,0	2 819 120
67 år eller eldre ³	9,0	1 211	+/- 1,6	11,4	692 826
Hele befolkningen eksklusive personer i studenthusholdninger¹					
I alt, ekskl. studenter	8,5	5 976	+/- 0,7	10,6	3 883 554
18-24 år	18,5	496	+/- 3,4	18,7	393 426
25-66 år	7,2	4 271	+/- 0,8	9,3	2 796 349
67 år eller eldre ³	9,0	1 209	+/- 1,6	11,4	692 826

¹ Studenthusholdninger er husholdninger der hovedinntektstaker mottar studielån, og ikke er yrkestilknyttet eller trygdet (se kapittel 2). Studenter er holdt utenfor også i nevner.

² 95 prosent konfidensintervall for andelen.

³ I registertallene for personer 67 år og eldre inngår kun alderspensjonister.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk. Statistikkbanktabell 10503 (registertall) og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell A4 viser utviklingen i årlig lavinntekt i befolkningen over 18 år i Levekårsundersøkelsen og inntektsregisteret for inntektsårene 2013 til 2015, samt andelen med årlig lavinntekt i Levekårsundersøkelsen 2009. Andelen med lavinntekt er gjennomgående lavere i Levekårsundersøkelsen enn i registerstatistikken. Avviket er størst når man holder studenter utenfor. Som nevnt over, kan dette skyldes at man i levekårsundersøkelsen i større grad er i stand til å identifisere aleneboende studenter. Siden dette er en gruppe som ofte har lav inntekt, vil dette øke lavinntektsandelen i levekårsdataene når studenter er inkludert. Holder man studenter utenfor, er avviket mellom lavinntektsandelen i registerstatistikken og Levekårsundersøkelsen på rundt to prosentpoeng, og øker noe i 2015 sammenliknet med tidligere år.

Tabell A 4 Andel personer i husholdninger med årlig lavinntekt (EU60) i Levekårsundersøkelsen EU-SILC og i registerbasert inntekts- og formuesstatistikk for inntektsårene 2009, 2013, 2014, 2015. Befolkningen over 18 år. Prosent

	Levekårsundersøkelsen EU-SILC			Inntekts- og formuesstatistikk (register)	
	Andel lavinntekt	Totalt antall personer >18 år	Feilmargin ²	Andel lavinntekt	Totalt antall personer >18 år
Hele befolkningen 18 år og eldre					
2009	12,6	5 277	+/- 0,9		
2013	11,6	7 143	+/- 0,7	12,4	3 922 770
2014	11,7	6 205	+/- 0,8	12,7	3 978 930
2015	11,3	6 658	+/- 0,8	12,7	4 030 183
Hele befolkningen eksklusive personer i studenthusholdninger¹					
2009	9,8	5 098	+/- 0,8		
2013	8,4	6 892	+/- 0,7	10,4	383 0640
2014	8,5	5 976	+/- 0,7	10,6	388 3554
2015	8,0	6 402	+/- 0,7	10,6	393 4556

¹ Studenthusholdninger er husholdninger der hovedinntektstaker mottar studielån, og ikke er yrkestilknyttet eller trygdet (se kapittel 2). Studenter er holdt utenfor også i nevner.

² 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk. Statistikkbanktabell 10503 (registertall) og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009-2016, Statistisk sentralbyrå.

I tabell A5 har vi sammenliknet andel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU-60) i levekårsundersøkelsen og i inntekts- og formuesstatistikken. Opplysningene om vedvarende lavinntekt i levekårsundersøkelsen er her koblet på direkte fra register for alle personene som svarte på Levekårsundersøkelsen i 2015,

og viser altså til personer som bodde i en husholdning med en gjennomsnittsinntekt under lavinntektsgrensen for årene 2012 til 2014.

I inntektsregisteret er andelen personer 18 år eller eldre med vedvarende lavinntekt ekskl. studenter (EU60) 8,9 prosent for 2014. I levekårsundersøkelsen er den tilsvarende andelen 6,2 prosent. Det samme mønsteret ser vi i alle aldersgrupper: andelen med vedvarende lavinntekt er lavere i levekårsundersøkelsen enn i registerstatistikken. Mens andelen med årlig lavinntekt (ekskl. studenter) var høyere for de yngste i levekårsundersøkelsen sammenliknet med i registertallene, er dette ikke tilfellet når vi sammenlikner andeler med vedvarende lavinntekt³¹.

Tabell A 5 Andel personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU60) 2012-2014 ekskl. studenter¹ i Levekårsundersøkelsen EU-SILC og i registerbasert inntekts- og formuesstatistikk, etter aldersgruppe. Befolkningen over 18 år. Prosent

	Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015			Inntekts- og formuesstatistikk (register)
	Andel vedvarende lavinntekt	Totalt antall personer	Feilmargin ²	Andel vedvarende lavinntekt
Hele befolkningen	6,2	6 002	+/- 0,6	8,9
18-34 år	10,8	1 342	+/- 1,7	14,0
35-49 år	4,5	1 587	+/- 1,0	7,2
50-66 år	3,3	1 862	+/- 0,8	5,1
67 år eller eldre	7,2	1 211	+/- 1,5	9,6

¹ Aleneboende studenter er holdt utenfor beregningen.

² 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk. Statistikkbanktabell 10498 (registertall) og Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Denne sammenlikningen av lavinntektsgruppen i registerstatistikken og levekårsundersøkelsen tyder på at personer med lavinntekt er noe underrepresentert i levekårsundersøkelsen og at dette ikke fullt utjevnes med dagens frafallsvekter.

³¹ Merk at det er en større gruppe som holdes utenfor når man ekskluderer studenter i analysen av årlig lavinntekt: Når vi ser på vedvarende lavinntekt er kun aleneboende studenter ekskludert, mens man ved årlig lavinntekt har ekskludert personer i studenthusholdninger, det vil si husholdninger der hovedinntektstaker mottar studielån, men ikke er yrkestilknyttet eller trygdet.

Vedlegg B: Overlapp mellom ulike grupper

Tabell B 1 Andel med lavinntekt etter demografiske kjennetegn. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Årlig lavinntekt EU60	Antall personer	Årlig lavinntekt EU60, ekskl. studenthush. og formuende	Årlig lavinntekt EU60, ekskl. studenthush. og formuende	Antall personer, ekskl. studenthush.	Vedvarende EU60, ekskl. aleneboende studenter	Vedvarende EU60, ekskl. aleneboende studenter og formuende	Antall personer, ekskl. aleneboende studenter
Hele befolkningen	11,8	6 393	8,6	6,3	6 162	6,2	4,1	6 189
Kjønn								
Menn	10,0	3 293	7,5	6,0	3 199	5,0	3,5	3 207
Kvinner	13,5	3 100	9,7	6,5	2 963	7,3	4,6	2 982
Alder								
16-24 år	32,5	853	16,7	13,5	682	10,6	6,5	711
25-44 år	11,3	1 877	9,3	8,2	1 826	6,8	5,7	1 816
45-66 år	5,5	2 452	5,3	3,5	2 445	3,7	2,5	2 451
67-79 år	5,3	975	5,3	2,5	973	4,3	1,6	975
80 år og over	21,4	236	21,4	8,1	236	17,2	6,3	236
Bosted								
Oslo	15,1	814	9,4	6,4	763	7,5	4,1	764
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	10,7	1 500	6,7	4,9	1 431	5,8	4,0	1 444
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	11,0	1 225	8,8	6,9	1 192	6,9	5,3	1 195
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	11,3	1 127	8,5	5,7	1 094	6,0	3,6	1 098
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	11,7	1 721	9,6	6,9	1 677	5,5	3,6	1 683
Barnefamilie <18	7,2	2 033	6,7	5,2	2 020	5,2	4,1	2 033
Antall barn<18								
0	13,8	4 360	9,5	6,8	4 142	6,6	4,0	4 156
1	6,1	827	5,7	4,7	819	5,1	4,1	827
2	7,5	851	6,8	4,7	848	5,0	4,0	851
3 eller fler	9,4	355	8,9	7,7	353	6,1	4,6	355
Enslig forsørger	27,3	270	25,2	21,0	260	14,9	12,8	270
Landbakgrunn								
Befolkningen uten innvandrere	11,2	6 031	8,0	5,7	5 808	5,5	3,4	5 834
Innvandrere fra EU etc	14,2	187	13,8	10,7	186	9,0	6,7	185
Innvandrere fra Asia, Afrika etc	25,0	175	22,7	19,5	168	23,7	20,7	170

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell B 2 Andel med lavinntekt (EU60) i utvalgte utsatte grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Årlig lavinntekt EU60	Antall personer	Årlig lavinntekt EU60, ekskl. studenthush. og formuende	Lavinntekt EU60, ekskl. studenthush. og formuende	Antall personer, ekskl. studenthush.	Vedvarende EU60, ekskl. aleneboende studenter	Vedvarende EU60, ekskl. aleneboende studenter og formuende	Antall personer, ekskl. aleneboende studenter
Hele befolkningen	11,8	6393	8,6	6,3	6162	6,2	4,1	6 189
Sosialhjelpsmottaker	43,6	135	41,2	41,2	124	29,7	28,4	132
Sosialhjelpsmottaker med barn	38,0	44	36,0	36,0	42	28,8	28,8	44
Minstepensjonist	32,6	236	32,7	17,4	235	23,9	12,5	236
Ufør	14,9	417	15,0	11,3	416	8,9	7,1	417
Langtidssyk	22,8	297	21,6	19,7	287	14,0	11,6	291
Borteboende student	75,0	297						
Arbeidsledig	32,9	136	29,5	27,2	127	20,6	16,6	128
Lav arbeidsintensitet	37,8	309	36,1	30,5	298	23,7	17,1	307
Husholdningens høyeste utdanning								
Ukjent utdanning	34,6	41	31,8	27,0	39	19,2	17,1	39
Grunnskole	28,6	582	27,6	21,6	569	20,1	14,8	570
Videregående	10,4	2444	7,7	5,3	2368	4,9	3,0	2 377
Høgskole/univ.	7,7	3326	3,5	2,2	3186	3,0	1,6	3 203

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell B 3 Overlapp mellom grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Kjønn		Alder					Bosted				
	Menn	Kvinner	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67-79 år	80 år og over	Oslo	Akershus etc.	Tettsteder > 20 000	Tettsteder 2 000 - 19 999	Tettsteder <= 1 999 + spredtbygd
Hele befolkningen	51,5	48,5	13,3	29,4	38,4	15,3	3,7	12,7	23,5	19,2	17,6	26,9
Kjønn												
Menn	100,0	.	13,5	30,8	37,6	15,1	3,0	12,2	23,8	17,9	17,5	28,3
Kvinner	.	100,0	13,1	27,9	39,2	15,4	4,4	13,3	23,1	20,5	17,7	25,4
Alder												
16-24 år	52,3	47,7	100,0	.	.	.	.	14,3	25,0	17,2	17,0	26,3
25-44 år	54,0	46,0	.	100,0	.	.	.	17,8	23,4	20,0	16,8	21,7
45-66 år	50,4	49,6	.	.	100,0	.	.	9,3	24,2	18,6	18,2	29,6
67-79 år	51,0	49,0	.	.	.	100,0	.	10,4	21,5	19,1	18,2	30,9
80 år og over	42,4	57,6	.	.	.	.	100,0	11,9	18,6	25,4	17,8	26,3
Bosted												
Oslo	49,5	50,5	15,0	41,0	28,1	12,4	3,4	100,0	.	.	.	.
Akershus, etc.	52,3	47,7	14,2	29,3	39,5	14,0	2,9	.	100,0	.	.	.
Tettsteder >20 000	48,2	51,8	12,0	30,7	37,2	15,2	4,9	.	.	100,0	.	.
Tettsteder 2 000 – 19 999	51,2	48,8	12,9	28,0	39,7	15,7	3,7	.	.	.	100,0	.
Tettsteder <=1 999 + spredtbygd	54,2	45,8	13,0	23,6	42,2	17,5	3,6	.	.	.	.	100,0
Barnefamilie <18	51,4	48,6	15,7	53,7	30,3	0,4	.	10,9	26,3	18,4	18,1	26,2
Antall barn<18												
0	51,6	48,4	12,2	18,0	42,1	22,2	5,4	13,6	22,2	19,5	17,4	27,2
1	53,4	46,6	19,8	38,2	41,2	0,7	.	11,5	26,6	19,1	17,7	25,0
2	49,8	50,2	13,4	61,8	24,7	0,1	.	12,1	27,4	18,1	16,3	26,1
3 eller fler	50,4	49,6	11,5	70,1	18,0	0,3	.	6,8	22,8	17,7	23,4	29,3
Enslig forsørger	35,9	64,1	25,9	37,8	36,3	.	.	12,6	24,8	16,7	20,0	25,6
Landbakgrunn												
Befolkning uten innv.	51,5	48,5	13,7	28,5	38,4	15,5	3,8	11,9	23,3	19,2	18,0	27,7
Innv. fra EU etc	51,3	48,7	3,2	41,7	35,3	17,6	2,1	19,3	26,7	18,2	12,8	21,4
Innv. fra Asia, Afrika	52,6	47,4	10,3	46,3	38,9	4,0	0,6	34,3	26,3	20,0	11,4	6,9
Langtidssyk	44,4	55,6	7,7	37,4	54,2	0,7	.	10,4	20,2	20,9	16,8	31,6
Sosialhjelpsmottaker	46,7	53,3	25,2	41,5	31,1	2,2	.	11,1	18,5	25,2	18,5	25,9
Minstepensjonist	8,1	91,9	0,8	2,1	25,8	50,0	21,2	7,6	14,0	22,0	20,3	36,0
Ufør	37,4	62,6	1,2	10,3	79,6	8,9	.	6,2	17,0	21,3	22,3	33,1
Borteboende student	43,8	56,2	67,0	31,0	2,0	.	.	23,2	29,0	14,1	16,8	16,8
Arbeidsledig	58,1	41,9	26,5	44,1	28,7	.	0,7	16,9	22,1	26,5	10,3	23,5
Lav arbeidsintensitet	52,4	47,6	21,4	23,6	48,9	4,9	1,3	10,7	17,2	25,2	17,2	29,4
Hush. høyeste utd.												
Grunnskole	50,9	49,1	13,7	19,1	31,8	22,9	12,5	7,4	19,8	17,4	20,4	34,9
Videregående	53,5	46,5	13,9	20,5	42,3	18,9	4,4	7,4	20,9	18,8	18,7	34,2
Høyskole/univ.	50,1	49,9	12,8	37,3	36,9	11,4	1,6	17,4	25,9	19,8	16,4	20,4

Tabell B 3 forts. Overlapp mellom grupper. Personer 16 år og eldre. Prosent

	Barne- familie <18	Antall barn<18					Landbakgrunn			Langtids- syk	Sosial- hjelps- mottaker	Minste- pensjonist
		0	1	2	3 eller fler	Enslig forsørger	Befolkning uten innv.	Innv. fra EU etc	Innv. fra Asia, Afrika			
Hele befolkningen	31,8	68,2	12,9	13,3	5,6	4,2	94,3	2,9	2,7	4,6	2,1	3,7
Kjønn												
Menn	31,7	68,3	13,4	12,9	5,4	2,9	94,3	2,9	2,8	4,0	1,9	0,6
Kvinner	31,9	68,1	12,4	13,8	5,7	5,6	94,4	2,9	2,7	5,3	2,3	7,0
Alder												
16-24 år	37,4	62,6	19,2	13,4	4,8	8,2	97,2	0,7	2,1	2,7	4,0	0,2
25-44 år	58,1	41,9	16,8	28,0	13,3	5,4	91,5	4,2	4,3	5,9	3,0	0,3
45-66 år	25,1	74,9	13,9	8,6	2,6	4,0	94,5	2,7	2,8	6,6	1,7	2,5
67-79 år	0,8	99,2	0,6	0,1	0,1	.	95,9	3,4	0,7	0,2	0,3	12,1
80 år og over	.	100,0	.	.	.	.	97,9	1,7	0,4	.	.	21,2
Bosted												
Oslo	27,3	72,7	11,7	12,7	2,9	4,2	88,2	4,4	7,4	3,8	1,8	2,2
Akershus, etc.	35,6	64,4	14,7	15,5	5,4	4,5	93,6	3,3	3,1	4,0	1,7	2,2
Tettsteder >20 000	30,6	69,4	12,9	12,6	5,1	3,7	94,4	2,8	2,9	5,1	2,8	4,2
Tettsteder 2 000 – 19999	32,7	67,3	13,0	12,3	7,4	4,8	96,1	2,1	1,8	4,4	2,2	4,3
Tettsteder <=1 999 + spredtbygd	31,0	69,0	12,0	12,9	6,0	4,0	97,0	2,3	0,7	5,5	2,0	4,9
Barnefamilie <18	100,0	.	40,7	41,9	17,5	13,3	93,5	3,0	3,4	4,7	2,2	0,3
Antall barn<18												
0	.	100,0	.	.	.	.	94,7	2,9	2,4	4,6	2,1	5,3
1	100,0	.	100,0	.	.	19,6	93,6	3,1	3,3	4,1	2,5	0,5
2	100,0	.	.	100,0	.	9,4	93,7	3,4	2,9	5,1	1,6	0,2
3 eller fler	100,0	.	.	.	100,0	7,9	93,0	2,0	5,1	5,4	2,5	0,3
Enslig forsørger	100,0	.	60,0	29,6	10,4	100,0	92,6	3,3	4,1	10,0	9,3	0,7
Landbakgrunn												
Befolkning uten innv.	31,5	68,5	12,8	13,2	5,5	4,1	100,0	.	.	4,5	1,8	3,7
Innv. fra EU etc	33,2	66,8	13,9	15,5	3,7	4,8	.	100,0	.	3,7	2,1	3,7
Innv. fra Asia, Afrika	40,0	60,0	15,4	14,3	10,3	6,3	.	.	100,0	9,1	12,0	3,4
Langtidssyk	32,3	67,7	11,4	14,5	6,4	9,1	92,3	2,4	5,4	100,0	10,4	2,4
Sosialhjelpsmottaker	32,6	67,4	15,6	10,4	6,7	18,5	81,5	3,0	15,6	23,0	100,0	4,4
Minstepensjonist	3,0	97,0	1,7	0,8	0,4	0,8	94,5	3,0	2,5	3,0	2,5	100,0
Ufør	11,5	88,5	6,0	3,8	1,7	1,9	94,7	1,7	3,6	11,8	2,4	15,1
Borteboende student	11,1	88,9	5,1	4,7	1,3	2,0	93,3	1,0	5,7	5,4	2,7	0,3
Arbeidsledig	28,7	71,3	14,0	11,0	3,7	9,6	89,0	3,7	7,4	21,3	17,6	.
Lav arbeidsintensitet	23,6	76,4	8,7	9,7	5,2	11,7	90,3	3,2	6,5	24,6	14,6	10,7
Hush. høyeste utd.												
Grunnskole	13,6	86,4	6,0	5,0	2,6	5,3	93,3	1,7	5,0	8,8	7,6	11,2
Videregående	25,0	75,0	11,6	9,7	3,7	4,8	96,2	1,8	2,0	5,6	2,1	5,0
Høyskole/univ.	40,1	59,9	15,2	17,5	7,4	3,6	94,0	3,5	2,5	3,2	1,0	1,4

Tabell B 3 forts. Overlapp mellom grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Ufør	Student	Arbeids- ledig	Lav arbeid- intensitet	Husholdningens høyeste utdanning				Antall personer
					Ukjent utdanning	Grunn- skole	Videre- gående	Høyskole/ univ.	
Hele befolkningen	6,5	4,6	2,1	4,8	0,6	9,1	38,2	52,0	6 393
Kjønn									
Menn	4,7	3,9	2,4	4,9	0,7	9,0	39,7	50,6	3 293
Kvinner	8,4	5,4	1,8	4,7	0,6	9,2	36,7	53,5	3 100
Alder									
16-24 år	0,6	23,3	4,2	7,7	0,9	9,4	39,9	49,8	853
25-44 år	2,3	4,9	3,2	3,9	1,2	5,9	26,7	66,1	1 877
45-66 år	13,5	0,2	1,6	6,2	0,3	7,5	42,1	50,0	2 452
67-79 år	3,8	.	.	1,5	0,1	13,6	47,3	39,0	975
80 år og over	.	.	0,4	1,7	0,4	30,9	45,8	22,9	236
Bosted									
Oslo	3,2	8,5	2,8	4,1	1,4	5,3	22,4	71,0	814
Akershus, etc.	4,7	5,7	2,0	3,5	0,7	7,7	34,1	57,5	1 500
Tettsteder >20 000	7,3	3,4	2,9	6,4	0,4	8,2	37,6	53,8	1 225
Tettsteder 2 000 – 19999	8,3	4,4	1,2	4,7	0,5	10,6	40,5	48,4	1 127
Tettsteder <=1 999 + spredtbygd	8,0	2,9	1,9	5,3	0,2	11,8	48,5	39,5	1 721
Barnefamilie <18	2,4	1,6	1,9	3,6	0,4	3,9	30,1	65,6	2 033
Antall barn<18									
0	8,5	6,1	2,2	5,4	0,7	11,5	42,0	45,7	4 360
1	3,0	1,8	2,3	3,3	0,2	4,2	34,3	61,2	827
2	1,9	1,6	1,8	3,5	0,5	3,4	27,8	68,3	851
3 eller fler	2,0	1,1	1,4	4,5	0,8	4,2	25,6	69,3	355
Enslig forsørger	3,0	2,2	4,8	13,3	0,7	11,5	43,7	44,1	270
Landbakgrunn									
Befolkning uten innv.	6,5	4,6	2,0	4,6	0,2	9,0	39,0	51,8	6 031
Innv. fra EU etc	3,7	1,6	2,7	5,3	10,2	5,3	23,0	61,5	187
Innv. fra Asia, Afrika	8,6	9,7	5,7	11,4	6,9	16,6	28,6	48,0	175
Langtidssyk	16,5	5,4	9,8	25,6	1,3	17,2	45,8	35,7	297
Sosialhjelpsmottaker	7,4	5,9	17,8	33,3	3,7	32,6	38,5	25,2	135
Minstepensjonist	26,7	0,4	.	14,0	0,8	27,5	51,7	19,9	236
Ufør	100,0	1,2	0,7	25,2	0,5	20,4	53,0	26,1	417
Borteboende student	1,7	100,0	3,7	2,4	1,3	8,1	30,6	59,9	297
Arbeidsledig	2,2	8,1	100,0	28,7	2,2	22,8	39,7	35,3	136
Lav arbeidsintensitet	34,0	2,3	12,6	100,0	2,3	25,6	44,7	27,5	309
Hush. høyeste utd.									
Grunnskole	14,6	4,1	5,3	13,6	.	100,0	.	.	582
Videregående	9,0	3,7	2,2	5,6	.	.	100,0	.	2 444
Høyskole/univ.	3,3	5,4	1,4	2,6	.	.	.	100,0	3 326

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell B 4. Overlapp mellom grupper. Husholdninger med barn 1-15 år. 2014. Prosent

	Husholdning med lavinntekt	Husholdning med lavinntekt, eks studenter	Husholdning med vedvarende lavinntekt	Husholdning med lavinntekt 1. kvintil	Husholdning med lav arbeidsintensitet	Sosialhjelpsmottakere	Husholdningens høyeste utdanningsnivå		
							Grunnskole	Videregående skole	Høyere utdanning
Husholdninger med barn i alderen 1-15 år	6,1	4,8	4,1	14,4	2,7	2,8	5,3	31,6	62,3
Husholdning med lavinntekt	100	78,6	47,6	56,3	18,3	24,6	30,2	38,1	27
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	100	100	45,5	56,6	22,2	22,2	29,3	41,4	26,3
Husholdning med vedvarende lavinntekt	69,8	52,3	100	67,4	12,8	20,9	27,9	41,9	29,1
Husholdning med lavinntekt 1. kvintil	23,7	18,7	19,4	100	6,4	9,7	13	42,5	42,1
Husholdning med lav arbeidsintensitet	41,8	40	20	34,5	100	25,5	25,5	45,5	27,3
Sosialhjelpsmottakere	52,5	37,3	30,5	49,2	23,7	100	39	37,3	13,6
Husholdningens høyeste utdanningsnivå									
Grunnskole	34,5	26,4	21,8	35,5	12,7	20,9	100	.	.
Videregående skole	7,3	6,3	5,5	19,4	3,8	3,4	.	100	.
Høyere utdanning	2,6	2	1,9	9,7	1,2	0,6	.	.	100
Landbakgrunn									
Befolkningen uten innvandrere	4,6	3,9	3	11,7	2,1	1,8	4,6	32,3	63,1
Innvandrere fra EU etc.	10,8	9,6	9,6	30,1	2,4	1,2	1,2	25,3	61,4
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	22,8	14	16,2	41,9	10,3	17,6	17,6	25,7	51,5
Type barnefamilie									
Par med barn	3,9	3	3,4	16,3	1,6	2	3,9	30,4	65,1
Enslig forsørger	23,4	18,3	10,2	.	11,1	9,8	16,2	40	41,3
Antall barn 1-15 år									
1 barn	6,9	5,1	4,1	11,9	3,2	3,1	6,8	35,7	56,5
2 barn	4,9	4,1	3	11,7	1,9	2,7	4,2	29,7	65,5
3 barn eller fler	6,9	5,7	6,9	27,2	3,2	2,6	4,3	25,8	69,1
Bosted									
Oslo	6,4	5,1	4,3	11,9	3,4	3,4	3,8	18,3	75,7
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	4,2	3,3	2,5	10,4	2,1	2,1	3,1	27,6	68,7
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	6,9	4,3	3,8	14,5	3,6	3,1	5,9	24,2	68,6
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	6	4,9	4,2	12,8	2,1	3,1	6	33,6	59,4
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	7,1	6,2	5,9	20,3	2,6	2,9	7,1	44,9	48

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå

Tabell B 4 forts. Overlapp mellom grupper. Husholdninger med barn 1-15 år. 2014. Prosent

	Landbakgrunn			Type barnefamilie		Antall barn 1-15 år			Bosted					Antall husholdninger
	Befolkningen uten innvandrere	Innvandrere fra EU etc.	Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	Par med barn	Enslig forsørger	1 barn	2 barn	3 barn eller fler	Oslo	Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	
Husholdninger med barn i alderen 1-15 år	89,4	4	6,6	88,5	11,3	42	41,2	16,8	11,3	25	18,9	18,5	26,3	2 075
Husholdning med lavinntekt	68,3	7,1	24,6	56,3	43,7	47,6	33,3	19	11,9	17,5	21,4	18,3	31	126
Husholdning med lavinntekt, eks studenter	72,7	8,1	19,2	56,6	43,4	44,4	35,4	20,2	12,1	17,2	17,2	19,2	34,3	99
Husholdning med vedvarende lavinntekt	65,1	9,3	25,6	72,1	27,9	41,9	30,2	27,9	11,6	15,1	17,4	18,6	37,2	86
Husholdning med lavinntekt 1. kvintil	72,6	8,4	19,1	100	.	34,8	33,4	31,8	9,4	18,1	19,1	16,4	37,1	299
Husholdning med lav arbeidsintensitet	70,9	3,6	25,5	52,7	47,3	50,9	29,1	20	14,5	20	25,5	14,5	25,5	55
Sosialhjelpsmottakere	57,6	1,7	40,7	61	39	45,8	39	15,3	13,6	18,6	20,3	20,3	27,1	59
Husholdningens høyeste utdanningsnivå														
Grunnskole	77,3	0,9	21,8	65,5	34,5	53,6	32,7	13,6	8,2	14,5	20,9	20,9	35,5	110
Videregående skole	91,5	3,2	5,3	85,2	14,4	47,5	38,8	13,7	6,6	21,8	14,5	19,7	37,4	655
Høyere utdanning	90,6	3,9	5,4	92,5	7,5	38,1	43,3	18,6	13,8	27,5	20,8	17,6	20,3	1 293
Landbakgrunn														
Befolkningen uten innvandrere	100	.	.	88,5	11,4	41,4	41,8	16,8	9,2	24,4	19	19,2	28,1	1 856
Innvandrere fra EU etc.	.	100	.	91,6	8,4	50,6	34,9	14,5	21,7	33,7	14,5	14,5	15,7	83
Innvandrere fra Afrika, Asia etc.	.	.	100	87,5	12,5	44,9	36,8	18,4	33,8	27,2	19,9	11	8,1	136
Type barnefamilie														
Par med barn	89,4	4,1	6,5	100	.	39,1	42,9	18	11,3	25,5	18,7	18,5	26	1837
Enslig forsørger	89,8	3	7,2	.	100	63,4	28,5	8,1	11,9	20,9	20,4	18,7	28,1	235
Antall barn 1-15 år														
1 barn	88,2	4,8	7	82,5	17,1	100	.	.	13,5	24,7	17,8	18,8	25,1	871
2 barn	90,8	3,4	5,8	92,2	7,8	.	100	.	10,4	27,4	18,9	17,5	25,7	855
3 barn eller fler	89,4	3,4	7,2	94,6	5,4	.	.	100	8	19,8	21,5	20,1	30,7	349
Bosted														
Oslo	72,8	7,7	19,6	88,1	11,9	50,2	37,9	11,9	100	.	.	.	.	235
Akershus, Bergen, Trondheim, Stavanger	87,5	5,4	7,1	90,5	9,5	41,5	45,2	13,3	.	100	.	.	.	518
Andre tettsteder med 20 000 innb eller mer	90,1	3,1	6,9	87,8	12,2	39,5	41,3	19,1	.	.	100	.	.	392
Tettsteder med fra 2 000 til 19 999 innb	93	3,1	3,9	88,5	11,5	42,7	39,1	18,2	.	.	.	100	.	384
Tettsteder med opp til 1 999 innb, samt spredtbygde strøk	95,6	2,4	2	87,4	12,1	40,1	40,3	19,6	.	.	.	.	100	546

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2014, Statistisk sentralbyrå

Vedlegg C: Materielle og sosiale mangler

Tabell C 1 Andel som mangler minst ett grunnleggende gode blant personer i husholdninger med og uten barn under 18 år, etter landbakgrunn og lavinntektsgruppe. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Personer i hush. uten barn			Barnefamilier (<18)		
	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-
Landbakgrunn						
Befolkningen uten innvandrere	5,9	4 101	0,7	6,7	1 864	1,1
Innvandrere fra EU/EØS etc.	5,3	124	3,9	9,0	59	7,3
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	17,8	104	7,4	19,2	70	9,2
Lavinntektskategori						
Ikke lavinntekt	3,8	3 805	0,6	5,3	1 875	1,0
EU60	21,3	524	3,5	32,5	118	8,5
EU60 eks. stud	24,4	319	4,7	31,4	109	8,7
EU60 eks. stud og formue	31,3	220	6,1	36,4	82	10,4
EU60 vedv. eks. stud	23,6	229	5,5	40,3	81	10,7
EU60 vedv. eks. stud og formue	33,5	130	8,1	43,0	63	12,2

¹ 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell C 2 Andel som mangler minst ett forbruksgode blant personer i husholdninger med og uten barn under 18 år, etter landbakgrunn og lavinntektsgruppe. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Personer i hush. uten barn			Barnefamilier (<18)		
	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-
Landbakgrunn						
Befolkningen uten innvandrere	9,8	4 101	0,9	6,1	1 864	1,1
Innvandrere fra EU/EØS etc.	10,8	124	5,5	10,0	59	7,7
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	35,4	104	9,2	29,0	70	10,6
Lavinntektskategori						
Ikke lavinntekt	6,0	3 805	0,8	4,8	1 875	1,0
EU60	38,9	524	4,2	37,4	118	8,7
EU60 eks. stud	34,3	319	5,2	36,5	109	9,0
EU60 eks. stud og formue	43,7	220	6,6	41,3	82	10,7
EU60 vedv. eks. stud	30,3	229	6,0	39,2	81	10,6
EU60 vedv. eks. stud og formue	42,4	130	8,5	41,7	63	12,2

¹ 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell C 3 Andel som mangler minst ett sosialt gode blant personer i husholdninger med og uten barn under 18 år, etter landbakgrunn og lavinntektsgruppe. Personer 16 år og eldre. Prosent

	Personer i hush. uten barn			Barnefamilier (<18)		
	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-	Andel	Antall personer	Feilmargin ¹ : +/-
Landbakgrunn						
Befolkningen uten innvandrere	7,4	4101	0,8	7,7	1864	1,1
Innvandrere fra EU/EØS etc.	7,1	124	4,5	12,1	59	7,3
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	28,9	104	8,7	31,4	70	9,2
Lavinntektskategori						
Ikke lavinntekt	5,2	3805	0,7	6,4	1875	1,0
EU60	25,6	524	3,7	39,2	118	8,5
EU60 eks. stud	28,7	319	5,0	37,2	109	8,7
EU60 eks. stud og formue	36,5	220	6,4	42,3	82	10,4
EU60 vedv. eks. stud	26,6	229	5,7	42,7	81	10,7
EU60 vedv. eks. stud og formue	38,2	130	8,4	43,9	63	12,2

¹ 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Vedlegg D: Økonomiske vansker

Tabell D 1 Andel som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes blant personer i husholdninger med og uten barn under 18 år, etter landbakgrunn og lavinntektsgruppe. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Antall Feilmargin ¹ :			Antall Feilmargin ¹ :		
	Andel	personer	+/-	Andel	personer	+/-
Landbakgrunn						
Befolkningen uten innvandrere	4,5	4 105	0,6	4,2	1 870	0,9
Innvandrere fra EU/EØS etc.	7,0	124	4,5	4,8	60	5,4
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	16,8	104	7,2	15,6	70	8,5
Lavinntektskategori						
Ikke lavinntekt	3,0	3 809	0,5	3,4	1 882	0,8
EU60	17,3	524	3,2	21,0	118	7,3
EU60 eks. stud	19,4	319	4,3	21,0	109	7,6
EU60 eks. stud og formue	26,2	220	5,8	24,2	82	9,3
EU60 vedv. eks. stud	19,1	229	5,1	25,9	81	9,5
EU60 vedv. eks. stud og formue	30,7	130	7,9	25,4	63	10,7

¹ 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Tabell D 2 Andel som opplever boutgifter som svært tyngende blant personer i husholdninger med og uten barn under 18 år, etter landbakgrunn og lavinntektsgruppe. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent

	Personer i hush. uten barn			Barnefamilier (<18)		
	Andel	personer	Feilmargin: +/-	Andel	personer	Feilmargin: +/-
Landbakgrunn						
Befolkningen uten innvandrere	4,4	4 105	0,6	4,5	1 870	0,9
Innvandrere fra EU/EØS etc.	5,1	124	3,9	7,8	60	6,8
Innvandrere fra Afrika, Asia etc	16,9	104	7,2	11,6	70	7,5
Lavinntektskategori						
Ikke lavinntekt	2,9	3 809	0,5	4,1	1 882	0,9
EU60	16,2	524	3,2	15,5	118	6,5
EU60 eks. stud	14,1	319	3,8	14	109	6,5
EU60 eks. stud og formue	16,8	220	4,9	16,9	82	8,1
EU60 vedv. eks. stud	14,1	229	4,5	17,7	81	8,3
EU60 vedv. eks. stud og formue	19,5	130	6,8	17,2	63	9,3

¹ 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2015, Statistisk sentralbyrå

Vedlegg E: Mangler og økonomiske vansker i utvalgte grupper

Tabell E 1 Andel som mangler minst tre av ni goder, etter alder. Personer 16 år og eldre. 2009-2017. Prosent¹

	2009	2014	2015	2016	2017
Hele befolkningen					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	3,8	3,1	3,4	3,6	4,1
Antall personer	5 429	7 325	6 333	6 785	6 111
Feilmargin +/-	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5
16-24 år					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	5,6	4	4,7	5,1	6
Antall personer	692	928	812	872	726
Feilmargin +/-	1,7	1,3	1,5	1,5	1,7
25-44 år					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	5,2	4,3	4,9	4,7	6,1
Antall personer	1 969	2 214	1 866	2 076	1 853
Feilmargin +/-	1,0	0,8	1,0	0,9	1,1
45-66 år					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	2,8	2,8	2,8	3	3,5
Antall personer	1 974	2 868	2 446	2 577	2 345
Feilmargin +/-	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7
67-79 år					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	1,4	1,5	1,1	1,8	0,6
Antall personer	581	1036	973	993	949
Feilmargin +/-	1,0	0,7	0,7	0,8	0,5
80 år og over					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	1,9	0	0,5	2	1,5
Antall personer	213	279	236	267	244
Feilmargin +/-	1,8	0,0	0,9	1,7	1,5

¹ Feilmargin: 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009- 2017, Statistisk sentralbyrå

Tabell E 2 Andel som mangler minst tre av ni goder, utvalgte demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2009-2017. Prosent¹

	2009	2014	2015	2016	2017
Hele befolkningen					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	3,8	3,1	3,4	3,6	4,1
Antall personer	5 429	7 325	6 333	6 785	6 111
Feilmargin +/-	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5
Barnefamilie <18					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	3,3	2,8	3,1	3,2	3,9
Antall personer	1 997	2 439	2 000	2 181	1 860
Feilmargin +/-	0,8	0,7	0,8	0,7	0,9
Enslig forsørger					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	13	12,1	12,4	13,3	14,5
Antall personer	272	305	263	295	251
Feilmargin +/-	4,0	3,7	4,0	3,9	4,4
Innvandrere fra EU etc					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	4,8	5,9	4	3	6,8
Antall personer	179	264	184	237	227
Feilmargin +/-	3,1	2,8	2,8	2,2	3,3
Innvandrere fra Asia, Afrika etc					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	17,7	17	16,7	23	20
Antall personer	265	257	174	278	278
Feilmargin +/-	4,6	4,6	5,5	4,9	4,7

¹ Feilmargin: 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009- 2017, Statistisk sentralbyrå

Tabell E 3 Andel som sier det er vanskelig å få endene til å møtes, utvalgte demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2009-2017. Prosent¹

	2009	2014	2015	2016	2017
Hele befolkningen					
Andel	6,3	4,9	4,9	5,1	5,2
Antall personer	5 429	7 325	6 333	6 785	6 111
Feilmargin +/-	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Barnefamilie <18					
Andel	7	5,7	4,7	5	6
Antall personer	1 997	2 439	2 000	2 181	1 860
Feilmargin +/-	1,1	0,9	0,9	0,9	1,1
Enslig forsørger					
Andel	21,7	18,2	15,3	15,5	18,3
Antall personer	272	305	263	295	251
Feilmargin +/-	4,9	4,3	4,4	4,1	4,8
Innvandrere fra EU etc					
Andel	10,4	8	6,3	6,5	7,8
Antall personer	179	264	184	237	227
Feilmargin +/-	4,5	3,3	3,5	3,1	3,5
Innvandrere fra Asia, Afrika etc					
Andel	24,7	18,1	16,3	20,2	22,5
Antall personer	265	257	174	278	278
Feilmargin +/-	5,2	4,7	5,5	4,7	4,9

¹ Feilmargin: 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009- 2017, Statistisk sentralbyrå

Tabell E 4 Andel som mangler minst tre av ni goder, utvalgte utsatte grupper. Personer 16 år og eldre. 2009-2017. Prosent¹

	2009	2014	2015	2016	2017
Sosialhjelpsmottaker					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	40,2	27,9	34,1	33,7	
Antall personer	146	162	133	179	
Feilmargin +/-	8,0	6,9	8,1	6,9	
Ufør					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	8,3	6,8	8	9	
Antall personer	340	484	414	449	
Feilmargin +/-	2,9	2,2	2,6	2,6	
Arbeidsledig					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	32	18,6	22,1	20	22,1
Antall personer	98	127	134	151	138
Feilmargin +/-	9,2	6,8	7,0	6,4	6,9
Grunnskole					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	9,2	10	11,1	11,4	11,2
Antall personer	675	786	576	701	580
Feilmargin +/-	2,2	2,1	2,6	2,4	2,6
Lavinntekt EU60					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	13,4	13,7	15,1	17,5	
Antall personer	631	719	642	715	
Feilmargin +/-	2,7	2,5	2,8	2,8	
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende					
Andel som mangler minst 3 av 9 goder	18,1	21,1	22	22,7	
Antall personer	351	350	302	351	
Feilmargin +/-	4,0	4,3	4,7	4,4	

¹ Feilmargin: 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009- 2017, Statistisk sentralbyrå

Tabell E 5 Andel som sier det er vanskelig å få endene til å møtes, utvalgte utsatte grupper. Personer 16 år og eldre. 2009-2017. Prosent¹

	2009	2014	2015	2016	2017
Hele befolkningen					
Andel	6,3	4,9	4,9	5,1	5,2
Antall personer	5 429	7 325	6 333	6 785	6 111
Feilmargin +/-	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6
Sosialhjelpsmottaker					
Andel	45,7	32,9	37,3	32,9	
Antall personer	146	162	133	179	
Feilmargin +/-	8,1	7,2	8,2	6,9	
Ufør					
Andel	10,8	7,1	9,4	10,1	
Antall personer	340	484	414	449	
Feilmargin +/-	3,3	2,3	2,8	2,8	
Arbeidsledig					
Andel	42,7	26	31,7	25,6	27,8
Antall personer	98	127	134	151	138
Feilmargin +/-	9,8	7,6	7,9	7,0	7,5
Grunnskole					
Andel	14,3	12,6	12,4	13,7	12,6
Antall personer	675	786	576	701	580
Feilmargin +/-	2,6	2,3	2,7	2,5	2,7
Lavinntekt EU60					
Andel	18,1	17,6	18	19	
Antall personer	631	719	642	715	
Feilmargin +/-	3,0	2,8	3,0	2,9	
Lavinntekt EU60, ekskl. studenter og formuende					
Andel	25,3	25	25,7	22,2	
Antall personer	351	350	302	351	
Feilmargin +/-	4,5	4,5	4,9	4,3	

¹ Feilmargin: 95 prosent konfidensintervall for andelen.

Kilde: Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2009- 2017, Statistisk sentralbyrå

Figurregister

Figur 3.1	Andel som mangler minst ett grunnleggende gode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015	22
Figur 3.2	Andel som mangler minst ett grunnleggende gode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og eldre. 2015.	23
Figur 3.3	Andel som mangler minst ett forbruksgode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015	26
Figur 3.4	Andel som mangler minst ett forbruksgode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og eldre. 2015	27
Figur 3.5	Andel som mangler minst ett sosialt gode, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015	29
Figur 3.6	Andel som mangler minst ett sosialt gode i ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015	31
Figur 4.1	Andel som opplever vansker med å få endene til å møtes, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015	34
Figur 4.2	Andel som opplever boutgifter som svært tyngende, etter landbakgrunn og familiestatus. Personer 16 år og eldre. 2015	35
Figur 4.3	Andel som opplever at det er vanskelig å få endene til å møtes blant ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015 ..	37
Figur 4.4	Andel som opplever boutgifter som svært tyngende blant ulike lavinntektshusholdninger med og uten barn. Personer 16 år og over. 2015 ..	37
Figur 5.1	Andel som mangler ulike grunnleggende goder. 2009-2017. Personer 16 år og over.....	38
Figur 5.2	Andel som mangler ulike forbruksgoder. 2009-2017. Personer 16 år og over.....	39
Figur 5.3	Andel som ikke har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet. 2009-2017. Personer 16 år og over	39
Figur 5.4	Andel med ulike økonomiske vansker 2009-2017. Personer 16 år og over ...	40
Figur 5.5	Andel som tilhører en lavinntektshusholdning (årlig lavinntekt EU60) blant respondenter i Levekårsundersøkelsen EU-SILC. 2009-2017. Inntekt fra året før. Personer 16 år og over.....	40
Figur 5.6	Andel som mangler materielle og sosiale goder, etter antall goder og «betydelig materiell deprivasjon», 2009-2017. Personer 16 år og over	41
Figur 5.7	Andel som mangler minst tre av ni goder, etter alder. 2009-2017. Personer 16 år og over.....	42
Figur 5.8	Andel som mangler minst tre av ni goder i utvalgte demografiske grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over	42
Figur 5.9	Andel som har vansker med å få endene til å møtes i utvalgte demografiske grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over	43
Figur 5.10	Andel som mangler minst tre av ni goder i utvalgte utsatte grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over	44
Figur 5.11	Andel som har vansker med å få endene til å møtes i utvalgte utsatte grupper. 2009-2017. Personer 16 år og over.....	44
Figur 7.1	Husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år, etter ulike lavinntektsgrupper. 2014.....	51
Figur 7.2	Husholdninger med barn i alderen 1 -15 år, etter ulike bakgrunnskjennetegn. 2014.....	52
Figur 7.3	Andel husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år med årlig lavinntekt, utvalgte grupper. 2014.....	52
Figur 7.4	Andel husholdninger hvor barna ikke deltar i regelmessige fritidsaktiviteter, etter ulike grupper barnefamilier. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014.....	58
Figur 7.5	Andel barnefamilier hvor barna ikke kan dra på ferie minst en gang i året, etter ulike grupper barnefamilier. Husholdninger med barn i alderen 1 – 15 år. 2014.....	60
Figur 7.6	Andel husholdninger med barn i alderen 6-15 år som mangler et egnet sted for barna å gjøre lekser og ikke har råd til å sende barna på skolearrangementer som koster penger, etter ulike grupper. Husholdninger med barn i alderen 6-15 år. 2014.....	62
Figur 7.7	Andel barnefamilier med materielle eller sosiale mangler av økonomiske årsaker, etter antall mangler. 2014	64
Figur 7.8	Andel barnefamilier som mangler 3 eller flere goder av økonomiske årsaker, etter ulike grupper. Husholdninger med barn i alderen 1 - 15 år. 2014.....	65

Tabellregister

Tabell 2.1	Forbruksvekt og lavinntekstgrense EU60 (årsinntekt) etter husholdningstype. 2008-2015. EU-skala. Inntekt etter skatt i løpende kroner.....	16
Tabell 3.1	Andel som mangler ulike grunnleggende goder, etter demografiske kjennetegn. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent.....	21
Tabell 3.2	Andel som mangler grunnleggende goder i ulike utsatte grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	22
Tabell 3.3	Grunnleggende mangler i lavinnteksgruppene. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	23
Tabell 3.4	Andel som mangler forbruksgoder i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	24
Tabell 3.5	Andel som mangler forbruksgoder i ulike utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent.....	27
Tabell 3.6	Andel som mangler forbruksgoder i ulike lavinnteksgrupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	27
Tabell 3.7	Sosiale mangler i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	29
Tabell 3.8	Sosiale mangler i utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent....	30
Tabell 3.9	Sosiale mangler blant personer i lavinntektshusholdninger. Personer 16 år og over. 2015. Prosent.....	30
Tabell 4.1	Økonomiske vansker i ulike demografiske grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent.....	34
Tabell 4.2	Økonomiske vansker i utsatte grupper. Personer 16 år og over. 2015. Prosent	35
Tabell 4.3	Økonomiske vansker i lavinntektshusholdninger. Personer 16 år og over. 2015. Prosent	36
Tabell 6.1	Andel som tilhører en husholdning med årlig lavinntekt (EU60), etter opphopning av materielle og sosiale mangler. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent	47
Tabell 6.2	Fordeling etter ulike bakgrunnskjenetegn i befolkningen over 16 år totalt, blant personer med årlig lavinntekt (EU60) uten materielle/sosiale mangler og blant befolkningen med årlig lavinntekt som mangler minst ett gode. Personer 16 år og eldre. 2015. Prosent.....	48
Tabell 7.1	Andel barnefamilier hvor barna ikke har eller har råd til nye klær og to par sko. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent.....	54
Tabell 7.2	Andel barnefamilier hvor barna ikke har spist eller ikke har råd til å spise frukt og grønnsaker eller kjøtt eller fisk minst en gang per dag. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent	55
Tabell 7.3	Andel barnefamilier hvor barna ikke har eller ikke har råd til bøker eller leker eller ikke har et trygt sted å leke ute. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent	56
Tabell 7.4	Andel barnefamilier hvor barna ikke har råd til ulike sosiale goder. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent	59
Tabell 7.5	Andel barnefamilier hvor barna ikke deltar på skolearrangementer som koster penger eller mangler et sted for lekser. Husholdninger med barn i alderen 6-15 år. Prosent.....	63
Tabell 7.6	Andel barnefamilier med betydelige mangler, grunnleggende-, forbruks- eller sosiale mangler av økonomiske årsaker. Husholdninger med barn i alderen 1-15 år. 2014. Prosent	66

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537- 9688-8 (trykt)
ISBN 978-82-537- 9689-5 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

